

No.777 Nilüfer TAPAN

ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARINA
ÇÖZÜMLEYİCİ VE DEĞERLENDİRİCİ BİR YAKLAŞIM

(Doktora Tezi)

Tezi Yöneten: Prof.Dr. Şara Sayın

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
1. 20. YÜZYIL ALMANCA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ	4
1.1. DİLBİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ	6
1.1.1. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi ve Geleneksel Dilbilgisi	6
1.1.2. Dilbilgisi-Çeviri Yönteminin İlkeleri	7
1.2. KONUŞSAL-İŞİTSEL YÖNTEM	9
1.2.1. Konuşsal-İşitsel Yöntem ve Dilbilim	10
1.2.2. Konuşsal-İşitsel Yöntem ve Ruhbilim	12
1.2.3. Konuşsal-İşitsel Yöntem ve Teknoloji	13
1.2.4. Konuşsal-İşitsel Yöntemin İlkeleri	13
1.3. BİLDİRİŞİMSEL-İŞLEVSEL YÖNTEM	17
1.3.1. Bildirişimsel-İşlevsel Yöntem ve Dilbilim	17
1.3.2. Bildirişimsel-İşlevsel Yöntem ve Ruhbilim	18
1.3.3. Bildirişimsel-İşlevsel Yöntem ve Kullanımbilim	19
1.3.4. Bildirişimsel-İşlevsel Yöntemin İlkeleri	21
2. ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARI ÇÖZÜMLEME VE DEĞERLENDİRMESİNDE ÖLÇÜT SEÇİMİ	29
2.1. GEREKÇELER	29
2.2. KONU ALANLARI VE ÖLÇÜTLER	33
3. ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARININ ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	37
3.1. DERS KİTAPLARININ TANITILMASI	37
3.2. DERS KİTAPLARININ YAPISI	38
3.2.1. Ortaokul Ders Kitaplarında Ders Birimlerinin Düzenlenmesi	38

	<u>Sayfa</u>
3.2.2. Lise Ders Kitaplarında Ders Birimlerinin Düzenlenmesi	39
3.3. AMAÇ BELİRLEMESİ	40
3.3.1. Yabancı Dil Öğretiminde Amaç Belirlemesi	40
3.3.2. Ortaöğretim Almanca Ders Kitaplarının Yöneldiği Amacın Belirlenmesi	42
3.3.3. Ortaöğretim Almanca Ders Kitapları İçin Belirlenen Amacın Türkiye Koşullarına Uygunluğu	43
3.4. YÖNTEM SEÇİMİ	45
3.4.1. Ortaokul Ders Kitaplarının Hazırlanmasında İzlenen Yöntem	45
3.4.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Bildirişim Yetisi	47
3.4.3. Lise Ders Kitaplarının Hazırlanmasında İzlenen Yöntem	51
3.4.4. Lise Ders Kitaplarında Bildirişim Yetisi	52
3.5. METİNLER	53
3.5.1. Yabancı Dil Öğretiminde Metin Seçimi Ortaokul Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin:	54
3.5.2. Biçim Açısından İncelenmesi	55
3.5.3. Konu Alanlarının Seçimi	57
3.5.4. Dil Açısından İncelenmesi	59
3.5.5. İçerik Açısından İncelenmesi	64
3.5.6. Kültür Etkileşimine Katkısı Lise Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin:	67
3.5.7. Seçimi	70
3.5.8. Dil Açısından İncelenmesi	70
3.5.9. Konu Alanları ve İçerik Açısından İncelenmesi	75
3.5.10. Kültür Etkileşimine Katkısı	78

	<u>Sayfa</u>
3.6. ALIŖTIRMALAR	80
3.6.1. Yabancı Dil Öğretiminde AlıŖtırma Biçimleri	80
3.6.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Drill-AlıŖtırmaları	83
3.6.3. Ortaokul Ders Kitapları İçin Anlama Yetisini GeliŖtirici AlıŖtırma Önerileri	88
3.6.4. Ortaokul Ders Kitapları İçin Anlatma Yetisini GeliŖtirici AlıŖtırma Önerileri	91
3.6.5. Lise Ders Kitaplarında Anlama Yetisini GeliŖtirici AlıŖtırmalar	93
3.6.6. Lise Ders Kitaplarında Anlatma Yetisini GeliŖtirici AlıŖtırmalar	97
3.7. DİLBİLGİSİ	104
3.7.1. Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisi Anlayışı	104
3.7.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Dilbilgisi Anlayışı	105
3.7.3. Ortaokul Ders Kitaplarında Anadili-Amaç-Dil KarŖılaŖtırması	108
3.7.4. Lise Ders Kitaplarında Dilbilgisi Anlayışı	110
3.8. GÖRSEL DÜZEN	115
3.8.1. Yabancı Dil Öğretiminde Görsel Düzenin Önemi	115
3.8.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Görsel Düzen	118
3.8.3. Lise Ders Kitaplarında Görsel Düzen	125
4. SONUÇ	131
5. ALMANCA ÖZET	136
6. NOTLAR	140
7. KAYNAKÇA	150
8. BAŖLICA TERİMLER	157

G İ R İ Ő

Çağımızda hızla ilerleyen teknoloji, kitle bildirişim araçlarının gelişip yaygınlaŐmasına, ulaşım alanında yeni olanakların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Artık değişik diller kullanan ülkelerin insanları kolayca biraraya gelebilmekte, radyo, televizyon, sinema gibi kitle bildirişim araçlarının yardımıyla birbirlerinin yaşam biçimlerini, uygarlıklarını kolayca izleyebilmektedirler. Bir yandan çeşitli ülke insanların bireysel ve toplumsal düzeyde yakın ilişkiler kurabilmeleri, öte yandan her alanda gittikçe yoğunlaşan uluslararası ilişkiler, yabancı dil öğrenmeye duyulan iŐteęi tüm dünyada hızla artırmıŐtır. Yabancı dil bilmenin önemli bir gereksinime dönüşmesi, birçok ülkede bu alanda yapılan çalışmalara yoğunluk kazandırmıŐtır.

Bugün Türkiye'de de yabancı dile duyulan gereksinimin eskiye oranla çok büyük bir artış göstermesi, dil öğretime daha bilinçli eğilme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Ülkemizde yabancı dil öğretime, kurs nitelikli özel kuruluşlar bir yana bırakılırsa, orta ve yükseköğretim kurumlarında sürdürölmektedir. Ancak bu kurumlarda, yabancı dil öğretiminde karşılaşılan sorunlar henüz bütünüyle giderilememiŐtir. Bu konuyla uğraŐanların konu çevresinde biraraya gelmesi, yabancı dil öğretimini hem kuramsal, hem uygulamalı yönüyle irdeleyen bilimsel çalışmaların yapılması, ülke koşul-

larına uygun gerçekçi çözümlerin aranması, dil öğretiminde ortaya çıkan sorunların çözümlenmesine yardımcı olacaktır.

Bugün Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında sürdürülen yabancı dil derslerinin henüz istenen düzeye ulaştığı söylenemez. Ö.Başkan'ın da belirttiği gibi, "altı yıllık bir Orta Öğretim'deki yabancı-dil uygulaması sonunda, öğrencilerin yabancı dile olan egemenlikleri, ilk baştakinden pek fazla olmamaktadır"(1). Ortaöğretimde yabancı dil derslerini daha başarılı kılabilmek için konunun öğretmen, öğrenci, yönetici, izlençe, zaman, yöntem, araç-gereç gibi çeşitli boyutlarıyla ele alınıp araştırılması gerekir. Biz, bu çalışmamızda önemli ve birbiriyle çok yakından ilişkili gördüğümüz iki boyutu, yöntem ve araç-gereç boyutunu ele aldık ve ülkemizde yabancı dil ağırlıklı okullar dışında kalan ortaöğretim kurumlarında sürdürülen Almanca öğretimine katkıda bulunabilmek için, bu konulara açıklık getirmeyi amaçladık. Yaptığımız araştırmada, sözü geçen kurumların orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch 1,2,3' ve lise sınıflarında kullanılan 'Texte und Situationen 1.2' adlı ders kitaplarının dil öğretimindeki yeni yöntemsel gelişmelere uygun olup olmadığını belirlemeye çalıştık.

Tutarlı bir ders kitabı çözümlenmesi ve değerlendirmesi, kanımızca, yabancı dil öğretiminde etkili olan başlıca yöntemleri gösterdikleri değişim içinde tanımadan yapılamaz. Bu nedenle araştırmamıza 20. yüzyılda Almanca öğretiminde yaygın bir kullanım alanı bulmuş olan yöntemlerin tanıtılmasıyla başladık (Bölüm 1).

Günümüzde, Almanca öğretimiyle ilgili yöntemsel çalışmalar, bildirişim bağlamı içinde dilin uygun kullanımının öğretilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yaklaşımdan yola çıkılan çalışmamızda, ortaöğretim Almanca ders kitaplarının çözümlenmesi ve değerlendirilmesi için gereken ölçütler sap-

tanırken, bildirişim yetisini kazandırmayı amaçlayan yeni yöntemsel yönelişler göz önünde tutulmuştur (Bölüm 2).

Çalışmanın bundan sonraki ana bölümünde ise, ortaöğretim Almanca ders kitapları, ikinci bölümde saptanan ölçütler yardımıyla yapı incelemesi, amaç belirlemesi, yöntem seçimi, metin ve alıştırma kullanımı, dilbilgisi anlayışı, görsel düzenleniş gibi konu alanları içinde çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir. Böylece bu kitapların sözü geçen konu alanlarında öğrenciye eksiksiz bir bildirişim yetisi kazandırmaya uygun olup olmadığı tartışılmış ve ele alınan kitapların bu anlayış doğrultusunda yeniden nasıl düzenlenebileceği konusunda öneriler getirilmeye çalışılmıştır (Bölüm 3).

1. 20. YÜZYIL ALMANCA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Yabancı dil öğretiminde ders kitapları belli yöntemlere göre hazırlanır. Tutarlı bir ders kitabı çözümlene ve değerlendirilmesi, ders kitabının hazırlanmasında belirleyici olan yöntem bilinmeden yapılamaz. Bugün ülkemizde ortaöğretim kurumlarında kullanılmakta olan Almanca ders kitaplarının, saptanacak belli ölçütlerle çözümlenip değerlendirilebilmesi için 20. yüzyılda Almanca öğretiminde yaygın bir kullanım alanı bulmuş olan başlıca dil öğretim yöntemlerini tanımak gerekir.

"Yöntem çok genel ve yalın bir tanımla 'amaca götüren en kısa yol'dur. Yöntemin dayalı olduğu kuramsal temele ise 'yaklaşım' diyoruz"(2). Yabancı dil öğretimi söz konusu olduğunda, bu tanımlar şöyle genişletilebilir: "Yöntem, yabancı dili düzenli bir biçimde sunmak üzere, parçaları birbiriyle çelişkiye düşmeksizin ve belirli bir yaklaşıma tümüyle dayalı olarak geliştirilmiş bir gidiş yolları dizisi, bir genel plandır. Yaklaşım ise 'dil ne olduğuna ve yabancı dil öğreniminin nasıl yer aldığına ilişkin birbiriyle bağlantılı bir varsayımlar dizisidir"(3). Başka bir deyişle, yabancı dil öğretiminde yöntem, dersi yönlendirecek olan ilkelerin, benimsenen temel felsefeye göre saptanmasıdır. Dersin genel öğretim çizgilerini belirleyen yöntem, öğretici tarafından, sözü geçen yönteme göre hazırlanmış ders kitaplarının da yardımıyla, sınıf içinde uygulanır.

Yabancı dil öğretim yöntemlerinin kuramsal temelini belirleyen çeşitli bilim dallarıdır. Bu bilim dallarındaki değişmeler yabancı dil öğretim yöntemlerinde de değişmelere neden olur. Sözü geçen bilim dalları şöyle sıralanabilir: Dilin ne olduğunu ve nasıl bir düzen içinde işlediğini araştıran dilbilimin çeşitli alanları, öğrenme işlemine ışık tutan ruhbilim ve öğretimin nasıl düzenlenmesi gerektiğini saptamaya çalışan eğitbilimdir. Ayrıca yabancı dil öğrenmek yabancı bir kültürü, yabancı bir yaşama biçimini tanımaya olanak sağlar. Bu açıdan bakıldığında, değişik toplumların yaşam düzenlerini inceleyen insanbilim ve toplumbilim de yabancı dil öğretim yöntemlerine katkıda bulunur. İşte tüm bu bilim dalları arasındaki düzenli işbirliği, yabancı dil öğretim yöntemlerinin gelişmesine, değişmesine ve yabancı dil öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin giderilmesine yardımcı olur. Bu nedenle yabancı dil öğretim yöntemleri incelenirken, sözü geçen bilim dallarında yapılan araştırmaların, ortaya çıkan gelişmelerin de incelenmesi zorunludur. B.Vardar'ın belirttiği gibi, "çeşitli kuramsal yaklaşımların uygulama düzleminde de karşılığını bulmak, bunları şu ya da bu yönden uygulamada sınamak artık olağan sayılmaktadır"(4).

Yabancı dil olarak Almanca öğretiminin 20. yüzyılın başlarından bugüne değin geçirdiği gelişime bakıldığında, değişik yaklaşımlara dayanan üç ayrı yöntemin Almanca öğretimine egemen olduğu görülür. Bu yöntemler tarihsel gelişime göre şöyle sıralanabilir(5):

- Dilbilgisi-çeviri yöntemi
- Konuşsal-işitsel yöntem
- Bildirişimsel-işlevsel yöntem

1.1. DİLBİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ

Özellikle 19. yüzyılda yaygın bir kullanım alanı bulmuş olan dilbilgisi-çeviri yönteminin benimsediği ilkeler, 1960'lı yıllara değin Almanca öğretimini etkilemiştir. Soyut dilbilgisi çalışmalarına ağırlık verilen bu yöntemde, bir dili bilmek demek, o dilin dilbilgisi kurallarını ve sözcük dağarcığını öğrenmek, öğrenilen bilgilerle doğru tümceler kurmak, çeviriler yapmaktır. Yabancı dil öğretimi okuma, yazma ve çeviri ağırlıklı sürdürülür, dilin sözlü kullanımına hemen hemen hiç yer verilmez. Kural öğretimine, bilinçli dil çözümlmelerine, anadili - amaç-dil karşılaştırmalarına yer veren dilbilgisi-çeviri yöntemine göre, yabancı dil öğrenmek, kişiyi belli bir düzen içinde düşünmeye yöneltmeli, mantıklı düşünceyi geliştirmeli, kişiyi bu yönde eğitmelidir.

1.1.1. Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi ve Geleneksel Dilbilgisi

Sözü geçen yöntemde dilbilgisi çalışmaları geleneksel dilbilgisi anlayışına göre yapılmaktadır. Günümüzde birçok açıdan eleştirilen geleneksel dilbilgisi başka diller gibi, Almanca'yı da Latince dilbilgisi örneğine göre çözümlmektedir. "Yapıları ayrı olan dillerin Latince dilbilgisi örneğine uydurularak incelenmesi bazı konularda yanılgıların ortaya çıkmasına neden olmuştur"(6). Öte yandan, Latince dilbilgisinde olduğu gibi, sözü geçen dilbilgisi anlayışında da çalışmalar sözcük türlerinin belirlenmesi ve anlam ölçütü temel alınarak yapılmıştır. Ancak "bu çalışmalar belli bir düzeyde sürdürülmemiş, tümcenin öğeleriyle sözcük türleri birbirine karıştırılmıştır"⁽⁷⁾. Ayrıca geleneksel dilbilgisi "dil olaylarını tek tek incelemekle kalmış ve bu yüzden dilin genel özelliklerine geçememiştir"(8). Kuralcı anlayışın söz konusu olduğu geleneksel dilbilgisi görüşü buyurucu niteliklidir. Kurallar, dili kullanırken neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda

kesin buyruklar veren bilgileri içerirler. B.Vardar'ın sözleriyle, "geleneksel dilbilgisi buyurucu bir nitelik taşır. ...Dil düzeneğine yabancı, kökeni dil dışında yer alan katı kurallara yer verir, bu kurallara uyulmasını "buyurur". Sorunlara genellikle yanlışlık/doğruluk ölçütü aracılığıyla yaklaşır. Bu dar çerçevede içinde bile, dil düzeneğinin kendine özgü kuralları dilbilgisinin buyrultusundan doğan kurallarla sık sık çelişir"(9).

Dilbilgisi-çeviri yöntemine göre hazırlanmış Almanca ders kitapları incelendiğinde, bunlarda Almanca'nın dilbilgisi konularına göre bir ilerlemenin söz konusu olduğu kolayca saptanabilir. Ders birimlerinde yer alan, 'Passiv', 'Temporalsätze', 'Relativsätze, Nom.Dat.Akk.'(10) gibi dilbilgisi konuları geleneksel dilbilgisi anlayışına göre düzenlenmiştir. Ancak ders kitapları dilbilgisi konularına uygun bir ilerlemeye göre hazırlanırken, öğretimbilgisel bir kaygı güdülmüştür. Örneğin bu kitaplarda 'Passiv' ya da 'Relativpronomen' gibi Almanca dil öğretimi açısından oldukça karmaşık konuların, öğrenci tarafından kavranılabilirliği gözönünde tutulmadan diğer konularla eşdeğer bir zaman birimi içinde tümüyle işlendiği görülür. Ders kitaplarının düzeninden de anlaşılacağı gibi, dilbilgisi-çeviri yönteminin uygulandığı yabancı dil dersleri öğrencinin ilgisine, niteliklerine, düzeyine göre değil, öğretilmek istenen dilbilgisi konusuna yönelik olarak sürdürülür.

1.1.2. Dilbilgisi-Çeviri Yönteminin İlkeleri

İlkeleri geleneksel dilbilgisi anlayışına göre belirlenmiş olan dilbilgisi-çeviri yönteminin öngördüğü çalışma biçimini kısaca şöyle açıklayabiliriz: Öğrenciye önce dilbilgisi kuralları gösterilir, kurallarla ilgili açıklamalar yapılır. Daha sonra öğretilmesi amaçlanan dilbilgisi kurallarına örnekler içeren metinler okunur. Metinlerdeki bilinmeyen sözcükler çıkarılıp bunların anadilindeki karşılıkları veri-

lır. Dilbilgisi kurallarının anlaşılıp anlaşılmadığını, sözcüklerin öbür dilde karşılıklarının öğrenilip öğrenilmediğini ölçmek için öğrencilere sürekli olarak amaç-dilden anadiline ya da anadilinden amaç-dile çeviriler yaptırılır.

Dilbilgisi kuralları ve amaç-dilin sözcüklerinin dersin temel içeriği olması, dilbilgisi çeviri yönteminin uygulandığı yabancı dil derslerinde alıştırma biçimlerini ve metin seçimini de belirler.

'Dilbilgisi kurallarına göre doğru tümce kurma', 'boşluklara uygun dilbilgisi biçimlerini yerleştirme', 'tümcelerini dilbilgisi ulamlarına göre değiştirme', 'anadilinden amaç-dile, amaç-dilden anadiline çeviriler yapma'(11) gibi alıştırma biçimleriyle çalışan bu yöntemde alıştırmalar, yalnızca belli dilbilgisi kurallarını ve sınırlı sayıda sözcüğü öğretmek açısından yararlıdır. Derslerde bu alıştırmalarla uygulamalar yapılırken, öğretilen dilin, gerçek yaşamda kullanım alanı olup olmadığı göz önünde bulundurulmaz.

Alıştırma biçimlerinin seçiminde olduğu gibi, bu yöntemde metin seçimini de belirleyen dilbilgisi kurallarıdır. Bu kuralları öğretmek amacıyla derslerde yer alan metinlerin seçimi için çoğunlukla yazınsal yapıtlara başvurulur. Yazınsal metinlerin, öğretilmesi amaçlanan dili örnek bir biçimde, kullandığı savunulur. Ayrıca bu görüşe göre, yazınsal metinler, amaç-dili kullanan toplumun kültür etkinliklerini de en iyi biçimde yansıtır. Yabancı bir dil öğretilirken, dille birlikte o dili kullanan toplumun düşünsel ürünlerinin de öğretilmesi gerekir. Dilbilgisi-çeviri yöntemiyle yapılan dil derslerinin başlıca amacı, yabancı dil aracılığıyla kişinin kültürünün genişletilmesidir.

Dilbilgisi-çeviri yönteminin, salt dilbilgisi çalışmalarına dayalı yabancı dil öğretimi zamanla birçok açıdan eleş-

tirilmeye başlanmıştır. O.Senemoğlu'nun belirttiği gibi, "gele-
leneksel yöntemlerle yıllar yılı süren yabancı dil öğretimin-
den geçmiş kişilerin o dili günlük bildirişim koşullarında
kullanmaları gerektiği zaman karşılaştıkları güçlükler, bir-
çok incelemecinin bu tür öğretim yaklaşımının sakıncaları üs-
tüne verdiği örnekler arasında sık sık görülmektedir. Sözge-
limi gerçekçi bir yazarın yapıtlarını okuyup yorumlamayı ba-
şaran öğrenciler, yol sormayı, yemek ısmarlamayı becerememek-
tedirler"(12). Yabancı dil öğretiminde amaç-dilin dilbilgisi
kurallarının ve sözcük dağarcığının öğrenilmesi, yazınsal me-
tin çalışmaları, iki dile yönelik çeviriler yapılması, R.Lado'-
ya göre, "çok uzun süre üzerinde çalışılmış da olsa, öğreneni
konuşmaya yöneltmiyordu. Böyle olunca da öğrencinin yabancı
dile olan ilgisi azalıyordu. Hatta dil yeteneğinin olmadığını
sanayan pek çok öğrenci aşağılık duygusuna bile kapılabiliyor-
du. Oysa bir dilin dilbilgisi kurallarını bilen, onları doğru
kullanabilen bir kişiden, o dili hem anlayıp konuşması, hem de
okuyup yazması beklenemez. Bunlar ayrı ayrı becerilerdir ve
ayrı ayrı öğretilip geliştirilmeleri gerekir"(13).

1.2. KONUŞSAL-İŞİTSEL YÖNTEM

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yabancı dil öğre-
tim yöntemleri hızlı bir gelişme göstermiş ve giderek kökten
bir değişim içine girmeye başlamıştır. Buna neden olarak bir
yandan dil öğrenme amaçlarının dilin kullanımı üzerinde yoğun-
laşması, öte yandan dilbilim ve ruhbilim dallarında, 20. yüz-
yılın ilk yarısında yapılan çalışmaların verilerinin yabancı
dil öğretimine yansımaları gösterilebilir. Tüm bu gelişmeler
yabancı dil öğretiminde dilin bildirişim içinde kullanımına
ağırlık veren yöntemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gü-
nümüzde kullanılmakta olan yabancı dil öğretim yöntemleri çok
çeşitlidir. Çalışmamızın kapsamında bu yöntemlerden önce
konuşsal-işitsel ve daha sonra da bildirişimsel-işlevsel yön-
temler ele alınacaktır.

Almanca öğretiminde 1960'lardan bu yana uygulama alanı gittikçe genişleyen konuşsal-ışitsel yöntemin kuramsal temelini yapısal dilbilim anlayışı ile davranışçı ruhbilim anlayışı oluşturur. Öte yandan çağımızdaki teknolojik gelişme- nin de bu yöntemin ortaya çıkmasında büyük katkısı olmuştur.

1.2.1. Konuşsal-İşitsel Yöntem ve Dilbilim

20. yüzyıl dilbilim alanında önemli gelişmelerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Çağdaş dilbilimin kurucusu sayılan F.de Saussure dili "kendi düzeni dışında bir düzen tanımayan bir dizge"(14) olarak ele almış, böylece dilbilim" kendi başına bir bilim dalı haline gelmesine olanak sağlamıştır. F.de Saussure'ün dil çalışmaları "yapısal dilbilime giden yolu açmış, 20. yüzyıl dilbilimine izleyeceği doğrultuyu göstermiştir"(15).

"Dizgelere ya da -daha sonra yaygınlaşan terimle- yapı- lara yönelik çağını başlatan Saussure herşeyden önce dilin iç gerçekliğinin, bir başka deyişle içkin yapısının ele alınmasını önerir. Bilgine göre dilin dizge olarak incelenmesi dil/ söz ve essürem/artsürem ayrımlarının yapılmasını zorunlu kılar"(16). Dil incelemelerinin, bir yandan tarihsel, artsüremli, öte yandan belirli bir zaman içinde belirli bir toplumun dilinin araştırılması olarak, essüremli sürdürülmesi, bu iki alanın birbirinden ayrılması, çeşitli dillerin dizgelerinin "kendi öz niteliklerini ortaya çıkaracak bir dil içi yaklaşımla betimlenmeleri"(17) gereğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

F.de Saussure'den sonra, "dilnin dizgesel işleyiş"(18) yönüne ağırlık veren yapısal dilbilim çalışmaları çok yönlü gelişmeler göstermiştir. Bu çalışmaların önce özellikle sesbilim alanında sürdürüldüğü, daha sonraları ise sözdizim ve anlam alanlarında da yoğunlaştığı görülür.

L.Bloomfield'in öncülüğünü yaptığı 'Amerikan Yapısalcılığı'na yabancı dil öğretimini büyük ölçüde etkilediğinden, burada bu okulun öğretisine değinmek yararlı olacaktır. Amerikan Yapısalcılığının en belirgin özelliği, dil incelemelerinin dilin biçimsel yanı üzerinde yoğunlaştırılmış olması, anlamın dil incelemelerinin dışında bırakılmasıdır. Bloomfield "anlam ayırma" gibi bir ölçüyü yeteri kadar sağlam bulmamaktadır. ... Anlam araştırmaları yerine dilin ölçülebilir kısımları olan 'ses' ve 'biçim' çalışmalarına üstünlük tanımıştır"(19).

Öte yandan yapısal dilbilimin önemli kollarından biri olan işlevsel dilbilim, çalışmalarını dilin bildirişim işlevi üzerinde yoğunlaştırmıştır. "Her araç gibi doğal dilin de insan toplulukları içinde yerine getirdiği temel bir işlev vardır, o da bireyler arasında anlaşmayı, bir başka deyişle bildirişimi sağlama işlevidir"(20). İşlevsel dilbilim çalışmaları sürdürülürken, dilin sözlü yanına ağırlık verilmiştir. "Gündelik kullanımında 'dil', sözcüğün tam anlamıyla insanların sesli göstergelerle anlaşma yetisini belirtir. Bu sesli olma özelliği, üzerinde durulmaya değer bir özelliktir. ...Bu durum, insan dilindeki göstergelerin öncelikle sesli olduğunu, yüzbinlerce yıl boyunca bu göstergelerin salt sesli gösterge özelliği taşıdığını ve bugün de insanların çoğunluğunun okuma bilmeden konuştuğunu unutturmamalıdır bize. Okumayı öğrenmeden önce konuşmayı öğreniriz: Okuma konuşmadan sonra gelir, hiçbir zaman bunun tersi olmaz. Yazıya ilişkin inceleme gerçekte dilbilimin eklentilerinden biriye de ondan ayrı bir daldır. Onun için, dilbilimci ilkece yazı olgularından soyutlar incelemesini, yazı olgularını ancak bunlar sesli göstergelerin biçimini etkilediğinde göz önünde tutar"(21).

Dilin temel işlevinin bildirişim olarak ele alınması, dilbilim araştırmalarında sözlü dile öncelik tanınması, yapı kavramına ağırlık verilmesi, kuralcı, buyurucu değil de betim-

leyici dil çalışmaları yapılması, Latince dilbilgisi örneği yerine tek tek dillerin kendi öz yapılarına göre incelenmesi doğrultusunda yapılan dil çalışmaları yabancı dil öğretimine de yansımış, konuşsal-ışitsel yönetimin ilkelerinin belirlenmesinde etkili olmuştur.

1.2.2. Konuşsal-İşitsel Yöntem ve Ruhbilim

Konuşsal-ışitsel yöntemin kuramsal temelini dilbilim açısından yapısalcılık belirlerken, bu yöntemin ruhbilim yönünden de davranışçılık akımından etkilendiği görülmektedir.

20. yüzyılın ilk yarısında gelişen davranışçı ruhbilim, dil öğrenimi de içinde olmak üzere, tüm öğrenmeyi dış uyaranlara karşı koşullanma yoluyla kazanılan bir davranış biçimi olarak ele alır, anlıksal etkinlikleri işin içine katmaz. Davranışçı yaklaşıma göre, herhangi bir organizmanın davranışı, ruhsal ya da anlıksal etkinliklerle değil, yalnızca çevreden kaynaklanan bir uyaran ve buna gösterilen tepkiyle açıklanabilir. "Belli bir davranışın bir uyaran yoluyla koşullandırılması bir öğrenme edimidir"(22). Öğrenme edimi yeni bir davranış biçiminin ortaya çıkmasıyla gerçekleşir. Öğrenme edimi sonunda ortaya çıkan her yeni davranış biçimi uyaran-tepki bağı ile açıklanabilir. Yineleme yoluyla tepkilerin alışkanlığa dönüştürülmesi öğrenmeyi de pekiştirir.

Deneme-yanılama öğrenme türüyle çalışılan davranışçılık akımında bir uyarana gösterilen tepkiler çeşitli olabilir. Bir denek çeşitli tepkilerden yalnızca ödüllendirilmiş olan, başka bir deyişle, gereksinimini karşılayan tepkiyi belleğine yerleştirir. Gereksinim çeşitli girişimlere karşın giderilemezse denek etkinliğini durdurur. Demek ki öğrenme gereksinim giderilmesine bağlıdır. Başarılı tepkilerin sık sık yinelenmesi ise bu tepkileri alışkanlığa dönüştürerek öğrenmeyi pekiştirir.

Davranışçılara göre dil öğrenme de genel öğrenimin bir bölümüdür. Yukarıda saydığımız, öğrenmeye ilişkin ilkeler anadili ve yabancı dili öğrenirken de geçerlidir. L.Bloomfield 'Language' adlı yapıtında davranışçı yaklaşımı dile uygulamıştır. Yazara göre, dil insanın herhangi bir davranışı gibi mekanik bir biçimde ele alınır ve uyaran-tepki ilişkisi içinde açıklanır. Dil koşullanma sonucu elde edilen bir dizi konuşma alışkanlığıdır (23). L.Bloomfield'in gerek dilbilim gerekse ruhbilim açısından dili ele alış biçimi yabancı dil öğretiminde konuşsal-ışitsel yöntemin temelinin atılmasına neden olmuştur.

1.2.3. Konuşsal-İşitsel Yöntem ve Teknoloji

Konuşsal-ışitsel yöntemin oluşmasında ve gelişmesinde katkısı büyük olan önemli bir etmen de çağın teknolojik gelişmeleri sonunda ortaya çıkan ve dersin vazgeçilmez bir ögesi olarak kullanım alanına giren teknik gereçler, özellikle de dil deneylikleridir. Yabancı dil öğretiminde çığır açtığı önerilen dil deneylikleri konuşsal-ışitsel yöntemin doğal uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bunun nedenini yine yöntemin dayandığı kuramsal temellerde bulabiliriz. Uyaran-tepki sonucu alışkanlık edinme diye anlaşılan yabancı dil öğretiminde, öğretici deneylikte tüm öğrenciler için aynı uyarana verdikten sonra, gelecek yanıtları tek tek denetleyebilir, sürekli yinelemelerle istenen davranış biçimini pekiştirebilir. Ancak 70'li yılların sonuna doğru yabancı dil öğretim yöntemlerindeki yeni yönelişler sonucu dil deneyliklerinin yararı tartışma konusu olmuştur.

1.2.4. Konuşsal-İşitsel Yöntemin İlkeleri

Kuramsal temellerini dilbilimde yapısalcılık, ruhbilimde ise davranışçılık akımının oluşturduğu konuşsal-ışitsel yöntemin başlıca ilkeleri şöyle sıralanabilir(24):

- Dil öncelikle konuşmadır

Yapısal dilbilimciler çalışmalarını dilin sözlü yanı üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Bunun gibi yabancı dil öğretiminde de öncelikle öğretilmesi gereken sözlü dil olmalıdır. Yabancı dil ilkin duyma-konuşma yoluyla öğretilmelidir, sonra okuma ve yazmaya yer verilmelidir. Bu ilke yabancı dil öğretiminde kazandırılması amaçlanan dil becerilerinin ayrı ayrı ele alınıp işlenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Dil becerileri öğrenciye duyma-anlama, konuşma, okuma, yazma doğal sırası içinde kazandırılmalıdır.

- Dil bir alışkanlıklar dizgesidir

Konuşsal-işitsel yöntemin yukarıdaki ilkesi öğrenmeyi uyaran-tepki ilişkisi içinde açıklayan davranışçılık akımına dayanmaktadır. Yabancı dil öğrenme anlıksal bir etkinlik gerektirmez, öteki öğrenme biçimlerinde olduğu gibi, yabancı dil öğrenilirken de davranış değişikliği^{iv} mekanik bir süreç içinde oluşur"(25). Yabancı dil, bilinci işin içine katmadan, alışkanlık oluşturulacak biçimde öğretilmeli, böylece öğrencinin yabancı dilde kendisine verilen uyarılara, hiç düşünmeden, anadilindeki kadar kısa bir süre içinde karşılıklar verebilmesi sağlanmalıdır.

- Yabancı dil öğretilirken dile ilişkin bilgiler değil, dilin kendisi öğretilmelidir

Yabancı dili kurallar yardımıyla öğrenmek, akıcı konuşmayı engeller. Konuşsal-işitsel yöntemde önemli olansa kuralları bilmek değil, konuşmaktır. Dilbilgisi artık amaç değil, araçtır. Bunun için sözü geçen yöntemde öğrenciye dilbilgisi kuralları öğretilmez, dile ilişkin açıklayıcı bilgi vermekten kaçınılır. Amaç-dilin dizgesi öğrenciye öğretilirken, o dilin kendine özgü yapı kalıplarından, herbiri belirli

bir yapısal özelliği örnekleyen dil yapı biçimlerinden yola çıkılır, 'pattern' denilen bu dil yapı kalıplarının alışkanlık oluşturacak biçimde öğretilmesi amaçlanır. Böyle bir öğrenmeye ise ancak, uyaran-tepki ilişkisi üzerine kurulmuş drill-alıştırmaları adı verilen ve yöntemin belkemiğini oluşturan yineleme, değiştirim ve dönüştürüm alıştırmaları kullanılarak varılabilir. Bu alıştırmalarla sürdürülen uygulamalarda dil yapı kalıplarının öykünme ve örneksene yollarıyla pekiştirilmesi sağlanır.

- Diller birbirlerinden farklıdır. Her dilin kendine özgü bir yapısı vardır

Yapısal dilbilimciler çalışmalarını eşsüremlî düzlemde tek tek dillerin yapılarının incelenmesi üzerinde yoğunlaştırmışlar, dilleri ayrı ayrı ele alıp betimlemişler, yaptıkları çözümlmelerle diller arasındaki ayrımları vurgulamışlardır. Karşılaştırmalı bu dil çalışmaları yabancı dil öğretimi-ne de yansımıştır. Yabancı dil izlenceleri hazırlanırken tek tek dillerin kendine özgü yapılarının göz önünde tutulmasının, anadilleri ayrı olan öğrencilerin amaç-dili öğrenirken karşılaşacakları güçlüklerin önceden saptanmasının yararları üzerinde durulmuştur.

Ancak karşılaştırmalı dil çalışmaları yabancı dil öğretiminde yalnız ders izlenceleri ya da ders malzemesi hazırlanırken yararlıdır. Yabancı dil dersi sürdürülürken öğrencinin anadiline başvurmak, konuşsal-işitsel yöntem ilkeleri uyarınca, dil öğretiminde başarı oranının düşmesine neden olur. Yabancı dil öğretilirken anadiline hiç bir biçimde başvurulması gerekir. Brooks'a göre, "anadille amaç-dil birbirlerinden kesinlikle ayrı tutulmalıdır, çünkü her dilin kendine özgü biçim ve anlam birimleri olduğu gibi, bunların bir araya gelmesinden oluşan yine kendine özgü birer yapısal örgüsü vardır. Birinin öbürünü tamamlayabileceği ya da sanki arada ma-

tematiksel eşitlikler varmışcasına birinden öbürüne, örneğin düz, yani yorumsuz çeviri yoluyla, geçişler yapılabileceği düşünülemez. Öyleyse, iki dilin bellekte bağımsızlıklarını koruyarak yan yana ama ayrı ayrı gelişmeleri ve iç içe girip gerçek dışı bir tamlama dil biçimine sokulmamaları önemle üzerinde durulması gereken bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır"(26).

- Dil, dilbilgicilerin oluşturdukları kurallar değil, onu anadili olarak kullananların söyledikleridir

Konuşsal-işitsel yöntemin bu ilkesi, yabancı dil öğretilirken dilbilgisi kuralları yerine dilin kullanımına ağırlık verilmesi gereğini vurgulamaktadır. Bu ilkenin gerçekleştirilebilmesi, yabancı dil derslerinin öğrencinin, söz konusu dili anadili olarak kullanan kişilere öykünerek öğrenebileceği biçimde düzenlenmesine bağlıdır. Konuşsal-işitsel yöntemde öğretim öncelikle dilin sözlü kullanımı üzerinde yoğunlaşmıştır, ağırlık konuşma becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalara verilmiştir. Konuşma becerisi gerçek yaşamdan seçilmiş durumları yansıtan diyaloglar yardımıyla kazandırılmaya çalışılır. Bu yöntem ilkelerine göre ders kitapları hazırlanırken 'Im Hotel', 'Im Büro', 'Beim Arzt', 'Eine Reise'(27) gibi günlük yaşamda karşılaşılan durumlar çıkış noktası olarak seçilir. Amaç, yabancı dili günlük yaşamdaki kullanışıyla öğretmektir. Ancak günlük yaşamdan seçilmiş durumlarda dilin nasıl kullanılması gerektiğini öğretmek için ders kitaplarına yerleştirilmiş olan bu diyaloglarda çoğunlukla bu amaç gerçekleşemez. Çünkü sözü geçen diyaloglar hazırlanırken dilin kullanımından çok dizgesine önem verilmiş, yabancı dilin yeni dil yapılarının öğretilmesi amaçlanmıştır. Böyle olunca bu diyaloglarda karşımıza çıkan dil, bu dili anadili olarak kullanan kişilerin konuştuğu doğal dil değil, yalnız ders kitaplarında yaşayan yapay bir dildir. Demek ki, öğretilmesi amaçlanan dil yapılarının doğal durumlar içine zorla yerleştirilmesi, gerçek bildirişim bağlamında kullanım alanı olmayan yapay bir dil türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Temel yaklaşımını ve çalışma biçimini ana çizgileriyle göstermeye çalıştığımız konuşsal-işitsel dil öğretim yöntemi 1970'li yıllara değin Almanca'nın yabancı dil olarak öğretilmesinde egemenliğini sürdürebilmiştir. Ancak çıkış yıllarında yabancı dil öğretiminde devrim yarattığı kabul edilen ve büyük bir coşkuyla uygulanan bu yöntemin, yabancı dili, bildirişim yetisinin yalnız dil yapılarını kapsayan biçimsel boyutuna indirgeyerek öğretmesinin yetersiz bulunması, davranışçı öğrenim kuramının etkisiyle yabancı dil öğretiminin salt mekanik bir koşullanma edimi olarak ele alınmasının olumsuz yanlarının ortaya çıkması, yabancı dil öğretiminde yeni yöntem arayışlarının başlamasına neden olmuştur.

1.3. BİLDİRİŞİMSEL İŞLEVSEL YÖNTEM

Konuşsal-işitsel yöntemin dil öğretimindeki eksik yönlerini gidermek amacıyla sürdürülen çalışmalar, Almanca'nın yabancı dil olarak öğretilmesinde bildirişimsel-işlevsel yöntem adı altında yeni bir yöntemin doğmasına yol açmıştır. Ancak bu yöntemin gelişmesi de dilbilim, ruhbilim alanlarındaki ilerlemelerden bağımsız olarak ele alınamaz. Bu nedenle önce, 1970'li yıllara varıldığında, bu alanlarda elde edilen gelişmelere kısaca değinmemiz gerekir.

1.3.1. Bildirişimsel-İşlevsel Yöntem ve Dilbilim

Bir yandan çağdaş dilbilimin önde gelen kuramcılarından N.Chomsky'nin üretici-dönüşümsel dilbilgisi örneğinin dilbilime getirdiği yenilikler, öte yandan buna koşut olarak gelişen anlıkçı ruhbilim çalışmaları, 1970'lerde Almanca dil öğretiminde, doğrudan doğruya olmasa da, dolaylı olarak bazı değişikliklere yol açmıştır.

Chomsky üretici-dönüşümsel dil çalışmalarında "bir dildeki sonlu sayıda kural aracılığıyla dilbilgisine uygun

sonsuz sayıda tümce üretilmesini, çeşitli dönüşümlerle derin yapılardan yüzeysel yapılara geçilmesini sağladığını varsaydığı düzeneği inceler"(28). "Belli bir dilde oluşturulabilecek tümcelerin sayısı ilkece sonsuz olduğuna göre, sonsuz bir kümenin öğelerinin tanımlanması söz konusudur bu görüşte. Sonsuz kümeye ilişkin matematik incelemelerinin verilerine dayanan Chomsky, dilbilgisinden, araştırılacak dildeki bütün olası tümceleri üretebilmesini ister"(29). Chomsky kuramının 1957'deki ilk aşamasında dilin anlam boyutunu çalışmalarına katmamıştır. Ancak kuramının ikinci aşamasında, üretici-dönüşümsel dilbilgisinin genişletilmiş biçiminde, dilin anlam boyutunu da araştırır. Bu dönemin temel ilkelerini bulabileceğimiz, 'Aspects of the Theory of Syntax' adlı yapıtında tümceleri derin yapı ve yüzeysel yapı olmak üzere iki yönden inceleyen Chomsky, anlam boyutunu derin yapıda araştırmaktadır. "Derin yapı anlamsal yorum için gerekli olan tüm bilgileri içeren mantık ilişkilerinin yapısıdır"(30). Chomsky'nin derin yapıya ilişkin çalışmaları dilbilimde anlam boyutunun, anlamsal ilişkilerin vurgulanmasına neden olmuştur. B.Vardar'ın değindiği gibi, "yeni yaklaşımlar son yıllarda derin yapıdaki anlamsal oluşturucuya yönelerek (örneğin, G.Lakoff'un üretici anlambilimi) sözdizimle anlamsal düzeni kaynaştırmakta, derin yapıya sözdizimsel-anlamsal-mantıksal bir görünüm vermektedir"(31).

1.3.2. Bildirimsel-İşlevsel Yöntem ve Ruhbilim

Chomsky'nin üretici-dönüşümsel dil yaklaşımıyla dilbilime getirdiği yenilikler ruhbilimi de etkilemiş, bu alanda yapılan çalışmaların sözü geçen yeni görüşler doğrultusunda sürdürülmesine yol açmıştır. Chomsky dil öğrenmeyi bir davranış biçimi olarak ele alan, dil öğrenme edimini salt koşullanma ve alışkanlık olarak gören davranışçıları, özellikle de bu akımın önde gelen kuramcılarından B.F.Skinner'i eleştirir, anlıkçı öğrenim kuramını savunur. Anlıkçı öğrenim kuramına göre

öğrenme algılama, değerlendirme, bilme, akılda tutma gibi anlaksal etkinliklere dayalı bilişsel bir süreçtir. Öğrenilecek şeye bilinçle eğilme, bunların bilinçle kavranması öğrenmeyi kolaylaştırır. Dil öğrenimi de çevre etmenlere değil, kişide doğuştan bulunan dil edinim düzeneğinin çalışmasına bağlıdır. Artık dil ediniminde insan anlığının önemi vurgulanmaktadır.

Chomsky'nin anlıkçı dil kuramı, Bloomfield'in davranışçı yaklaşımı çizgisinde sürdürülen dil öğretim yöntemlerinde değişikliklere yol açmıştır. Artık "dil öğreniminde akılcı bir tutuma yer verilmesi önerilmekte, dil kullanım düzeyine varılabilmesi için dil örgüsünü bütünüyle ve bilinçli olarak anlamının zorunluluğuna işaret edilmektedir(32). H.Sebüktekin'in de belirttiği gibi, "amaç öğrenciye yabancı dilde yaratıcılık yeteneğini kazandırmaktır. Öğrenci tıpkı kendi anadilinde olduğu gibi, yabancı dilde de daha önce hiç işitilmemiş cümleleri hemen anlayabilmeli, hiç söylenmemiş cümleleri kurabilmelidir. Bu da dar bir alanda sınırlı birkaç alışkanlık kazandırmakla değil, dilin bütününe kapsamı içine alan kuralları öğrenmekle gerçekleştirilir"(33).

Dilbilim ve ruhbilim çalışmalarını yönlendiren bu bilişsel ağırlıklı görüşler, yabancı dil öğretim yöntemlerinin ilkelerine de egemen olmuş, daha esnek, üretken, öğrenciden bilinçli anlama, düşünme ve yaratıcılık bekleyen dil öğretim yöntemlerinin oluşmasına yol açmıştır.

1.3.3. Bildirimsel-İşlevsel Yöntem ve Kullanımbilim

Yabancı dili bir bildirişim aracı olarak öğretmeyi amaçlayan çağdaş dil öğretim yöntemleri, son yıllarda kullanımbilim alanındaki çalışmalardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Dili bir eylem biçimi olarak ele alan bu bilim dalı, "dil'in söylemde kullanılışını"(34) irdeler. "Bu yaklaşım doğrudan doğruya söz eylemine, konuşma edimine yönelerek bildirimsel etkile-

şim içindeki konuşucu ve dinleyicilerle dilsel yapılar arasındaki çok boyutlu ilişkileri ele alır, bildirişim sürecine, bu sürecin dışına da çıkarak ışık tutar, söz alışverişinin kurallarını, örtük, sezinletilen öğelerini, kanıtlamayı, göndergelemeyi, kiplikleri, önvarsayımları vb. içeren geniş bir alanda etkinlik gösterir"(35). Çalışmalarını dilin kullanım alanının da sürdüren dil felsefecileri J.L.Austin ve J.R.Searle "dilini eylemsel yönünü çeşitli ulamlara indirgeyerek irdemişler, sözdizimsel ve anlamsal sınırları aşan bireysel ve toplumsal etmenleri incelemişlerdir"(36). "Bir tümce ya da herhangi bir söz, ancak dile getirdiği edimle geçerli bir anlam kazanabilir. Başka bir deyimle bir sözün anlamı, o sözün hangi durumda, ne türden bir davranışlar bağlamında kullanıldığıyla koşulludur. "Çok esiyor" sözü, yerine göre bir saptama olabilir, yerine göre bir yakınma, yerine göre de "pencereyi kapa!" anlamında bir buyruk olabilir. İşte Austin'in, sözün temel birimi olarak benimsediği söz-eylem, gerçekte belli bir kullanım bağlamı içinde görülen tümcedir, yoksa tümcenin doğrudan doğruya kendisi değil. ... bir tümce, ancak taşıyıcısı olduğu bir davranış bağlamının, bir söz-eylemin dile gelişidir. Anlaşılması için, ilişki içindeki kullanım bağlamını, hangi koşullarda, nerede, nasıl, kime söylendiğini bilmek gereklidir"(37). Demek ki dil incelemelerinin konusu artık yalnızca bağlamından soyutlanmış biçimsel tümcelerle sınırlanmaz, dilin somut kullanım alanında, belli bir bağlam içinde, tümce ötesi ilişkileri de içeren dil çalışmaları söz konusudur artık. Bu bağlamda sözce, söylem gibi kavramlar çıkar karşımıza. "Searle'in saptamalarına göre bir tümce hem dilbilimsel sınırları içindeki kendine özgü anlamıyla, hem de belli bir iletişim bağlamında ortaya çıkmış bir kullanım olarak görülebilir. Tümcenin biçimsel yapısıyla, tümce ötesi bağlamdaki olgular, karşılıklı bir ilişki içindedir"(38).

Dilin kullanımını birçok toplumsal töre ve kural belirler. Bu açıdan bakıldığında, dil yapıları ile toplumsal

olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını inceleyen toplumdilbilimin, araştırmalarını dilin kullanımı alanında sürdüren kullanımbilimle karşılıklı etkileşimi söz konusudur. Böyle olunca, toplumdilbilim çalışmaları da yeni bir öge olarak dil öğretimine katılmıştır.

Görüldüğü gibi, son yıllarda çok yönlü sürdürülen dil çalışmalarında bir yandan dilin yapısal ve anlamsal yanı incelenirken, öte yandan çeşitli toplumsal bağlamlarda dilin kullanımı araştırılmaktadır. Tüm bu çalışmalar Almanca dil öğretiminde bildirişimsel-işlevsel yöntemin gelişip yaygınlık kazanmasına ve 1970'li yılların ikinci yarısından sonra bu yöntemin ilkelerine göre hazırlanmış ders kitaplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.3.4. Bildirişimsel-İşlevsel Yöntemin İlkeleri

İşlevsel dilbilime göre dilin birincil işlevi insanlar arasında bildirişimi sağlamaktır. Dil herşeyden önce bir bildirişim aracıdır. Özellikle dilbilim alanında bu yönde yapılan çalışmaların yabancı dil öğretimine yansması sonucu, yöntembilimciler dil öğretiminin de bir bildirişim çerçevesi içinde öğretilmesinin gereği ve yararları üzerinde durmuştur.

Bildirişim çerçevesi içinde yabancı dil öğretilirken bildirişim yetisi eksiksiz öğretilmelidir. "Bildirişim 'dil-içi' öğelerle 'dil-ötesi' öğelerin bileşiminden oluşur. ... Dilin sese dayalı biçim-anlatım düzenine ilişkin tüm bilgilerden oluşan 'dil yetisi', bildirişim yetisi'nin içinde yer alan bir parçadır. Bildirişimin uygunluk açısından, kiminle, ne zaman ve nasıl yapılabileceğine ilişkin toplumsal dil kurallarıyla, beden, yüz ve el kol hareketlerini içeren anlatım düzeni konusundaki bilgiler bildirişim yetisinin öbür parçalarını oluştururlar. Bildirişim yetisine sahip olan kişi, dil

dizgesini ve dil-ötesi öğeleri toplumsal bağlamlar içinde kullanabilen kişidir³⁹).

Almanca öğretiminde 1960'lı yıllarda uygulanmaya başlayan konuşsal-işitsel yöntemde de yabancı dilin sözlü bir bildirişim aracı olarak öğretilmesi öngörülmüştür. Ancak bu yöntemin uygulama düzleminde bu amacı gerçekleştirdiği söylenemez. Sözü geçen yöntem, çalışmalarını dilin yalnızca dil yetisi boyutunda yoğunlaştırdığı, kullanım boyutu - nu göz önünde tutmadığı için, amaç-dilin bildirişim yetisini öğrenciye eksiksiz kazandıramamıştır. İşte bildirişimsel-işlevsel yöntemde çalışmalar, konuşsal-işitsel yöntemin eksik yanlarını gidererek, amaç-dilde bildirişim yetisini yetkin bir düzeye çıkarmak doğrultusunda sürdürülmektedir. Bu doğrultuda, yabancı dil öğretilirken, dil yapılarının ve bu yapılar arasındaki ilişkileri düzenleyen dilbilgisi kurallarının yanında belirli bir toplumsal duruma uygun sözcelerin seçimini denetleyen kullanım kurallarının da öğretilmesi gereği üzerinde durulmaktadır. Dil yetisini bildirişim bağlamından soyutlayarak kazandırmaya çalışma, uygulama alanında da saptanmış olduğu gibi, yabancı dili eksik öğretim demektir. Çünkü dil yapılarının ve dil kurallarının bildirişim bağlamı olmaksızın somut anlam ve işlevleri ortaya çıkmaz. Örneğin 'birisinin bize birşeyi vermesini' istiyorsak, Almanca şu anlatım araçlarından yararlanabiliriz⁴⁰):

Ich möchte (bitte)...

Gibst du mir...

Ich hätte gern...

Kannst du mir....geben

Bist du so gut und gibst mir...

Würdest du (würden Sie) die Freundlichkeit besitzen, mir...zu geben.

Gib mir (bitte)...

Buyrum işlevi taşıyan yukardaki tümce yapılarına biçimsel açıdan bakacak olursak, bunların hem buyrum, hem soru, hem de bildirme tümceleri ile dile getirildiğini saptarız. Tümcelerin hepsi dilbilgisi açısından doğrudur. Ancak bildirişim konumundan, yani kişinin içinde bulunduğu ortamın gereklerinden yola çıkarak bir değerlendirme yaparsak, değişik sonuçlara ulaşırız. Örneğin bir öğrencinin öğretmenle konuşurken 'Gib mir...' anlatım aracını seçmesi ne denli yanlışsa, arkadaşları ile konuşurken 'Würden Sie die Freunlichkeit besitzen, mir...zu geben' anlatım aracından yararlanması o denli yadırgatıcıdır.

Demek ki yabancı dil öğretiminde amaç bildirişim yetisini eksiksiz kazandırmak olduğunda, birçok toplumsal töre ve kuralın belirlediği dilin uygun kullanımı da en az dilbilgisi kurallarına uygunluk kadar önemlidir.

Dili bir eylem biçimi olarak inceleyen kullanımbilimin verilerine dayanarak yapılan bildirişim yetisi ağırlıklı yabancı dil öğretiminde, yabancı dilde ilerlemeyi dilbilgisi kuralları ya da dilin yapısı yönlendirmez. Dilbilgisi, bildirişim yetisini gerçekleştirdiği ölçüde yararlıdır, ikincil bir görevi vardır.

Ders birimlerinde, konuşsal-işitsel yöntemde olduğu gibi, 'Im Büro', 'Beim Arzt' gibi gerçek yaşamda karşılaşılan tek tek durumlardan yola çıkmanın da yeterli olmadığı savunulur bu öğretim biçiminde. Çünkü 'doktorla' bir iş konuşması yapılabileceği gibi, 'bir büroda' hastalıklardan söz edilebilir. Bu açıdan bakıldığında yabancı dil dersinde önemli olan, öğrencinin çeşitli durumlarda karşılaşılabileceği bildirişim gereksinimlerini nasıl giderebileceğini öğrenmesi, dilsel eylemlere yönelmesidir. Bunun için ders birimlerinin çıkış noktası kişiyi birşey söylemeye yönelten konuşma yönelimleri ve söz-eylemlerdir. Örneğin bildirişimin çıkış nedeni,

'Birisine birşeyi sorma' söz-eylemiyse, öğrencinin, bu sorma işlemi sırasında karşılaşılabileceği tüm durumlarda yabancı dile gerek dilbilgisi, gerek kullanım kuralları açısından egemen olması sağlanmalıdır. Buna uygun olarak ders kitaplarında ders birimlerinin başlıkları şöyle olabilir(41): 'Herkunft erfragen und nennen', 'Vorschläge machen', 'Hilfe anbieten, annehmen/ablehnen', 'Gefallen, Missfallen ausdrücken', 'Vermutungen/Meinungun äussern'.

Bu yaklaşımla yapılan uygulamada önemli söz-eylemlerinin ve bunları gerçekleştiren en yaygın anlatım araçlarının seçimine dayanan bir sıra izlenir. Söz-eylemler dile getirilirken kullanılacak olan anlatım araçlarının seçimi bildirişim konumuna, bir sözün hangi koşullarda, hangi toplumsal kurallara uygun olarak söyleneceğine bağlıdır. Bu görüşler ışığında ders kitapları hazırlanırken bildirişim konumu içinde özellikle şu yönlerin üzerinde durulmalıdır(42):

Kim bildirişimde bulunuyor?

- 1- kiminle
- 2- hangi durumda
- 3- ne olarak
- 4- hangi konularda
- 5- hangi amaçlarla
- 6- hangi anlatım araçlarıyla

Bildirişimsel-işlevsel yöntemle yapılan yabancı dil derslerinde alıştıırma biçimleri de, daha önce incelediğimiz iki yöntemin alıştıırma biçimlerinden farklıdır. Artık alıştıır-malar 'etken yapıyı edilgen yapıya çevir' biçiminde değildir. Dilin tek tek yapılarını öğretmeyi amaçlayan, öykünme ve örneksmeye dayalı 'mekanik dizi alıştıırmalar'da bu yaklaşımın ilkelerine uygun değildir. Alıştıırmalar öğrencilerin yabancı dilden etkin bir bildirişim aracı olarak yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla, aşağıdaki örnekte olduğu gibi düzenlenmiştir(43):

- Verilen bilgiye teşekkür edin .
- Sorularınızı kibarca yöneltin .
- Yetkili kişinin söylediklerini not edin .
- Az tanıdığınız kişileri selamlayın .
- Verilen örneğe göre düşüncenizi vurgulayarak belirtin .

Gerçek bildirişim durumlarının yansıtıldığı bu tür alıştırmalarla çalışılırken, konuşma, duyma-anlama, okuma, yazma dil becerileri, konuşsal-işitsel yöntemde olduğu gibi, tek tek ve doğal sıraya göre ele alınıp işlenmez. Bildirişim yetisine ağırlık veren bu yaklaşıma göre dil bir bütündür, bir bütün olarak da öğretilmelidir. Böyle olunca tüm dil becerilerinin birbirine kaynaşmış olarak ve aynı zaman birimi içinde kazandırılması gerekir. Bildirişimsel-işlevsel yöntemde duyma-anlama, konuşma, okuma, yazma, dil becerileri, bildirişimin anlama ve anlatma boyutlarına yönelik olarak daha geniş bir kapsam içinde anlama ve anlatma yetileri adı altında ele alınmaktadır.

Bildirişimsel-işlevsel yöntemde ders kitaplarında kullanılacak metinler, öğrencinin gerçek yaşamda bildirişim gereksinmelerini gidermesine yardımcı olacak biçimde seçilmelidir. Sınıftaki her türlü dilsel etkinlik sınıf dışında, gerçek yaşamda kullanılabilir. Salt ders kitapları için düzenlenmiş kurma metinlerle bildirişim yetisi kazandırılmaz. Bildirişim yetisi ancak doğal bir ortamda kazandırılırsa, bu konuda başarıya ulaşılır. Böyle bir ortamı yaratabilecek metinler ise, Neuner'in deyişiyle, "gerçek yaşamı derse aktaran"(44) özgün metinlerdir. Bildirişimsel-işlevsel yöntemle hazırlanmış ders kitaplarında metin seçimi, gazete, radyo haberleri, ilân, reklâm, plan, tarife, vb. gibi çok sayıda özgün metin kullanımı üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bugün yabancı dil öğretiminde öğrencinin bildirişim yetisini eksiksiz edinebilmesi için, öğrencilerin amaçları,

bilgileri, beklentileri, öğrenme istek ve ilgileri, öğrenme hızı gibi etmenler üzerinde önemle durulmaktadır. Öğrenme sürecinde kişinin oynadığı önemli rol, bildirimsel-işlevsel yönüme uygun dil dersleri düzenlenirken ağırlığın ders konularından öğrenci gereksinimlerine kaymasına neden olmuştur. Öğretimin odak noktası öğrencidir artık. A.H.Maslow'un belirttiği gibi, "öğrenci-odaklı öğretimin asıl işlevi, öğrencilerdeki gizilgücü geliştirmek ve onların kendi varlıklarını gösterebilmelerine yardımcı olmaktır"(45). Bu tür bir öğretim biçimi öğrencinin bilinçli olarak öğrenmesini ve yaratıcı olmasını öngörmektedir. Mekanik yinelemeler, yapay diyaloglar yerlerini bilinçli öğrenme çalışmalarına bırakmaktadır. Ancak böyle bir öğrenim kalıcı olabilir.

Sözü geçen öğretimde ders kitapları da öğrencinin nitelikleri göz önünde tutularak hazırlanmalıdır. Öğrenci nitelikleri sürekli değişebilir, ders kitapları ise çeşitli öğrenci gruplarına uzun süre yönelmek zorundadır. Aynı ders kitaplarının değişik nitelikli öğrencilere başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için, bu ders kitaplarının esnek bir yapısı olması gerekir. Ders kitaplarının bu esnek yapısı öğreticiye uygulama sırasında, karşısındaki öğrenci grubunun niteliklerine göre, ders kitaplarında değişiklikler (seçme ya da ekleme) yapabileceği olanağını sağlar.

Bu yeni öğretim anlayışında öğreticinin üstlendiği rol ise yol göstericiliktir. A.Kocaman'ın da dediği gibi, "öğretmen her şeyi bilen değil, sınıf içi çalışmayı düzenleyen bir konumdur. Öğrenci kendi yetenekleri çerçevesinde öğretmenle olduğu ölçüde arkadaşlarıyla etkileşim içinde yabancı dil çalışmaktadır"(46).

Yabancı dil öğretiminde öğrencinin amaç-dili bilinçli bir biçimde, değerlendirerek, eleştirerek öğrenebilmesi için öğrencinin bilgi birikiminden yararlanmalı, öğrenciye amaç-

dili ve onun kültürünü kendi dili ve kültürü ile karşılaştırma olanağı sağlanmalıdır.

Son yıllarda dilbilim alanındaki yeni yönelişlerde tek tek dillere özgü yapılar yerine dillerin evrensel niteliklerine ilişkin yapıların tartışılması gerektiği savunulur. Üretici-dönüşümsel dilbilim kuramının öncüleri "dil genelcelerine bakıldığında diller arasındaki benzerliklerin temelde, ayrılıkların ise yüzeyde olduğunun görüldüğünü ileri sürerek bütün dillerin insan mantığının yapısını ve işleyiş biçimini yansıttığı sonucuna varmaktadırlar"(47). Bu görüşler, yabancı dil öğretiminde anadili kullanımının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Anadili yabancı dil öğretiminde bir engel değil, bir yardımcı olarak ele alınır artık. "Öğrencinin anadilinde edindiği kimi kavramlardan (olumsuzlama, genelleme, tanımlama, v.b.) yabancı dil öğretiminde yararlanılabileceği görüşü benimsenmeye başlanmıştır"(48).

Öte yandan "öğrencilerin yabancı dilden etkin bir bildirişim aracı olarak yararlanabilmeleri dil kullanımının toplumsal ve kültürel yönlerine karşı da duyarlı olmalarına ve anadille yabancı dil arasında bu bakımdan yer alan ayrılık ve benzerlikleri anlamalarına bağlıdır"(49). Öğrenci yabancı dil ve onun yansıttığı kültürü kendi kültür değerleri ile karşılaştırarak öğrenmelidir. Kültürler arası bu karşılıklı etkileşim öğrencinin kişiliğinin gelişmesine, dünyaya bakış ufku- nun genişlemesine yol açacaktır.

Almanca öğretiminde 1970'lerin ikinci yarısında bildirişim yetisine ağırlık veren bildirişimsel-işlevsel yöntemin, yukarıda açıklamaya çalıştığımız ilkelerinin, uygulama alanına girmeye başladığı, Almanca ders kitaplarının artık bu yöntemin ilkeleri uyarınca hazırlandığı görülür. Burada, çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde ders kitabı çözümleme ve değerlendirmesinde yararlanacağımız ilkelerin topluca sunulmasının, konuya açıklık getirmesi açısından yararlı olacağı kanısındayız.

Sözü geçen ilkeleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Yabancı dil gerçek yaşam durumları içinde yer alan bildirilişim gereksinimlerini giderecek biçimde öğretilmelidir. Yabancı dil öğretiminin amacı, öğrencinin amaçdilde sözlü ve yazılı bildirilişimde bulunabilmesini sağlamak olmalıdır.
- Derslerin çıkış noktası, konuşma yönelimlerinin toplumsal bağlamlarda kullanılabilmesi olmalıdır.
- Dilbilgisi çalışmaları ancak bildirilişime katkıda bulunduğu ölçüde yararlıdır.
- Yabancı dil öğretiminde dil becerilerinin birleşimine önem verilmelidir.
- Öğrenciye yönelik bir öğretim biçimi söz konusu olmalıdır. Böyle bir öğretim biçiminin gerçekleşebilmesi için ders kitaplarının esnek bir yapısı olmalıdır.
- Öğrenci yabancı dili bilinçli öğrenmeli ve yaratıcı olmalıdır.
- Yabancı dil öğretiminde kültür ve diller arası karşılıklı etkileşimden yararlanılmalıdır.

Çalışmamızın bu bölümünde 20. yüzyılda Almanca öğretiminde kullanılan başlıca yöntemler ve bunların günümüze değin izlediği yol ana çizgileriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Görüldüğü gibi, bugün Almanca öğretiminde mekanik yitnelemelerle alışkanlık oluşturarak dil öğretme, yerini bildirilişim olgusuna ağırlık veren, öğrencinin bilinçli öğrenmesini ve yaratıcı olmasını amaçlayan bir dil öğretme biçimine bırakmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar öğrenciye bildirilişim yetisini eksiksiz kazandırma doğrultusunda yoğunlaşmaktadır. Bu bakış açısına dayanan yöntemlere göre düzenlenmiş ders kitapları ise gittikçe yaygınlık kazanmaktadır.

2. ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARI ÇÖZÜMLEME VE DEĞERLENDİRMESİNDE ÖLÇÜT SEÇİMİ

2.1. GEREKÇELER

Son yıllarda yabancı dil öğretiminde görülen, çalışmamızın birinci bölümünde değindiğimiz yöntemsel yenilikler, yabancı dil öğretimiyle ilgili ders izlencelerinde değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Ders izlenceleri bu yeni yönelişlere göre düzenlenirken kullanılan ders gereçlerinin de yeniden incelenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Ders gereçleri içinde ders kitabının özel bir yeri vardır. Yabancı dil öğretiminde kuramsal temellerin, yöntemsel ilkelerin somutlaştığı alan ders kitabıdır. Dil dersinde başarıya ulaşmada yeni yöntemlere uygun düzenlenmiş ders kitaplarının katkısı büyüktür. Zamanla değişen yöntemlere uyacak biçimde yenilenmeyen ders kitaplarıyla yapılan dersler beklenen ölçüde yararlı olamaz. Bunun için "daha eski tarihlerde yazılmış ders kitapları yöntemsel yeniliklere uygun değilse bir yana bırakılmalı, ya da bu kitaplar gözden geçirilip çağdaş bilimsel veriler ışığında, değişen yöntemlere uyacak biçimde yeniden düzenlenmelidir"(1).

Ders kitaplarıyla ilgili bu doğrultuda çalışmalar yapılırken kuramcı ve uygulamacı arasında iki yönlü bir işbirliği kurulmalıdır. Bu alanda aradaki bağlantıyı kurmakla yükümlü olan ise yöntembilimcilerdir. Kuramcı-yöntembilimci -

uygulamacı arasında sürekli bilgi alışverişi yapılması daha verimli ders kitaplarının ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır. Çünkü "uygulamacılar çalıştıkları daldaki gelişmeleri bildikleri ölçüde, önerilen yeniliği onaylamada ya da geri çevirmede özgür olacaklar, okulun gündelik çalışmalarındaki sorunlarla karşılaşan kuramcılar da sorumluluklarının bilincine varacaklardır"(2). Kuramcılar tarafından yapılan araştırmaların verileri yabancı dil öğretimi alanında ders kitabı yazacak yöntembilimcilere verilecektir. Ders kitabı yazarı ise bu verileri ayrıntıları ile değerlendirerek ders kitabı aracılığıyla önce öğretmene sonra da öğrenciye ulaştıracaktır.

G.Neuner'in belirttiği gibi, "özellikle çeşitli bilim dallarında ulaşılan araştırma sonuçlarının yabancı dil öğretimi alanında öğretimbilgisel ve yöntembilimsel anlayışı değiştirmeye başladığında, ders kitaplarının da yeniden düzenlenmesi gereksinimi ortaya çıkar"(3). Bugün, yabancı dil öğretiminde yapılan çalışmalar, dilbilim ve ruhbilim dallarında elde edilen verilerin söz konusu alana yansması sonucu, amaç-dilde bildirişim yetisinin eksiksiz kazandırılmasına yönelik sürdürülmektedir. Artık yabancı dil öğretiminde üst-amaç öğrenciye dilsel ve toplumsal eylemde bulunabilme yetisi olarak ele alınan bildirişim yetisini kazandırma doğrultusundadır"(4). Bu amaca ulaşmak ise "dilin etken ve üretici kullanımına"(5) bağlıdır. Yabancı dil derslerinin bu anlayışa uygun sürdürülebilmesi için yeni görüşler ışığında hazırlanmış ders kitapları gereklidir, ya da daha önce kullanılan ders kitapları söz konusu amaçtan yola çıkarak incelenip değerlendirilmeli ve yeniden düzenlenmelidir. Ders kitaplarının düzeni öğrencinin yabancı dilde bildirişim gereksinimlerini giderebilmesine, konuşma yönelimlerini gerçekleştirmesine ve dilsel eylemlerde bulunabilmesine olanak sağlamalıdır.

Biz de bu çalışmamızda Türkiye'de ortaöğretim kurumla-

rında kullanılan Almanca ders kitaplarının çözümlenme ve değerlendirilmesini yukarıda belirtilen bildirişim yetisine yönelik amaçtan yola çıkarak yapacağız. Sözü geçen ders kitaplarının bu amaç doğrultusunda çözümlenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler, bildirişim yetisini tüm boyutlarıyla kazandırmayı amaçlayan bildirişimsel-işlevsel yöntemin, daha önce değindiğimiz(6) ilkelerine göre saptanacaktır.

Öte yandan tutarlı bir ders kitabı çözümlenme ve değerlendirmesi için, P.Strevens'in önerdiği aşağıdaki ölçütler de göz önünde tutulacaktır(7):

- (1) Gerçekçilik. Gereç, öğrenci ve öğretmen tarafından kolaylıkla kullanılabilmesi, pahalı olmamalı, kolay elde edilebilmelidir.
- (2) Uygunluk. Gereç öğrencinin yabancı dil düzeyine, yaşına ve öğrenim amaçlarına uygun olmalıdır.
- (3) İlgi çekicilik. Gereç, öğrencinin ilgi duyacağı değişik konuları içermeli, onun zeka, eğitim ve kültür düzeyine göre düzenlenmiş olmalıdır.
- (4) Yüreklendiricilik. Öğrenci gereci kullanırken, gerçekten bir şeyler öğrenmekte olduğunu ve sürekli bir gelişme içinde bulunduğunu görmeli, dolayısıyla 'öğrenme' işini hoşlanarak yapmalıdır.
- (5) Tutarlılık. Gereç, belirli bir yönteme bütünüyle ve tutarlı olarak uymalı, ayrıca, öğretmenin izlediği yöntemle de uyum içinde bulunmalıdır.

Orta dereceli okullarda kullanılan Almanca ders kitaplarının çözümlenme ve değerlendirilmesi için gerekli ölçütler seçilirken, ayrıca bu alanda Almanya'da yapılmış iki çalışmadan da yararlanılacaktır(8):

- Mannheimer Gutachten zu ausgewählten Lehrwerken
Deutsch als Fremdsprache, Band 1 und 2.
- Analyse und Beurteilung ausgewählter Lehrwerke für
Deutsch als Zweitsprache/Fremdsprache.

Yabancı dil öğretiminde ders kitabının belli ölçütlere göre sistemli bir biçimde çözümlenmesi ve değerlendirilmesi yabancı dil öğretim bilgisi ve yöntem bilimi için oldukça yeni bir çalışma alanıdır. Almanca dil öğretimi açısından bu konuda ilk kapsamlı araştırma 1976 yılında yayımlanan 'Mannheimer Gutachten' adlı çalışmadır. Sözü geçen çalışma Federal Almanya'da bir bilimsel araştırma komisyonu tarafından 1974-76 yılları arasında hazırlanmıştır. 'Mannheimer Gutachten' 1979'da bazı yenilik ve değişikliklerle yeniden basılmıştır. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Almanca'nın öğretilmesi için hazırlanmış olan 15 Almanca öğretimi ders kitabını dilbilim, öğretim bilimi ve Alman kültürü açısından çözümleyip değerlendirmek ve bu kitaplarla çalışan öğretmenlere gerek kitap seçimi gerek kitapların kullanım tekniği açısından yardımcı olmaktır. Araştırmacıların 16 ana gruba ayrılmış 150 değişik ölçütü içeren bir plan çerçevesinde incelediği Almanca ders kitaplarının yöneldiği öğrenci grubu yabancı dil olarak Almanca'yı Federal Almanya içinde ve dışında öğrenmeyi amaçlayan gençler ve yetişkinlerdir.

Ders kitabı çözümlenmesi ve değerlendirmesi konusunda yararlanabildiğimiz bir başka araştırma da Kassel Gesamthochschule'de görevli H. Funk'un, 'Analyse und Beurteilung ausgewählter Lehrwerke für Deutsch als Zweitsprache/Fremdsprache' adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Funk'un yöneldiği öğrenci grubu Federal Almanya'da yaşayan ve Almanca'yı ikinci dil olarak öğrenmek zorunda olan yabancı çocuklar ve gençlerdir. Araştırma konusu olarak seçilmiş olan beş Almanca ders kitabı uzun süredir Almanya'da ilk-orta öğretimde ve meslek okulla-

rında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada değerlendirme ölçütleri yukarıda anılan öğrenci grubunun gereksinimleri doğrultusunda saptanmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışmamızın konusu, Türkiye'de ortaöğretimde kullanılan Almanca ders kitaplarının Almanca öğretimindeki yöntemsel yeniliklere uygunluğunun araştırılmasıdır. Bu araştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan çözümlenme ve değerlendirme ölçütleri belli konu alanları içinde belirlenmiştir. Ölçüt belirlemede yukarıda sıraladığımız yöntemsel ilkelere yola çıkılırken Türkiye'nin özel koşulları da göz önünde tutulmuştur. Ayrıca Federal Almanya'da yayınlanmış, yukarıda değindiğimiz iki çalışmanın verileri de ölçüt belirlemede yardımcı olmuştur.

Aşağıda, ortaöğretim ders kitaplarıyla ilgili çözümlenme ve değerlendirme konu alanları ve bu alanlara bağlı ölçütler ana başlıklarıyla verilmiştir.

2.2. KONU ALANLARI VE ÖLÇÜTLER

A. DERS KİTABININ YAPISI

- Ders birimlerinin öngörülen yöntemsel yeniliklere uygunluğu (dil yapıları, durumlar, bildirişim nedenleri)
- Ders kitabının yapısının yöntemsel yeniliklere uygunluğu (esnek, değiştirilebilir, değişmez)

B. AMAÇ BELİRLEMESİ

- Ders kitabı için belirlenmiş amacın gerçekleştirilme oranı

- Ders kitabı için belirlenmiş amacın bildirişim yetisini kazandırmaya uygunluğu
- Ders kitabı için belirlenmiş amacın Türkiye koşullarına uygunluğu

C. YÖNTEM SEÇİMİ

- Ders kitabı düzeninin izlenen yönteme uygunluğu
- İzlenen yöntemin öngörülen dil becerilerini kazandırma oranı
- İzlenen yöntemin yeni yönelişlere uygunluğu
- İzlenen yöntemin bildirişim yetisini kazandırma ve geliştirme oranı

D. METİNLER

- Metin seçiminde çıkış noktasının bildirişimsel-işlevsel yönteme uygunluğu
- Metin biçimlerinin bildirişimsel-işlevsel yönteme uygunluğu
- Metin türlerinin bildirişimsel-işlevsel yönteme uygunluğu
- Metinlerin yeni yöntemsel uyarlamalara göre düzenleme olanakları
- Metin dilinin gerçek yaşamda kullanılabilirliği
- Metinlerin dil düzeyinin yönelinen öğrenci grubuna uygunluğu
- Metin konularının yönelinen öğrenci grubuna uygunluğu
- Metinlerin içeriğinin öğrencinin gerçek yaşam durumlarını yansıtma oranı
- Metinlerin bildirişim yetisini geliştirmeye uygunluğu
- Metinlerin kültür etkileşimine katkısı

E. ALIŖTIRMALAR

- Alıştırmaların anlama yetisini geliştirmeye uygunluğu
- Alıştırmaların anlatma yetisini geliştirmeye uygunluğu
- Alıştırmaların özgür anlatıma ulaştırma oranı
- Alıştırmaların sözlü bildirişimi geliştirme oranı
- Alıştırmaların yazılı bildirişimi geliştirme oranı
- Alıştırmaların öğrenciyi güdüleme ve dilde yaratıcı kılma özelliği
- Alıştırmalarda kullanılan dilin gerçek bildirişim bağlamında kullanılabilirliği
- Alıştırmalara öğrencinin 'kendisi olarak' katılma oranı
- Alıştırmaların eklemelere ve değiştirmelere uygunluğu
- Metin-alıştırma düzeninin yöntemsel yeniliklere uygunluğu

F. DİLBİLGİSİ

- Dilbilgisinin ders kitabındaki yeri
- Dilbilgisi düzeninin ders kitabının izlediği yöntemeye uygunluğu
- Dilbilgisi düzeninin anlaşılabilirliği
- Dilbilgisi düzeninin belli bir dilbilgisi betimleme örneğine uygunluğu
- Dilbilgisi düzenlemesinde anadilinden yararlanma oranı
- Dilbilgisi düzeninin anadili-amaç dil karşılaştırmalarına uygunluğu

G. GÖRSEL DÜZEN

- Görsel öğelerin anlaşılabilirliği
- Görsel öğelerin metin ve alıştırmalarla bütünleşme oranı
- Görsel öğelerin öğrenciyi güdüleyebilme oranı
- Görsel öğelerin öğrenciyi dilde yaratıcılığa yöneltme oranı
- Görsel öğelerin bildirışimin dil-ötesi boyutunu yansıtma oranı
- Görsel boyutun kültürler arası etkileşime katkısı

3. ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARININ ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. DERS KİTAPLARININ TANITILMASI

Çalışmamızın konusu olan ortaöğretim Almanca ders kitapları bugün Türkiye'de, yabancı dil ağırlıklı okulların dışında kalan ortaokul ve liselerde kullanılmaktadır.

'Wir lernen Deutsch 1,2,3' (Almanca Ders Kitabı 1,2,3) orta sınıfları, 'Texte und Situationen 1,2' (Almanca Ders Kitabı 4,5) lise sınıfları için düzenlenmiştir(1). 'Texte und Situationen 1,2' ders kitaplarıyla ilgili ek alıştırmaları içeren birer 'Alıştırma Kitabı' vardır(2). Ayrıca her basamağın bir 'Öğretmen Kitabı' bulunmaktadır(3). Ders kitaplarında yer alan resimlerin büyütülmüş kopyaları görsel gereç olarak derslerde kullanılmaktadır.

Sözü geçen ders kitaplarıyla yapılan çalışmalarda başlangıç düzeyinde Almanca'dan yola çıkılarak orta düzeyde Almanca'ya ulaşılmaktadır. Dayandıkları yöntemler açısından lise kitapları ortaokul kitaplarından farklı düzenlenmiştir. Bu bakımdan çalışmamızda bu iki ders kitabı grubu ayrı ayrı ele alınıp incelenecektir.

3.2. DERS KİTAPLARININ YAPISI

3.2.1. Ortaokul Ders Kitaplarında Ders Birimlerinin Düzenlenmesi

Orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch 1' yirmi ders biriminden, 'Wir lernen Deutsch 2 ve 3' ise onbeşer ders biriminden oluşmuştur. Her üç ders kitabında da ders birimleri aynı düzenle kurulmuştur. Her birim kendi içinde üçe bölünmüştür(4):

- I- Resimler yardımıyla sunulan yeni konu (yeni yapı ve sözcükler) ve açıklayıcı alıştırmalar
- II- Yeni yapıların yer aldığı diyaloglar ya da düzyazı metinler
- III- Alıştırmalar

Her üç kitabın sonunda ek olarak alfabetik düzenlenmiş Almanca-Türkçe bir sözlük ve ders birimlerinde yer alan yapıların Türkçe açıklamalarını içeren listeler yer almaktadır. 'Wir lernen Deutsch 3' ders kitabının sonunda dilbilgisi konuları ve kurallarını sunan ek bir bölüm vardır.

Sözü geçen ders kitaplarında amaç-dilde ilerleme dilin biçimsel yanı göz önünde tutularak belirlenmiştir. Konuların sıralanışı aşamalarla yalından karmaşığa doğru geliştirilirken sarmal bir yaklaşım biçiminden yararlanılmıştır.

Orta sınıflarında kullanılan Almanca ders kitaplarında ders birimlerinin üç alt bölümden oluşan yapısı sürekli yinelenir. Aynı yapının, araya değişik boyutlar sokulmadan yinelenmesi, bir süre sonra öğrencinin ilgisini azaltabilir. Oysa yönelinen öğrenci grubunun yaşı da göz önüne alınarak, ders birimlerinin arasına değişik türde metin alıştırma ya da re-

sim gibi yeni öğelerin katılması derse ilgiyi artıracaktır. Ancak 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında ders birimlerinin, çerçevesi önceden belirlenmiş kurgusu öğretmenin son yöntemsel uyarlamaları da göz önünde tutarak, uygulama sırasında seçme, ekleme ya da değişiklikler yapmasına elverişli değildir. Bu durum dersi belli bir durağanlık içine iter. Almanca dil öğretiminde son yıllarda öğrenciye yönelik bir öğretim biçimine ağırlık verilmiştir. Bunun sonucu olarak ders kitaplarının, yönelinen öğrenci grubuna göre öğretmene seçme, ekleme değiştirme olanağı sağlayabilecek esnek bir yapıya sahip olması gerekir.

Bu açıdan bakıldığında 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarının yapısı günümüzde geçerli olan yöntemlere uygun değildir. Bu ders kitaplarının yapısının öğrenciye yönelik bir öğretim biçimine göre değiştirilmesi ortaokullarda Almanca derslerini daha başarılı kılacaktır.

3.2.2. Lise Ders Kitaplarında Ders Birimlerinin Düzenlenmesi

Lise düzeyinde kullanılmak için hazırlanmış olan 'Texte und Situationen 1,2' ders kitaplarının ortaokul kitaplarından daha değişik bir yapısı vardır.

Sözü geçen ders kitaplarının her ikisi de beşer ders biriminden oluşmuştur. Ders birimlerinin çıkış noktası bildirişim nedenleridir. Amaç-dilde ilerleme bildirişim nedenlerine göre belirlenmiştir. Her ders birimi beş alt bölümden oluşmuştur(5).

- I- Saptanmış olan bildirişim nedenine yönelik değişik konuşma ve yazma durumları
- II- Bildirişim nedenine yönelik ana diyalog
- III- Bildirişim nedenini gerçekleştiren anlatım araçlarının belli bir düzen içinde sunulduğu örnekler

IV- Alıştırılmalar

V- Okuduğunu anlama amacına yönelik düzyazı metinler

Her iki ders kitabının da sonunda dilbilgisi yapılarını ve kurallarını sunan ek birer bölüm ve kitaplardaki sözcük dağarcığını içeren alfabetik düzenlenmiş Almanca-Türkçe birer sözlük bulunmaktadır.

'Texte und Situationen' ders kitaplarında yer alan ders birimleri, kurguları aynı da olsa, birbirlerinden bağımsız düzenlenmiştir. Her ders birimi kendi başına ele alınıp işlenebilir. Birimler içinde bildirişimi gerçekleştirmek için kullanılan anlatım araçlarının seçiminde yalından karmaşığa, sık kullanımdan dar kullanıma doğru bir sıra izlenmiştir. Ders birimlerinin kolay, güç, oldukça güç olan biçimleri içeren esnek bir yapısı vardır. Bu yapı biçimi öğretmene sınıfının bilgi düzeyine, yöresel durumuna, öğrenci sayısına göre, uygun konuları seçme ya da değiştirme olanağı sağlar. 'Texte und Situationen' ders kitaplarının öğretmene uygulama sırasında belli bir özgürlük tanıyan bu esnek yapısı bildirişimsel-işlevsel yöntemin ilkelerine de uygundur.

3.3. AMAÇ BELİRLEMESİ

3.3.1. Yabancı Dil Öğretiminde Amaç Belirlemesi

Yabancı dil öğretiminde, Ö.Başkan'ın belirttiği gibi, "yapılacak, belki de en önemli iş, ilkin hangi amaca yönelineceğini kesinlikle ve açık-seçik biçimde saptamaktır. Ancak ondan sonradır ki amaç/araç kuralı denebilecek olan bir işleme göre, amaca uygun araç, yani yöntem, izlen ve gereç düzenlenebilir veya geliştirilebilir"(6).

Çağımızda bir yandan gelişen teknoloji sonucu yoğunlaşan uluslararası ilişkiler, öte yandan çeşitli bilim dallarındaki gelişmeler yabancı dil eğitiminde amaç değişikliklerine yol açmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısına değin yabancı dil eğitimi salt kültür genişletme amacına yönelik sürdürülüyordu. Yabancı bir dil öğrenmek kültürlü kişi olabilme isteğinden kaynaklanıyordu. Amaç, yabancı dili öğrenerek onun bağlı olduğu kültürü tanımaktır.

1960'lardan sonra yabancı dil öğrenmenin amacı, o dili bir araç olarak kullanıp, gerekli alanlarda ondan bir bildirişim aracı olarak yararlanma isteğine dönüşmüştür. Böyle olunca yabancı dil öğretiminde dilin bildirişim içinde kullanım boyutu önem kazanmıştır. Bu görüşe koşut olarak günümüzde yabancı dil öğretiminde amaç belirlemesi, kullanım bağlamına uygun, sınırları daha iyi çizilmiş, belirli amaçlara yönelik yapılmaktadır. Artık amaçlar saptanırken öğrenci gereksinimleri göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak öğrenci gereksinimleri doğrultusunda ilerleyen bir yabancı dil eğitimi öğrencinin ilgisini çekebilir. Öğrenci gereksinimlerine göre amaç saptaması yapılırken yabancı dilin kullanılacağı zaman ve yerin, dili kullanacak kişinin konumunun ve üstleneceği rollerin belirlenmesi gerekir. Bunun yanında öğrencinin yaşı, cinsiyeti, yaşadığı yer, anadili, anadilinde ulaşmış olduğu düzey, amaç dildeki düzeyi, daha önce edinmiş olduğu bilgiler gibi öğrenci nitelikleri amaç saptamasında üzerinde durulacak etmenlerdir.

Öte yandan, bugün yeni yönelişlerden yola çıkan eğitimciler, yabancı dil öğretiminde amaç belirlemesi yapılırken dilin kullanımsal amacının yanında eğitsel amacına da vurgulanması gereğinin üzerinde durmaktadır. Yabancı dil öğretiminde kişiye bir yandan dil aracılığıyla ona yabancı olan

kültür tanıtılırken, öte yandan onun bu kültürü kendi kültürüyle karşılaştırabilmesine olanak verilmelidir. Çalışmamızın daha sonraki bölümlerinde ayrıntılı olarak üzerinde duracağımız kültür etkileşimine dayanan öğretim biçimi "öğrenciyi düşünmeye, sormaya, yeni bir şeyler öğrenmeye itecek, onun dünyaya bakış ufkunu genişletecektir"(7). Günümüzde Almanca dil öğretiminde dilin kullanımsal amacının yanında eğitsel amacının üzerinde de önemle durulmaktadır.

3.3.2. Ortaöğretim Almanca Ders Kitaplarının Yöneldiği Amacın Belirlenmesi

Bugün ülkemizde ortaöğretim kurumlarında kullanılan Almanca ders kitapları hangi amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır? Bu amaçlar günümüzde yabancı dil eğitiminde geçerli olan amaçlara uygun mudur?

1970 yılında, Milli Eğitim Bakanlığının girişimleriyle, ortaöğretim kurumlarında yabancı dil eğitiminin amaçları yeniden belirlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan komisyonlar, o gün yabancı dil öğretiminde görülen gelişmeleri ve Türkiye koşullarını da göz önünde tutarak, yabancı dil ders kitapları düzenlemişlerdir. Çalışmamızın konusu olan Almanca ders kitaplarının da içinde yer aldığı yabancı dil öğretimi ders kitapları, 1970 yılından başlayarak aşamalı olarak ortaöğretim kurumlarımızda kullanılmaya başlanmıştır ve bugün de kullanılmaktadır.

Bu kitaplar aracılığıyla öğretilecek Almanca dil derslerinin amaçları Milli Eğitim Bakanlığınca aşağıdaki gibi saptanmıştır(8):

- a) Öğrenilen yabancı dili, tabii konuşma hızıyla konuşulduğunda anlayabilme
- b) Anlaşılır bir şekilde konuşabilme

- c) Kolaylıkla okuyabilme ve okuduğunu anlayabilme
- d) Düşünce ve duygularını yazıyla anlatabilme
- e) Öğrendiği yabancı dili okuldan sonra da kendi kendine geliştirebilme güç ve yeteneğini kazanma

Görüldüğü gibi, Milli Eğitim Bakanlığının belirlemesine göre ülkemizde ortaöğretim kurumlarında kullanılan ortaokul ve lise düzeyindeki Almanca ders kitaplarının amacı öğrenciye dilin genel kesitini, bütünü öğretmektir. Üst-amaç olarak dilin genel kesitinin belirlendiği Almanca dersleri, ortaokul ve lise sınıflarında farklı alt-amaçlara yönelik sürdürülür. Orta sınıfları için hazırlanmış ders kitaplarında amaç öğrenciye Almanca'nın temel yapılarını öğretmektir. Lise düzeyinde ise öğrenciye sözlü ve yazılı bildirişim yetisinin kazandırılması amaçlanır.

3.3.3. Orta Öğretim Almanca Ders Kitapları İçin Belirlenen Amacın Türkiye Koşullarına Uygunluğu

Yabancı dil öğretiminin dilin kullanımı üzerinde yoğunlaştığı günümüzde, "dil bütünü öğretmeyi amaçlayan dil öğretiminin yerini, dil öğreneceklerin gereksinimlerini temel alan, içerik yönünden daha sınırlı, ama seçilen alana özgü, daha yararlı, öğrenenleri daha çok çeken belirli amaçlı yabancı dil öğretimi yer almaktadır"(9). Başka bir deyişle, bugün yabancı dil öğretiminde amaçlar dilin genel kesitinin öğretilmesine göre değil, öğrenci gereksinimlerine yönelik olarak belirlenmelidir.

Bu açıdan bakıldığında sözü geçen kitaplarla Almanca öğretimi için amaç saptaması yapılırken öğrencinin genel kesitini öğrendiği amaç-dili nerede, ne zaman, hangi rolleri üstlenerek kullanacağı, yani öğrenci gereksinimleri üzerinde yeterince durulmamıştır. Oysa amaç saptanmadan önce ülke koşullarına göre öğrencilerin dil gereksinimlerinin belirlenme-

si gerekirdi. Öğrencinin dil gereksinimleri göz önünde tutulmadan saptanmış olan amaçlar doğrultusunda hazırlanmış ders kitapları ortaöğretim kurumlarında yabancı dil derslerinin istendiği ölçüde başarılı olmama nedenlerinden biridir. Bu olgu nesnel ölçümlerle de saptanmıştır. Örneğin, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Fransızca bölümünce, ortaöğretim kurumlarını bitirip bu kuruma girmiş olan öğrencilere beş yıl üstüste bir sınav uygulanmıştır. Bu öğrencilerin yarıdan fazlasının (% 53,75) en yüksek not olan 20 üzerinden ancak 4 ile 8 arası not aldıkları ve beş ayrı düzey içinden alttan ikinci düzeye, yani az bilenler düzeyine girebildikleri saptanmıştır(10).

Doğal olarak ortaöğretim kurumlarında yabancı dil eğitiminin başarısızlık nedenleri tekboyuta indirgenemez. Ancak amaç belirlemesi yapılırken ülkemizde yabancı dile en çok gereksinme duyulan, öğrencinin ilerde öğrendiği dili kullanma olanağı bulabileceği uğraş alanları önceden belirlenebilir. Ayrıca öğrenciler de istek, ilgi ve yeteneklerine göre gruplara ayrılabilir. Bu saptamalardan alınan sonuçlar uyarınca ortaöğretimde yabancı dil öğretimi için yeniden amaç belirlemesi yapılabilir. Belirlenen yeni amaca göre hazırlanacak yabancı dil ders kitaplarına dilin genel kesitinin yanında, önceden saptanmış olan uğraş alanlarında, öğrencinin dil kullanımına egemen olabilmesi için, sözü geçen uğraş alanları ile ilgili metin, sözcük, deyim, alıştırma biçimleri yerleştirilebilir. Öğrencinin dil gereksinimlerini temel alarak saptanacak amaçlar ve bu amaca göre düzenlenen ders kitapları öğrenme isteğini de artıracaktır. Yabancı dil dersinde öğrencinin derse isteyerek katılması, neyi, niçin öğrendiğinin bilincinde olması dersi başarıya ulaştıran önemli bir koşuldur.

Ortaöğretim kurumlarında Almanca dil öğretiminin daha başarılı olabilmesi için yukarıda değinilen veriler ışığında belirli amaçlara yönelik yeni ders kitapları düzenlenmelidir.

Böylece Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği amaçlar arasında yer alan "öğrendiği yabancı dili okuldan sonra da kendi kendine geliştirebilme güç ve yeteneğini kazanma"(11) amacına ulaşmanın temelleri, belirli amaçlara göre düzenlenmiş ders kitaplarıyla ortaöğretim sırasında atılmış olur.

3.4. YÖNTEM SEÇİMİ

Çalışmamızın birinci bölümünde 20. yüzyıldan bu yana Almanca dil öğretiminde kullanılan yöntemler tanıtıldı. Şimdi ortaöğretim kurumlarımızda kullanılmakta olan Almanca ders kitaplarının sözü geçen bu yöntemlerden hangisine dayanarak hazırlanmış olduğu, izlenen yöntemin bildiririm yetisini kazandırmaya ne ölçüde uygun olduğu üzerinde durulacaktır.

3.4.1. Ortaokul Ders Kitaplarının Hazırlanmasında İzlenen Yöntem

Orta sınıflarında kullanılmakta olan 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları, 1960'lardan sonra Almanca dil öğretim yöntemlerinde yaygın bir kullanım alanı bulmuş olan konuşma-ışitsel yöntemin temel ilkeleri uyarınca düzenlenmiştir(12). 'Öğretmen Kitaplarında' sözü geçen ders kitapları için aşağıdaki ilke doğrultusunda bir çalışma biçimi önerilmiştir: "Yabancı dil dersinin temelinde duyma-anlama ve konuşma becerilerinin kazandırılması olmalıdır. Okuma ve yazma becerilerinin kazandırılması daha sonra gelmelidir"(13). 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları, konuşma becerisine öncelik tanıyan bu sıralamaya uygun hazırlanmıştır.

Orta l'de kullanılan 'Wir lernen Deutsch l' salt duyma-anlama ve konuşma becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Bu ders kitabında Almanca'nın temel yapıları öğrenciye öğretilirken, onun kendi çevresinden durumlar seçilmiştir. Bu du-

durumlar çerçevesinde yer alan diyalogların içine gizlenmiş yinelemelerle Almanca'nın temel yapılarının kendiliğinden akılda kalacak hale gelmesi, bir alışkanlığa dönüşmesi beklenmektedir. Bu çeşit bir çalışmada güdülen amaç "öğrencilerin bu parçalardakine benzer durumlarda gerekli ölçüde konuşma yeteneği kazanabilmeleridir"(14). Ağırlığın duyma-anlama ve konuşma becerileri üzerinde yoğunlaştığı 'Wir lernen Deutsch 1'de, okuma ve yazma becerileri üzerinde hiç durulmamıştır. Ders kitabında bu becerileri geliştirmeye yönelik metin ya da alıştırmalar yer almamıştır.

'Wir lernen Deutsch 2' ders kitabında yine duyma-anlama ve konuşma becerileri yoğun bir biçimde işlenir. Ancak bu kitapta bunların yanında okuma-anlama becerisini kazandırmak ve geliştirmek için düz yazı metinlere yer verilmiştir 'Wir lernen Deutsch 3' ise konuşma becerisinden çok okuma-anlama becerisini geliştirmeye yönelik olarak düzenlenmiştir.

Her üç kitapta da yazma becerisini geliştirici alıştırmalara ya da metinlere çok az rastlanır. Yazma becerisini geliştirmek için önerilen yalnız yazım çalışmalarını içeren duyduğunu-yazma türünden alıştırmalardır. Oysa Milli Eğitim Bakanlığınca ortaöğretim yabancı dil dersleri için saptanan amaçlardan biri de "düşünce ve duygularını yazıyla anlatabilme"(15) olarak belirlenmiştir. Ancak 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yazma becerisini geliştirmek için sunulan alıştırmalar çok sınırlı kalmaktadır. Sözü geçen kitaplara yazma becerisini geliştirme doğrultusunda eklemeler yapmak yararlı olacaktır. Çünkü "duyma-anlama, okuma-anlama becerilerinin geliştirilmesinde yazma, sürekli bir yardımcıdır, öğrenme sürecini hızlandırıcı bir işlev üstlenir"(16). Ayrıca yabancı dil öğretiminde genel amaç dilin bütününe öğretmek olarak belirlenmişse, beceriler arası denge sağlanması zorunludur.

Yabancı dil öğretiminde öğrencinin anadilinden yararlanmanın akıcı konuşmayı engellediğini savunan konuşsal-ışitsel yöntemin bu ilkesine 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında uyulduğu görülür. Her üç kitapta da öğrencinin anadiline hiçbir biçimde yer verilmez. Öğretmen Kitaplarında yeni yapı ya da sözcük açıklamaları yapılırken görsel destek, hareket, jest, mimik, belli bir durumdan yola çıkma, eşanlam/karşıtanlam gibi öğretim tekniklerinden yararlanılması önerilmektedir. Sözcük açıklamalarında anadiline çeviri en son üzerinde durulacak öğretim tekniği olarak gösterilir(17). Ancak her ders kitabının sonunda yer alan Almanca-Türkçe sözlük ve Almanca dil yapılarının Türkçe açıklamalarını içeren listeler, yabancı dil öğretiminde anadilinin işe katılmaması gereğini vurgulayan yöntem ilkesi ile çelişmektedir. Böyle bir çelişkiyi önlemek için Türkçe açıklamalı sözlük ve listelerin ders kitabından kaldırılması yerinde bir tutum olacaktır.

Ortaokul ders kitaplarında izlenen çalışma biçiminde öğrenciye Almanca'nın dil yapıları öğretilirken dilbilgisi kuralları ezberletilmez. Çeşitli alıştırmalarla dil yapıları alışkanlık haline gelinceye dek öğrenciye belletilir. Yinelemeler sonucu öğrenci dilbilgisi kurallarına kendiliğinden varır. Konuşsal-ışitsel yönetime uygun tümevarımlı bir çalışma biçimi söz konusudur bu kitaplarda. Bu çalışma biçimine uygun olarak 'Wir lernen Deutsch 3' ders kitabının sonunda her üç kitapta da yer alan Almanca'nın dil yapılarına ilişkin dilbilgisi açıklamaları bulunur.

3.4.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Bildirişim Yetisi

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarının konuşsal-ışitsel yöntemin ilkelerine uygun düzenlendiği ve bu doğrultuda bir öğretim tekniğine olanak sağladığı saptandı. Bu yöntem Milli Eğitim Bakanlığının ortaöğretim kurumlarında yabancı dil öğretimi için belirlemiş olduğu amaçlarla da büyük ölçüde

örtüşmektedir. Başka bir deyişle, yazıldıkları dönemde, söz konusu amaçları gerçekleştirmek için konuşsal-işitsel yöntemin seçilmesi ve bu doğrultuda ders kitapları düzenlenmesi yerinde bir karardır.

Ancak yabancı dil öğretiminin amaçları tartışılırken, günümüzde bu amaçların ve buna koşul olarak yabancı dil öğretim yöntemlerinin de değişikliklere uğradığına değinilmiştir(18). 1960'lı yıllarda neredeyse tek yöntem olarak Almanca dil öğretimini egemenliği altına alan konuşsal-işitsel yöntem, amaç bildirişim yetisini eksiksiz kazandırma olduğunda yetersiz kalmıştır. Konuşsal-işitsel yöntemin savunucuları, A.Kocaman'ın da belirttiği gibi, "dil öğretimini büyük ölçüde alışkanlık kurma edimi olarak düşünmüşlerdir. Bu yöntem öğretimin ilk basamaklarında, özellikle küçük yaştaki çocuklar için dilbilgisi yetisinin kazanılmasında yararlı olmuştur, ancak dil kullanım yetisi kazandırmakta başarısız kalmıştır"(19).

Ortaokullar için düzenlenmiş olan Almanca ders kitaplarını bu görüşe göre değerlendirdiğimizde şu sonuca varırız: Almanca öğretiminin başlangıç düzeyi olan orta sınıflarında okutulan bu kitaplar, Almanca'nın salt dil yetisini öğretmesi açısından öğrenciyi bu alanda belli bir düzeye ulaştırır. Konuşsal-işitsel yöntem uyarınca Almanca'nın dil yapılarının, 'ad', 'eylem' gibi sözcük türlerinin çekim sırasında girdikleri değişik biçimlerin yinelemeler ve örneksemelerle alışkanlığa dönüştürülmesi, dil öğretiminin ilk aşaması için gereklidir, ancak yeterli değildir. H.Sebüktekin'in söylediği gibi, "dil yetisini bildirişim bağlamından soyutlanmış olarak öğretme girişimleri başarılı olmamakta, genellikle öğrencilerin olumsuz tepkilerine yol açmaktadır"(20).

Demek ki, orta sınıflarında kullanılan ders kitapları Almanca dil yetisini kazandırmada yararlı olmakta, ama belli

bir bildirişim bağlamında Almanca'yı uygun kullanabilmeyi öğretmede başarısız kalmaktadır. Yabancı dil öğretiminde bildirişim yetisini eksiksiz öğretebilmek için beceri kazanımı ile dilin kullanımı daha ilk dersten başlayarak birlikte geliştirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarının, bu eksiği gidermek için, bildirişimsel-işlevsel yöntemin ilkeleri uyarınca yeniden düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıkar. Böyle bir düzenlemede, bir yandan öğrenci grubunun ilgisini çekmeyen bölümler (bu bölümler üzerinde ilerde ayrıntılı durulacaktır) kitaptan çıkarılırken, öte yandan ders kitaplarına özellikle bildirişim içinde dilin kullanımını geliştirecek eklemeler yapılmalıdır. Bu eklemeler yapılırken, beceri kazanımının yanında dilin kullanımının da ilk dersten başlayarak öğretilmesi zorunluluğu üzerinde durulmalı, dersler bu bakış açısına göre düzenlenmelidir.

Neuner'e göre, çoğu öğrenci için yabancı dil öğrenme sürecinde ilk gerçek bildirişim ortamı sınıf içinde oluşmaktadır. Sınıf içinde amaç-dilde toplumsal rolleri üstlenme, dilsel eylemde bulunma, kişiyi okul dışı yaşamda yabancı dil kullanımına hazırlayan başlıca kaynaktır. Bu arada gerçek yaşama aktarmada özellikle üzerinde durulması gereken söz-eylem alanları, öğrencinin hem okul içinde, öğrenme sırasında, hem de okul dışında bildirişim gereksinimlerini giderebileceği alanlarıdır. Okulda ve yaşamda özellikle aşağıdaki söz-eylem alanlarının ortak bir paydası vardır:

- Karşılıklı etkileşim sürecinde 'birisiyle birşey konuşma' söz-eylem alanına giren, 'sormak', 'buyurmak', 'itiraz etmek', 'yüreklendirmek', 'tepki göstermek', 'onaylamak' vb. gibi konuşma yönelimleri.
- Amaç-dilde görme, duyma ve okumaya dayanan bildirişim araçlarından yola çıkarak 'birşey üzerine konuşma' söz-eylem alanına giren, 'bilgi toplama', 'düzenleme',

'karşılaştırma', 'değerlendirme', 'saptama', 'yorumlama' gibi konuşma yönelimleri(21).

İşte, sınıf içinde, Neuner'in belirttiği söz-eylem alanlarında, öğrenciye bildirişim gereksinimlerini nasıl giderebileceğini öğretmek, onun okul dışında da bu alanlarda dile egemen olabilmesini sağlayacaktır.

Demek ki, sınıf öğrencinin yabancı dilde gereksinimlerini gidermeye çalıştığı ilk gerçek bildirişim alanıdır. Bunun için sınıf içindeki bildirişim ortamı gerçek bildirişim gereksinimlerine dayalı olarak ilk dersten başlayarak yavaş yavaş geliştirilmelidir. Yabancı dil öğretimi sırasında yapılacak öteki etkinliklere bu temel tutum çerçevesinde yer verilmelidir. Ders kitaplarının düzeni de bu tutumu destekleyici olmalıdır.

Sınıfta öğretmen ve öğrenci arasında sürekli dilsel etkileşim söz konusudur. 'Birşey sormak istiyorum', 'Bu sözcüğü anlayamadım', 'Lütfen, tekrarlar mısınız' gibi konuşmalar yabancı dilde gerçek bir bildirişim için atılmış ilk adımlardır. Öğrencinin sınıf içindeki bu dilsel etkinliğe katılabilmesi için öğrenme sürecinin hemen başlangıcında bu tür söz-eylemlerin ve bunları dile getiren anlatım araçlarının öğretilmesi zorunludur. Öğrenciyi sınıf içinde etkin kılacak, onu sürekli sormaya, yinelemeye, kendini göstermeye yöneltecek bir çalışma biçimi seçilmelidir.

Öte yandan öğretmen öğrencilerin kendi aralarında da bildirişimde bulunabilmelerini sağlamalı, onların gerçek bilgi alışverişinde bulunabilecekleri canlı ve ilgi çekici bir ortam yaratmaya çalışmalıdır. Öğretmenin böyle bir çalışma yapabilmesi için ders kitabının da bu tutumu destekleyici olarak düzenlenmesi gerekir. Örneğin, orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarının ilk derslerine yapılacak eklemelerin öğrencilerin birbirlerini tanımaları

doğrultusunda olmasında yarar vardır. Böyle bir düzenlemede, 'Deutsch aktiv' ders kitabında da görüldüğü gibi, 'ad sormak, adını söylemek'(22) konuşma yönelimlerinden yola çıkmak yerinde olacaktır 'Wirlernen Deutsch' ders kitaplarında öteki ders birimlerine de, dersin yapısına uygun olarak dilin kullanımına ağırlık veren bu tür eklemeler yapılabilir.

Almanca'nın ilk dersten başlayarak bildirişim işlevinin vurgulanması ortaokullarda Almanca derslerini olumlu yönde etkileyecektir.

3.4.3. Lise Kitaplarının Hazırlanmasında İzlenen Yöntem

Orta öğretim kurumlarının lise sınıflarında kullanılan 'Texte und Situationen 1,2' ders kitapları ortaokul ders kitaplarından farklı bir yöntemle dayanarak düzenlenmiştir. Sözü geçen ders kitaplarıyla sürdürülecek Almanca derslerinde izlenecek yol öğretmen kitaplarında şöyle açıklanır: "Yabancı dil öğreniminde ilerlemek, daha çok, söz konusu dili kullanmada güven duygusunun artması, gerektiğinde iletişim aracı olarak kullanma yeteneğinin gelişmesi anlamına gelir. İşte bu nedenle, ağırlık noktası, lise kitaplarında, biçimsellik ve ögesellikten, bunların belirli toplumsal ya da ruhsal durumların gereklerine uygun kullanışları üzerine kaydırılmıştır. ... Üzerinde durulacak sorun, belli bir iletişim amacının söz konusu yabancı dilde kazanılmış olanaklardan hangisiyle gerçekleştirileceği sorundur"(23).

Almanca'nın bildirişim bağlamında kullanımını öğretmeyi amaçlayan lise kitaplarının hazırlanmasında temel alınan yöntem, günümüzde Almanca dil öğretiminde yaygın bir kullanım alanı olan bildirişimsel-işlevsel yöntemdir. 'Texte und Situationen' ders kitaplarının yeni yöntemsel yönelişlerin verileri ışığında hazırlanmış olması olumlu bir tutumdur. Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde üzerinde duracağımız

bazı yönleri bir yana bırakılırsa, sözü geçen kitaplar bildirimsel işlevsel yöntemin ilkelerine büyük ölçüde uygun olarak hazırlanmıştır.

Sözü geçen kitaplarda bildirişim yetisi kazandırılırken, dil becerileri doğal sıralamaya göre tek tek geliştirilmez, bildirişim yetisinin anlama ve anlatma boyutlarında birbirlerine kaynaşmış olarak anlama ve anlatma yetileri adı altında öğrenciye kazandırılır. Ayrıca lise ders kitaplarında sözlü bildirişimin yanında yazılı bildirişimi geliştirmeye yönelik metin ve alıştırmalara da yer verilmiştir.

3.4.4. Lise Ders Kitaplarında Bildirişim Yetisi

'Texte und Situationenen' ders kitaplarında derslerin çıkış noktası bildirişim nedenleridir. Bildirişim konumu içinde çeşitli söz-eylemler uygun anlatım araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin, 'Texte und Situationenen 1' ders kitabının birinci ders biriminde bildirişim nedeni şöyledir: 'Birisini bir şeyi bir yere yerleştirmek, o yeri belli bir düzene sokmak istemektedir'(24). Sözü geçen bildirişim nedeni gerçekleştirilirken 'yer ilgeçleri' ve 'sıfat çekimine' yönelik tümceler anlatım aracı olarak kullanılmıştır. Aynı düzen değişik bildirişim nedenlerine yönelik olarak öteki ders birimlerinde de yinelenmektedir.

Yabancı dil öğretiminde ders birimlerinin çıkış noktası olan bildirişim nedenleri, bunlara yönelik söz-eylemler ve bunları gerçekleştiren anlatım araçlarının seçimi ile ilgili çalışmalar son yıllarda çoğalmıştır. Ders kitapları bu çalışmalara dayanarak düzenlenmektedir artık. Bu konuda Almanca öğretimi ile ilgili en kapsamlı çalışma Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış olan 'Kontaktschwelle' adlı çalışmadır(25). Bu çalışmada bildirişim gereksinimlerini gidermede kullanılabilecek söz-eylemler ve bunları gerçekleştiren anla-

tım araçları listeler halinde altı söz-eylem alanı içinde toplanarak sunulmuştur. Ders kitapları hazırlanırken toplu biçimde sunulmuş bu söz-eylemlerden yararlanılmaktadır.

Bildirişim yetisi kazandırmayı amaçlayan 'Texte und Situationen' ders kitaplarının da sözü geçen çalışmaya göre yeniden gözden geçirilmesi, bu kitaplarda işlenen bildirişim nedenlerine, bunların içinde yer alan söz-eylemlere ve anlatım araçlarına 'Kontaktschwelle'deki örneklere göre eklemeler yapılması Almanca derslerinin daha verimli sürdürülmesine olanak sağlayacaktır.

Ülkemizde ortaöğretim kurumlarında kullanılan Almanca ders kitapları seçilen yöntem açısından incelendiğinde, ortaokul ve lise kitaplarında değişik yöntemlerle çalışıldığı ortaya çıkar. Konuşsal-işitsel yöntemle göre hazırlanmış ortaokul ders kitaplarında öğrenciye dil becerileri doğal sıra izleyerek ve tek tek kazandırılırken, çalışmalar dilin biçimsel işleyişi üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Lise kitaplarında ise ağırlık dilin kullanımı üzerindedir. Oysa ortaöğretim ders kitaplarının, bu iki alanın -beceri kazanımı ve dil kullanımı- ilk derslerden başlayarak birarada öğretilebileceği biçimde düzenlenmesi, ortaöğretim kurumlarımızda daha başarılı Almanca derslerinin yapılmasına yol açacaktır.

3.5. METİNLER

Yabancı dil ders kitapları hazırlanırken, ders kitabı yazarlarının önemle üzerinde durdukları bir nokta, kuşkusuz ders kitabı metinlerinin seçimi ve metinlerin derste işleniş biçimidir. Ders kitabı hangi yöntemle yazılmış olursa olsun, metinler yabancı dil dersinin odak noktasını oluşturur. Metin çalışmasına dayanmayan bir yabancı dil eğitimi düşünülemez.

3.5.1. Yabancı Dil Öğretiminde Metin Seçimi

Değişik yöntemlere dayanarak hazırlanmış çeşitli ders kitaplarında yer alan metinlerin seçimi bu yöntemlerin ilkelere göre yapılır. Metinler seçilirken dilin hangi yönüne ağırlık verileceği belirlenmelidir. Dilbilgisi kurallarıyla sözcüklerin öğretiminin, temel olduğu düşünülen dilbilgisi - çeviri yönteminde ders kitabı metinlerinin işlevi dilbilgisi kurallarını ve belli sayıda sözcüğü öğretmektir. Konuşsal - işitsel yöntemde ise metin seçiminde göz önünde tutulan, dil yapılarının, öğrencinin günlük yaşamda sık sık karşılaşacağı bir dizi durum içinde verilmesidir. Yabancı dil ders kitaplarında metin seçimini yönlendiren en yeni tutum ise, metinlerin bildirişim yetisini kazandırma amacından yola çıkılarak seçilmesi ve düzenlenmesidir. Metin seçimi 'soru sorma', 'buyruk verme', 'karşı çıkma', 'onaylama', 'yakınma' gibi konuşma yönelimlerinin bildirişim ortamında gerçekleştirilebilmesi ölçü alınarak yapılır.

Öte yandan ders kitabı metinleri seçilirken yönelinen öğrenci grubunun gereksinimleri ve özellikleri göz önünde tutulmalı, metinlerdeki bildirişim ortamı öğrencinin gerçek yaşamına aktarılabilir olmalıdır. Öğrencinin gerçek yaşamında kullanım alanı olmayan durumları içeren metinler, öğrenciyi olumsuz yönde etkiler, onun derse olan ilgisini azaltır. Kendi yaşama düzeninin ve ilgi alanının dışındaki olayların yer aldığı metinlerle çalışan öğrenci bu metinlerle ilgili söyleyecek pek birşey bulamaz. H.Sebüktekin'in de dile getirdiği gibi, "kuşkusuz söyleyecek şeyi bulunmayan bir kimsenin, hem de yabancı dilde, konuşmasını beklemek yersizdir"(26). Böyle bir durumu engellemek için ders kitabı metinleri öğrencinin bildiği, ilgilendiği, üzerinde konuşmaktan hoşlanacağı konulardan seçilmeli, metinlerin dili ve içeriği ders kitabının dışında, gerçek yaşamda kullanım alanı bulabilmelidir.

Çalışmamızın bu bölümünde ülkemizde ortaöğretim kurumlarında kullanılan Almanca ders kitaplarında yer alan metinlerin biçim, konu seçimi, dil, içerik açısından bildirişim yetisini geliştirmeye uygun olup olmadıkları araştırılacaktır.

3.5.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Biçim Açısından İncelenmesi

Orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yer alan metinler konuşsal-işitsel yöntemin ilkeleri doğrultusunda seçilmiştir. Almanca'nın dil yapılarının günlük yaşamdan seçilmiş durumlar içinde öğrenciye iletildiği bu kitaplarda sırasıyla duyma-anlama, konuşma, okuma, yazma becerilerinin kazandırılması amaçlanır. Dil becerilerinin kazanımı ile ilgili yöntemsel ilkeler 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında metin biçimlerini de etkiler. Örneğin, 'Wir lernen Deutsch 1' ders kitabında ağırlık duyma-anlama ve konuşma becerileri üzerindedir. Buna uygun olarak sözü geçen ders kitabında, onbeşinci ve yirminci ders birimlerinde yer alan düzyazı metinler dışında, tüm metinler diyalog biçiminde düzenlenmiştir. Az sayıda metinde ise, diyalogların başında ya da sonunda konuyu açıklayıcı bilgiler içeren düzyazı bölümler bulunur.

Konuşma becerisinin yanında okuma becerisini de kazandırmayı amaçlayan 'Wir lernen Deutsch 2 ve 3' ders kitaplarında ise hem diyaloglar hem de düzyazı metinlere yer verilmiştir.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yer alan diyalogların tümünün kendi içinde bütünlüğü olan, kapalı bir yapısı vardır. Değişmez kurgusu olan diyaloglar öğretici ya da öğrencinin diyaloga ilişkin eklemeler, değiştirmeler yapmasına olanak sağlamaz, öğrenciyi dilde yaratıcı olmaya yönelt-

mez. Aşağıdaki diyalog sözü geçen kapalı yapı biçimine örnek olarak gösterilebilir(27):

Tülin hat kein Heft

Herr Aksoy: Ist Ahmet ein Schüler?

Turgut : Ja, er ist ein Schüler.

Herr Aksoy: Was macht Ahmet?

Tülin : Er lernt Deutsch. Jetzt schreibt er.

Herr Aksoy: Was schreibt er?

Reşat : Er schreibt ein Wort.

Herr Aksoy: Schreibst du auch Nurten?

Nurten : Ja, ich schreibe auch.

Herr Aksoy: Und was machst du Turgut?

Turgut : Erst lese ich, dann schreibe ich.

Herr Aksoy: Tülin was machst du? Schreibst du auch?

Tülin : Nein, ich schreibe nicht, ich habe kein Heft.

Herr Aksoy: Das ist sehr schade! Aber jetzt ist Pause!

Oysa yabancı dil öğretiminde son gelişmelere göre, özellikle konuşma becerisine ağırlık veren diyalog çalışmalarında, esnek bir yapı düzeni savunulur. Diyaloglar öğrencinin ekleme ya da değiştirmeler yapabileceği gibi açık düzenlenmelidir. Böyle bir çalışma biçiminde öğrenci, öğreticinin yardımıyla değişik seçenekleri kullanarak diyalogu tamamlamaya çalışacak, amaç-dilde konuyla ilgili çeşitli öneriler getirecektir. Sonu kapalı olmayan bu tür diyaloglarla çalışma öğrenciyi yabancı dilde üretici olmaya itecektir. Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, belli kalıplar içine sıkışmamış, esnek yapısı olan diyaloglar ayrıca öğrenciyi düşünmeye de zorlayacaktır(28).

Klaus, kann ich mal dein Mofa haben?

Ich will mal schnell zu Gabi.
In zehn Minuten bin ich zurück.

Natürlich!

Ich muß aber zu Gabi, meine Schultasche holen!

Das dauert zu lange.

● Was willst du denn machen, Norbert?

● Kannst du denn fahren?

● Du bist doch erst vierzehn.
Du darfst doch noch gar nicht fahren!

● Nimm doch das Fahrrad!

● Tut mir leid, es geht nicht.

Na gut, dann nehme ich eben
das Fahrrad.

Das finde ich wirklich blöd von dir!

Kann ich mal dein Mofa haben?
Ich will zu Gabi (fahren).
Ich muß zu Gabi (fahren).
Ich muß meine Schultasche holen!

Was willst du denn machen?
Kannst du denn fahren?
Du darfst doch noch gar nicht fahren!
Nimm doch das Fahrrad!

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki metinlerin çoğunun kapalı bir kurgusu olan diyaloglardan oluşması, bir süre sonra dersin tekdüze yürümesine neden olur, derse olan ilgiyi azaltır. Bu tekdüzeliği kırmak için yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, esnek yapıya sahip diyalogların ve değişik türde düzyazı metinlerin ders kitaplarına yerleştirilmesi derslere bir ölçüde devinim sağlayacaktır.

3.5.3. Ortaokul Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Konu Alanlarının Seçimi

Yabancı dil ders kitaplarında kullanılacak metinler için konu alanları saptanırken, konu seçiminin yönelinen öğrenci grubunun nitelik ve gereksinimleri doğrultusunda yapıl-

ması gerekliliği üzerinde duruldu. Ortaokul ders kitaplarında yer alan metinlerde işlenen durumların, kitabın yöneldiği öğrenci grubunun (Türkiye'de yabancı dil olarak Almanca öğrenen 11-14 yaşlarındaki kız, erkek Türk çocukları) kendi yaşama düzenleri içinden seçilmesine özen gösterilmiştir. Özellikle yabancı dil derslerinin başlangıç aşamasında, metin konularının seçiminde böyle bir yaklaşımdan yola çıkılması yabancı dil dersinde verimi artıran olumlu bir tutumdur. Ö.Başkan'ın da vurguladığı gibi, "öğrenci, böylece, kendi dışındaki bir dünyanın değil, fakat içinde yaşadığı düzenin gerçeklerini yabancı-dilde izleyeceğinden, yabancı-dile karşı duyduğu ürkeklikten kurtulacaktır... Yabancı-dil öğretiminde, her öğrencinin ilk-önce kendi kişiliğinden başlayarak, ailesi, çevresi, eğitimi ve ilgileri hakkında konuşabilecek biçimde dil-kullanışına girmesi sağlanmalıdır. Yabancı-dilin öbür alanlarına geçiş ise, bu gibi 'ilgi halkaları' izlenmek yoluyla sağlanabilir ve sonunda yabancı-dilin bütününe doğru açılmak mümkün olabilir"(29).

Yukarıdaki görüşten yola çıkan ve büyük ölçüde yöneldiği öğrenci grubunun kendi dünyasını yansıtan 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki metinlerde işlenen konular altı ana grupta toplanabilir:

- Öğrencinin okul yaşamı
- Öğrencinin aile yaşamı
- Boş zaman değerlendirilmesi
- Yolculuk
- Almanya-Türkiye üzerine bilgiler
- Çeşitli mesleklerle ilgili bilgiler.

'Wir lernen Deutsch 1' ders kitabı metinlerinin konuları Türk öğrencinin salt kendi çevresinden seçilmiştir. Bu metinlerde öğrencinin okulda, aile içinde, öğretmenleri, ar-

kadaşları ya da ailesiyle ilişkilerinde karşısına çıkabilecek durumlar konuşma becerisini kazandıracak biçimde ele alınıp işlenmektedir.

'Wir lernen Deutsch 2' ders kitabında yer alan metinlerde bir yandan öğrencinin kendi çevresi yansıtılırken, öte yandan Almanya ile ilgili bilgilere de yer verilmeye başlanmıştır. 'Wir lernen Deutsch 3' de ise ağırlık Almanya ile ilgili konular üzerinde yoğunlaşmıştır.

Yabancı dil dersinde metin konularının seçimi, kuşkusuz önemle üzerinde durulması gereken bir etmendir. Ancak yabancı dil dersinin metin çalışmaları açısından başarılı olabilmesi için yalnız uygun konu seçimi yeterli değildir. Metin konularının hangi bildirişim konumu ve toplumsal rollere göre seçildiği, seçilen konuya göre hazırlanan metinde kullanılan dil, metnin içeriği metin çalışmalarında dersi başarıya ulaştıran öteki etmenlerdir.

Ortaokul Almanca ders kitaplarında konu alanlarının, büyük ölçüde yönelinen öğrenci grubunun özellikleri göz önünde tutularak saptanmış olduğu belirtildi. Ancak konu seçimi uygun da olsa, sözü geçen metinlerin öğrencinin ilgisini çektiği söylenemez. Bu duruma neden olarak metinlerde kullanılan dil ve metnin içeriği gösterilebilir.

3.5.4. Ortaokul Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Dil Açısından İncelenmesi

Ortaöğretim kurumlarının orta sınıfları için hazırlanmış olan ders kitaplarında yer alan metinler ders kitabı yazarları tarafından oluşturulmuş kurma metinlerdir (sözü geçen ders kitaplarında 6 şarkı metni dışında, özgün metinlere hiç yer verilmemiştir). Bu metinlerin çıkış noktası, yalından karmaşığa doğru sıralanmış Almanca dil yapılarıdır. Başka bir

deyişle, sözü geçen yapıların, yönelinen öğrenci grubunun yaşamından seçilmiş durumların yer aldığı metinler aracılığıyla öğretilmesi amaçlanmaktadır. Dil yapılarının zorlamasıyla oluşmuş bu metinlerde kullanılan dil gerçi Almanca'nın dilbilgisine uygundur, ancak bu dilin gerçek yaşamda kullanım olasılığı çok azdır.

Aşağıdaki diyalogu bu görüşler ışığında inceleyelim(30):

Eine Verabredung

Turgut : Hüseyin und ich wollen ins Kino gehen. Wir wollen dich mitnehmen.

Ahmet : Ich muss zuerst meine Aufgaben machen. Aber ich will meinen Vater fragen. Vielleicht darf ich mitgehen.-Wann beginnt das Kino?

Turgut : Es beginnt um halb 5.

Ahmet : Wie heisst der Film?

Turgut : Er heisst "Die drei Brüder" und es gibt auch eine Wochenschau.

Ahmet : Ich frage auch Tülin, vielleicht kann sie auch mitgehen.

Turgut : Gut! Wann und wo treffen wir euch?

Ahmet : Könnt ihr uns abholen?

Hüseyin: Natürlich. Wir holen euch um 4 Uhr ab.

Ahmet : Hoffentlich bekommen wir noch Karten!

Turgut : Sicher! Um diese Zeit gehen nicht so viele Leute ins Kino.

Hüseyin: Dann gehen wir jetzt nach Hause und machen unsere Aufgaben.

'Boş zaman değerlendirmesi' konu alanına giren bu metin 11-12 yaşlarında üç arkadaşın, 'bir yere gitmek için sözleşmesi' durumunu yansıtmaktadır. Ancak belli bir durumdan

yola çıkılmış da olsa, bu diyalogda asıl amaçlanan, öğrenciye Almanca'nın dil yapılarını (burada kişi adlarının belirtme durumu ve bunların bağlanabileceği 'treffen', 'abholen', 'mitnehmen' gibi eylemler) öğretmektir. Örnekte Almanca'nın dil yapısı göz önünde tutulmuş, ama bu yaştaki çocukların konuşmalarında yer alabilecek değişik konuşma özellikleri (sözcük, deyim, sözdizim özellikleri) üzerinde hiç durulmamıştır. Böyle olunca gerçek yaşamda kullanım alanı olmayan, dil yapılarının zorladığı, dilbilgisi açısından tümüyle düzene sokulmuş yapay bir dil biçimi ortaya çıkmıştır. Gerçek yaşamda bu yaşta üç erkek arkadaş kuşkusuz böyle bir dil kullanmazdı.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki diyaloglar incelendiğinde bu örnekler çoğaltılabilir. Örneğin, sınıf içindeki durumları yansıtan, öğretmen-öğrenci ilişkisi üzerine kurulmuş, çalışmamızın 56. sayfasında ele aldığımız "Tülin hat kein Heft" adlı diyalog yapay dil kullanımına başka bir örnektir. Sözü geçen diyalogu, öğretmen-öğrenci ilişkisinin gerçeğe uygun bir dil kullanımı ile yansıtıldığı başka bir diyalog ile karşılaştıralım(31):

In der Turnstunde

Lehrer: "Mario, keine Turnschuhe heute?"

Mario : "Entschuldigung! Die habe ich vergessen!"

Lehrer: "Und was ist mit dir, Hansi??? Du hast ja überhaupt keine Hose an!"

Hansi : "Entschuldigung! Meine Turnhose ist ganz kaputt! Aber ich möchte mitturnen!"

Lehrer: Mensch, so kannst du doch nicht herumlaufen! Los, zieh dir wenigstens deine Jeans wieder an! Also schnell! Und du? He, Erich! Ist das vielleicht deine neue Turnhose?"

Erich : "Nein, Herr Lehrer, das ist meine Unterhose!"

Lehrer: "Ja, und???"

Erich : Meine Turnhose ist auch kaputt!"

Lehrer: Hau ab und zieh deine andere Hose an! Das gibt's doch nicht!!! Und der Jussuf? Natürlich hast du auch deine Turnschuhe vergessen?"

Jussuf: Nein, ich habe sie nicht vergessen! Ich möchte heute barfussturnen! Das ist gut für die Füße, sagt mein Papa!"

Lehrer: "Meinetwegen, mir ist schon alles gleich! Also, los jetzt!"

Yukardaki diyalog hazırlanırken çıkış noktası öteki iki diyalogda olduğu gibi Almanca'nın dil yapılarının belli durumlar içine sıkıştırılarak öğretilmesi değildir. Bu diyalogda amaçlanan 'eine Absicht/einen Wunsch äussern; sagen, was man vergessen hat' konuşma yöneliminin belli bir bildirim konumunda, belirlenmiş toplumsal rollerle nasıl gerçekleştirileceğini öğretmektir. Böyle olunca dilin biçimsel boyutunun değil, dilin kullanım boyutunun öğretilmesi önem kazanmıştır. Bu da yapay bir dil yerine gerçeğe uygun bir dil kullanımının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Okuma becerisini kazandırmak amacıyla (Wir lernen Deutsch 2 ve 3) ders kitaplarına yerleştirilmiş olan düzyazı metinlerde kullanılan dil de, Almanca'nın dil yapılarını öğretmeye yönelik olduğundan, diyaloglarla aynı özellikleri taşır. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi, Almanca'nın değişik kullanım özellikleri üzerinde durmayan kuru, esprisiz bir dil vardır düzyazı metinlerin(32).

Der Briefträger kommt

Unser Briefträger kommt jeden Tag zwischen 10 und 11 Uhr. Da ist er schon. Er stellt sein Fahrrad an einen Baum, geht ins Haus und klingelt zuerst bei Familie Müller im Erdgeschoss. Frau Müller macht auf, und der Briefträger gibt

ihr ein Telegramm. Im Erdgeschoss wohnt auch Dr. Braun, aber der Briefträger hat heute nichts für ihn. Er nimmt die schwere Tasche und geht nach oben. Dort wohnt Herr Hartmann mit seiner Mutter. Die alte Dame wartet schon auf den Briefträger und fragt "Haben Sie heute etwas für uns?" "Ja, die Zeitung hier ist für Sie, und der Brief ist für Herrn Hartmann. Sie müssen für den Brief noch 30 Pfennig bezahlen, er ist zu schwer."

Jetzt hat die alte Dame die 30 Pfennig bezahlt, und der Briefträger geht wieder nach unten. Er hängt seine Tasche an das Fahrrad und fährt weiter.

Heute ist das Wetter schön, die Sonne ist warm. Aber manchmal haben wir Wind und Regen oder Schnee, und der Briefträger muss immer seine Arbeit machen.

Bu ve benzeri metinler doğal olarak Almanca derslerinde gerekli güdülemeyi sağlamaz, bu da öğrenciyi olumsuz yönde etkiler. Ortaokul ders kitaplarında öğrenciyi metinler yoluyla dil becerileri kazandırılmaya çalışılırken Almanca'nın dil yapılarından yola çıkılarak dilin salt biçimsel yanını öğretmek, öğrencinin dili kullanım çeşitliliği içinde değil, tek yanlı öğrenmesine yol açar. Sözü geçen ders kitaplarında toplumsal rollere uygun bir dil kullanımı söz konusu değildir. Değişik toplumsal rolleri üstlenmiş kişilerin kullandığı dil hep aynı özellikleri gösterir. Örneğin, metinlerde karşılaştığımız öğrenciler okulda öğretmenleriyle, evde anne-babalarıyla ya da sokakta arkadaşlarıyla konuşurken hep aynı, ölçüt-dile uygun, tümüyle düzene sokulmuş konuşma biçimlerinden yararlanırlar. Almanca'nın ders kitabı dili olarak değil de, bir bildirişim aracı olarak, bu dili anadili olarak kullananlara özgü kullanım biçimleriyle öğretilmesi isteniyorsa, 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki metinlerin dilinin yeniden düzenlenmesi zorunludur.

Dilin kullanım boyutu göz önünde tutularak yapılacak yeni bir düzenlemede nelere dikkat edilmelidir?

Öncelikle dil yapılarının anlam ve kullanım yükü taşımasına özen gösterilmelidir. Bunun için metinlere çıkış noktası olarak Almanca'nın dil yapıları değil, konuşma yönelimleri seçilmelidir. Ayrıca öğrenci ilk dersten başlayarak metinlerde karşılaştığı dil biçimlerinin ne zaman, nerede, nasıl kullanılacağını, yani dilin bildirişim bağlamında uygun kullanımını kavramalıdır. Buna uygun olarak kişinin gerçek yaşamda öğrenci, öğretmen, arkadaş, ana-baba, memur, iş adamı, arkadaş vb. olarak üstlenebileceği roller ve bu rolleri üstlendiğinde yararlanması gereken anlatım araçları belirlenmelidir.

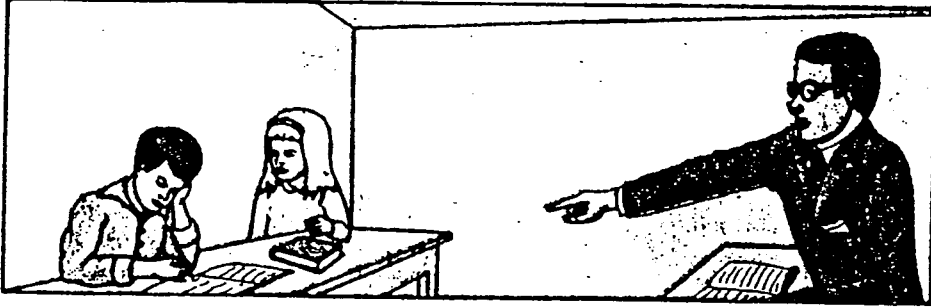
3.5.5. Ortaokul Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin İçerik Açısından İncelenmesi

Ortaokul ders kitabı metinleri düzenlenirken ağırlığın dil yapılarının üzerinde yoğunlaşması, metinlerin dilini olduğu gibi, içeriklerini de etkiler. Dil yapılarının zorlamasıyla oluşmuş metin içerikleri öğrenciyi güdüleyici, düşündürücü, düş gücünü zorlayıcı bir biçimde düzenlenemez. Oysa yabancı dil dersinde metin çalışmalarının verimli olabilmesi için metinlerin öğrenciyi dilde üretici olma doğrultusunda güdülemesi gerekir. Metin çalışmaları öğrencide, kendisine sunulan metinler üzerinde düşünme, metni araştırma, eleştirme, metinde sunulan içerikle ilgili yeni birşeyler öğrenme isteği uyandırmalıdır. Bu isteğin uyanabilmesi, öğrencinin metinlerde karşılaştığı kişileri ve olayları "öğrenmeye değer"(33) bulmasına bağlıdır. Çünkü öğrenciyi-özellikle 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarının yöneldiği yaş grubundaki öğrenciyi-sözdizim ya da sözcük kurallarından çok metinlerdeki kişiler, Turgut, Tülin, Hans, vb. ilgilendirir. Bu kişiler, bunların davranış biçimleri, başlarından geçen olaylar öğrencinin ilgisini çe-

kerse, öğrenci bu metinleri ilginç bulur. Metinlerdeki kişilerle özdeşleşir, onların dünyasıyla kendi dünyası arasındaki benzerlikleri, ayrılıkları bulmaya çalışır, bu kişilerle bir çeşit hesaplaşmaya girer. Böyle bir öğrenme süreci içinde öğrenci metinler aracılığıyla kendisine öğretilmek istenen dil yapılarını da daha çabuk ve istekli öğrenir.

Ortaöğretim kurumlarının orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yer alan metinlerde, öğrenciye gerçeğe uygun olmayan bir dünya sunulur. Öğrencinin ders kitabı metinlerinde karşılaştığı kendisiyle aynı yaşta olan, aynı çevrelerde yaşayan kişilerin yaşamlarında hiçbir sorun yoktur. Hepsi de çalışkan, terbiyeli olan bu kişilerin anne-babaları, öğretmenleri, arkadaşlarıyla ilişkilerinde sürtüşme yoktur, Alman dostları ile çok iyi anlaşır, uyum içinde, sorunsuz bir yaşam sürdürürler. Oysa sözü geçen kitaplarla Almanca öğrenen 11-14 yaşları arasındaki Türk öğrencinin gerçek yaşam koşulları, kendisine ders kitabı metinlerinde sunulan kişilerin yaşam biçiminden çok başkadır. Kendi günlük yaşamında pekçok sorunu çözmek zorunda olan öğrenci için, ders kitabında karşılaştığı gerçeğe uymayan 'pembe' dünya hiçbir biçimde inandırıcı değildir. Böyle olunca metin içerikleri öğrenci için ilginç olmaktan çıkar. Öğrenci metinlerdeki her durumda 'iyi ve terbiyeli' çocukları cansıkıcı bulabilir, bu yapay dünya da onun ilgisini çekmez. Metinler öğrenci için ilginç olmaktan çıkınca, öğrencinin bunlara yaklaşımı yalnızca iyi not alıp dersi geçme doğrultusunda olacaktır. Söz konusu metinler yoluyla öğrenilen dil, sınıf içinde öğrenilip, gerçek yaşamda uygulamaya dönüşmeden yine unutulacaktır. Bu durumu önlemek için 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki metinlerin içerikleri, sözü geçen konu alanları içinde kalınarak, öğrencinin kendi yaşam düzeni içinde karşılaşılabileceği iyi ya da kötü her çeşit durumu yansıtacak, öğrenciyi düşünmeye zorlayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

Wir lernen Deutsch 1

II.

Ahmet ist ein Schüler.

- Herr Aksoy : Wie heisst du?
Ahmet : Ich heisse Ahmet!
Herr Aksoy : Was ist das?
Ahmet : Das ist ein Buch.
Herr Aksoy : Und was ist das?
Tülin : Das ist ein Heft.
Herr Aksoy : Ich schreibe jetzt ein Wort. (Er schreibt "ein Junge").
Herr Aksoy : Ahmet ist ein Junge.
Was ist Ahmet?
Tülin : Er ist ein Junge.
Herr Aksoy : Und was bist du?
Tülin : Ich bin ein Mädchen.
Herr Aksoy : Ist Tülin ein Mädchen?
Turgut : Ja, sie ist ein Mädchen.
Herr Aksoy : Ahmet, du bist fleissig, du lernst gut. — Tülin lernt auch gut. Sie ist auch fleissig. — Bravo!

3.5.6. Ortaokul Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin
Kültür Etkileşimine Katkısı

Günümüzde ders kitabı yazarları amaç-dil kültürünün metinler yoluyla nasıl yansıtılabileceği sorununu titizlikle irdelemektedir. Yabancı dil öğrenen kişi, dili öğrenirken o dilin yansıttığı kültürü, toplumsal değerleri kavramaya çalışır. G.Neuner'in deyişiyle, yabancı dil dersi 'yabancı bir

dünyayı' öğrenenin bilincine aktarır, öğrenciye yabancı dilin yapılarını öğretirken bir yandan da onu yabancı kültüre yaklaştırır. Yabancı kültürle hesaplaşma öte yandan öğrencinin kendi kültürünü de daha iyi kavramasını sağlar. Çünkü öğrenci öğrenme sürecinde sürekli olarak yeni değerlerle bildiği değerler, yeni olanla kendine yakın olan arasında ilişkiler kurar. Öğrenme süreci içinde öğrenci kendi kültürüne dönerek ona yeni bir açıdan bakar. Kendi kültürü ile yabancı kültür arasındaki ortak yanları ve ayrılıkları ortaya çıkarırken kendi kültürünün kendine özgü yanlarının ve değerlerinin bilincine varır. Böyle bir karşılaştırma sonucunda oluşan öğrenme, kişinin hem yabancı kültüre daha açık, önyargısız yaklaşmasını, hem de kendi kültürünü daha iyi değerlendirmesini sağlar. Öğrenciyi düşünmeye, sormaya, yeni şeyler öğrenmeye iten böyle bir öğrenme biçimi onun dünyaya bakış ufkunu genişletir(36).

Amaçlanan bu öğrenme biçimine ulaşmada, metinlerde sunulan kültür olgularının, bunların işleniş biçiminin katkısı büyüktür. Yabancı dil öğretilirken metinlerde bu dilin kullanıldığı ülke ile ilgili bilgileri içeren konulara yer verilmesi kuşkusuz yerinde bir tutumdur. Amaç-dil kültürü göz önünde tutulmadan yapılan bir yabancı dil öğretimi, bazı dilsel kullanımların da anlaşılmasına yol açarak, yabancı dil eğitimini aksatır. Ancak, öğrenciye kendisine yabancı olan kültürün özellikleri öğretilirken, onun bu özellikleri sürekli kendi kültürüyle karşılaştırmasına, iki kültür arasında ilişkiler kurmasına olanak sağlanmalıdır. Ancak bu karşılıklı kültür etkileşimi sonunda öğrenci dünyaya ve olaylara alışkanlıklarının dışına çıkarak değişik bir bakış açısıyla yaklaşmayı öğrenecektir.

'Wir lernen Deutsch 2 ve 3' ders kitaplarında birçok metinde Alman kültürü ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ancak açıklayıcı ve betimleyici öğelerin ağır bastığı bu me-

tinlerde verilen bilgiler yer yer öğrencinin ilgisini dağıtacak denli ayrıntılı sunulmuştur. 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında 'Ein Ausflug nach Tegernsee"(37), 'Deutschland'(38), 'Wir lernen unsere Stadt kennen'(39), 'Der Schwarzwald'(40), 'Aus der Geschichte von Neustadt'(41), 'Das deutsche Museum in München'(42) gibi metinler yalnızca Almanya üzerine bilgi verme niteliğindedir. Yabancı dil dersinde kültür olgusuna böyle bir yaklaşım öğrencinin amaç-dil kültürü ile ilgili bazı bilgileri edinmesini sağlar, ama öğrenilen bu bilgilerin öğrenci tarafından özümseyebilmesi güçtür. Çünkü, öğrenciye ilk kez karşılaştığı bir dünya, bu dünyanın yabancı kültür değerleri kuru bilgi aktarma niteliğinde sunulmuştur. Ayrıca öğrenciye Almanya ve Alman kültürü üzerine bilgiler verilirken, onun bu bilgileri kendi ülkesiyle, kendi kültür özellikleri ile karşılaştırmasına olanak sağlanmamıştır. Oysa öğrencinin kendisine sunulan bilgileri özümseyebilmesi için iki kültür arasındaki benzerlik ve ayrılıkları saptayarak kültür sorunlarına eleştirel bir gözle bakması gerekir. Böyle bir karşılaştırmanın yapılabilmesi için amaç-dil kültür olguları çok yönlü sunulmalı, amaç-dil kültürüyle birlikte öğrencinin kendi kültür değerleri de derste tartışılabilmelidir. 'Wir lernen Deutsch' ders kitabı metinleri Alman kültürünü sunuş açısından incelendiğinde, sözü geçen metinlerin bu konuda, yukarıda belirtilen nedenlerden, yetersiz kaldığı ve değiştirilmesi gerekliliği ortaya çıkar.

Bugün ortaöğretimde Almanca dersine istekle başlayan birçok öğrencinin bir süre sonra derse olan ilgisinin azaldığı saptanmaktadır. Bu durumun önemli nedenlerinden birisi de 'Wir lernen deutsch' ders kitaplarında yalnız ders için hazırlanmış, kurma ders kitabı metinlerinin gerek dil, gerek içerik açısından öğrenciyi yeni birşeyler öğrenme, araştırma, etkin ve yaratıcı olma doğrultusunda güdüleyememesidir. 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları ile günümüz yönetsel yeniliklerine uygun daha verimli Almanca dersi yapılabilmesi için bu

kitaplarda yer alan metinlerin öğrencinin sorma, düşünme, yeni birşeyler öğrenme, eleştirme isteğini artıracak onun dünyaya bakış ufkunu genişletirken, kişiliğini de geliştirecek biçimde değiştirilmesi, zorunludur.

3.5.7. Lise Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Seçimi

Orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarından daha değişik bir yöntem izleyen 'Texte und Situationen 1,2' ders kitaplarında metin seçimi de daha değişik bir açıdan ele alınır. Bildirişimsel-işlevsel yöntemin ilkelerine göre hazırlanmış olan lise ders kitaplarında, bu yöntemin ilkeleri uyarınca metinlere çıkış noktası olarak bildirişim nedenleri seçilmiştir. Bu metinlerle amaçlanan, öğrenciye sözlü ve yazılı bildirişim gereksinimlerini, uygun anlatım araçları ile nasıl çözümleyebileceğinin öğretilmesidir. Dilin değişik bildirişim konumlarında ve değişik toplumsal rollerde kullanış biçimlerini gösterebilmek için seçilmiş olan metinler biçim, konu, dil kullanımı açısından büyük bir çeşitlilik gösterir.

3.5.8. Lise Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Dil Açısından İncelenmesi

Sözlü bildirişimi geliştirmek amacıyla her iki lise kitabında da diyaloglara yer verilmiştir. Her ders biriminde yer alan bir uzun diyalog ve çok sayıda kısa diyalog, ders biriminin çıkış noktası olan bildirişim temel alınarak hazırlanmıştır. Her diyalog değişik bir bildirişim konumunu, değişik toplumsal rolleri içerir. Bir ders biriminde çeşitli konum ve toplumsal rolleri içeren çok sayıda diyalogun yer alması, öğrenciye bildirişim bağlamında dili uygun kullanmayı öğretmesi bakımından yerinde bir tutumdur. Çünkü gerçek yaşamda da aynı bildirişim nedeninin çeşitli bildirişim konumlarında ve değişik toplumsal rollerle gerçekleşmesi söz konusudur.

Örneğin, 'Texte und Situationen 2' ders kitabının ikinci ders biriminde bildirişim nedeni olarak 'durumların gerekçelendirilmesi' söz-eylem alanı seçilmiştir(43). Bu ders biriminde üç kısa ve bir uzun diyalog yer almıştır. Bu dört diyalogda çeşitli toplumsal rollerdeki kişiler, dört ayrı konumda sözü geçen söz-eylemi gerçekleştirme doğrultusunda sözlü bildirişimde bulunur.

Diyalog 1(44):

Eine Absage

A: Meier

B: Hallo Dieter, hier Ayhan. Du, ich kann heute abend nicht kommen.

A: Oh, das ist aber schade. Warum denn nicht?

B: Meine Mutter ist krank.

A: Wie bitte?

B: Weil meine Mutter krank ist.

A: Ich verstehe immer noch nicht.

B: Ich kann nicht kommen, weil meine Mutter krank ist.

A: Ach so! Das tut mir aber leid. Ich wünsche ihr gute Besserung.

Toplumsal roller : İki arkadaş

Bildirişim konumu: Telefon konuşmasında arkadaşlardan biri bir buluşmayı nedenlerini göstererek reddediyor.

Diyalog 2(45):

Statistische Erhebung

A: Verzeihung, darf ich Sie um einige Angaben für unsere Statistik bitten?

B: Ja, gern?

A: Welches Verkehrsmittel benutzen Sie für die Fahrt zum Arbeitsplatz?

B: Den Bus!

A: Und warum, bitte?

B: Weil er ein billiges Verkehrsmittel ist.

A: Das genügt, besten Dank.

Toplumsal roller : Anket yapan ve anketi yanıtlayan birbirlerine yabancı iki kişi

Bildirişim konumu: Yolda yapılan bir anket. İşyerine gidenlere bindikleri taşıtlarla ilgili sorular, soruların gerekçeli yanıtları.

Diyalog 3(46):

Zwei Studentinnen

A: Tag, Marlies, warum so eilig?

B: Ich habe viel zu tun. Ich fahre nämlich nächste Woche in die Türkei.

A: Was? In die Türkei?

B: Ja, um türkisch zu lernen. Für meine Arbeit.

A: Das finde ich aber prima.

B: Ja, das ist wirklich gut.

A: Na ja, falls wir uns nicht mehr sehen sollten, eine gute Reise.

B: Vielen Dank

Toplumsal roller : İki öğrenci

Bildirişim konumu: Öğrencilerden birisi ötekine acelesinin nedenini gerekçeleri ile açıklıyor.

Diyalog 4(47):

Auf der Abschlussfeier des Heinrich-Heine-Gymnasiums

Forum : Entschuldigt bitte die Störung - aber das FORUM möchte gern wissen, welche beruflichen Pläne ihr habt. Was hast du vor; Dieter?

Dieter: Ich mache ein Praktikum in einer Maschinenfabrik.

Forum : Zu welchem Zweck?

Dieter: Um später Ingenieur zu werden.

Forum : Warum hast du dich gerade für diesen Beruf entschieden?

Dieter: Weil ich mich für Technik interessiere. Natürlich auch wegen der guten Berufsaussichten.

Forum : Und du, Karin?

Karin : Ich gehe zur Pädagogischen Hochschule, um Lehrerin zu werden.

Forum : Aus welchem Grund hast du diesen Beruf gewählt?

Karin : Weil ich gern mit Kindern arbeite. Ausserdem sind pädagogische Berufe sehr vielseitig.

Forum : Ah, Ja.- Und du willst Journalistin werden, Monika, nicht wahr?

Monika: Ja, aber vorher möchte ich noch studieren. Politologie oder Soziologie.

Forum : Wozu das?

Monika: Na ja, damit ich später eine bessere Grundlage für die Arbeit in der Redaktion habe. Mit einem Studium hat man natürlich auch bessere Chancen.

Forum : Ein anstrengender Beruf.

Monika: Natürlich, aber ich will Journalisten werden, weil mir das Schreiben Spass macht.

Forum : Besten Dank, ich wünsche euch alles Gute für die Zukunft.

Toplumsal roller : Gazeteci, öğrenciler

Bildirişim konumu: Bir gazeteci ile liseyi bitiren öğrenciler arasında okul bitirme töreninde meslek seçimi ile ilgili söyleşi, öğrencilerin seçecekleri meslekle ilgili gerekçeleri.

Yukardaki örnekler 'Texte und Situationen' ders kitaplarının bir ders biriminde aynı bildirişim nedeninin değişik bildirişim konumlarında, değişik toplumsal rollerle nasıl gerçekleştiğini göstermek için verildi. Bu dört diyalogda da bildirişim konumu ve toplumsal rollere uygun bir dil kullanımına önem verilmiştir. Üçüncü diyalogda iki öğrencinin kullandığı dil ile ikinci diyalogda iki yabancıнын konuşmasını yansıtan dil başka başka kullanım özellikleri taşımaktadır. Ayrıca bu diyaloglarda, konuşma dilinin özelliklerinin yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Lise kitaplarındaki diyaloglar, yapay bir dil kullanımı gösteren ortaokul ders kitaplarından bu konuda ayrılmaktadır. Lise kitaplarındaki diyaloglarda amaç artık dil yapılarının öğretilmesi değildir. Dil yapıları bildirişim gereksinimlerinin çözümlenmesinde bir araçtır yalnızca. Ağırlığın dil kullanımına verildiği bu diyaloglar, öğrencinin derste öğrendiği dil kullanım özelliklerini gerçek yaşama aktarmasına olanak sağlar. Ancak söz konusu diyaloglarla daha verimli çalışmalar yapılabilmesi için, bunlar esnek bir yapıyla düzenlenmelidir. Ortaokul ders kitapları incelendiğinde belirtildiği gibi, kapalı bir yapısı olan diyalogların öğrencinin eklemeler yapabileceği gibi açık, esnek bir yapıyla düzenlenmesi, öğrenciyi dilde üretici olmaya itecektir. Lise ders kitaplarındaki bazı diyalogların bu doğrultuda düzenlenmesinde yarar vardır.

Ayrıca konuşma dilinin özelliklerini içeren bu metinlerde kullanılan dil yalnızca ölçü^t-dil'dir. Genç kuşağın aralarında konuşurken kullandığı sözcük, deyim, dil yapılarına

ya da değişik yörelerin söyleyiş özelliklerine bu kitaplarda hiç yer verilmemiştir. 'Texte und Situationen' ders kitaplarına bu açıdan yapılacak bazı eklemeler, en azından öğrencinin okul sonrası karşılaşabileceği bazı durumlarda değişik dil kullanım biçimlerine duyarlılık kazanmasına yol açacaktır.

3.5.9. Lise Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Konu Alanları ve İçerik Açısından İncelenmesi

Yukardaki örneklerde de görüldüğü gibi, lise ders kitaplarında sözlü bildirişimi gerçekleştirmek amacıyla yer alan diyaloglarda çeşitli konular işlenmiştir. Her iki kitapta da bir konu birliğinden ya da yönelinen öğrenci grubuna ilişkin belli konu alanlarından söz edilemez. Diyaloglarda karşılaşılan okul, aile, iş yaşamı, alış-veriş, yolculuk, vb. gibi konular karşılıklı konuşma, telefon konuşması, anket, söyleşi gibi değişik diyalog biçimleriyle işlenir. 'Texte und Situationen' ders kitaplarındaki bu hem konularla ilgili, hem biçim yönünden çeşitlilik dersleri durağanlıktan, tekdüze olmaktan kurtarır. Derslerdeki bu devingenlik ise öğrencinin derse ilgisini artırır, derste daha etkin olmasına yol açar.

'Texte und Situationen' ders kitaplarında diyalogların hemen arkasından diyalogda sunulan konuyu işleyen özgün metinlere yer verilmiştir. Okul dışı yaşamda gerçekten kullanım alanı olan özgün metinlerle çalışmak bildirişimsel-işlevsel yöntemin önemli ilkelerinden biridir. Buna uygun olarak lise ders kitaplarında dersin konusuna ve öğrencinin dil düzeyine göre Almanca konuşan ülkelerde, günlük yaşamda kullanılan, hepsi birbirinden farklı değişik anlatım araçları içeren aşağıdaki özgün metin örnekleri ders kapsamı içine alınmıştır: Gazete haberleri, gazete ilânları, çeşitli kurumların programları, istatistik bilgiler, ilânlar, reklâmlar, televizyon programları, broşürler, yemek listesi, yemek tarifleri, plan,

harita, telefon rehberinden bölümler, ansiklopedilerden bölümler, alış-veriş kataloğu, tarifeler, ilaç kullanım tarifleri, posta havalesi, telgraf örneği, trafik işaretleri. Bu çok çeşitli özgün metin örnekleri öğrencinin değişik dil kullanımlarını öğrenmesi açısından yararlıdır. Çünkü Almanca'yı yalnız kurma metinlerle öğrenen bir kişi, değişik ve karmaşık bir dil yapısı ve dil kullanımı olan özgün metinleri anlamakta ve kullanmakta güçlük çekecektir. Okulda öğrenilen Almanca bilgisi, özellikle Almanca'nın anadili olarak kullanıldığı ülkelerde değerlendirilirken, özgün metinlerle çalışmanın yararı ortaya çıkacaktır. Öte yandan, yabancı dil dersinde özgün metinleri çözmeye alışık olan bir öğrenci, okulda öğrendiği Almanca bilgisinden okul sonrası yurt içinde yararlanırken de gerek uğraş alanında, gerek eğitimi sırasında, karşılaşılabileceği gazete ve radyo haberlerini, dergilerdeki makale ve yorumları, istatistik bilgileri, broşürleri, vb. daha çabuk ve kolay anlayıp çözebilecektir. G.Neuner'in belirttiği gibi, "yabancı dil dersinin okul için değil de yaşam için öğretilmesi amaçlanıyorsa"(48) yabancı dil ders kitaplarında özgün metinlerin yer alması zorunludur.

Lise ders kitaplarında yer verilmeyen bir metin türü Alman yazını ile ilgili özgün metinlerdir (bir masal ve bu masalın günümüzde alımlanması yazınsal metinlere gösterilebilecek tek örnektir). Yabancı dil öğretiminde yazınsal metinlerin kullanılması bugün üzerinde tartışılan bir konudur. Günümüzde dilin bir bildirişim aracı olduğu görüşünün yaygınlık kazanması sonucu, yabancı dil öğretiminde öncelik günlük yaşamda kullanılan sözlü dilin öğretilmesine verilmiştir. Böyle olunca öğrenci günlük konuşma dilinden daha başka özellikleri olan yazınsal metinlerin dilini yadırgayacak, öğrendiği gündüldil ile yazınsal metinlerde karşılaştığı dil arasında bocalayacaktır.

Bu görüşler yabancı dil öğretiminin başlangıç aşaması

için geçerli olabilir. Ancak dil öğretiminin daha ileri aşamalarında, öğrencilerin dil düzeylerine uygun, amaç-dilin zenginliklerini en iyi biçimde kullanan yazarların yapıtlarından seçilmiş metinlerin derste kullanılması bir yandan öğrenilen günlük konuşma dilinin zenginleşmesine, öte yandan öğrencinin yazın yapıtlarına karşı duyarlı olmasına, yazın beğenisini geliştirmesine olanak sağlayacaktır.

Ortaokul kitaplarına göre daha ileri bir dil düzeyi olan lise Almanca ders kitaplarına Alman yazınının Türkiye'de bilinen yazarlarından alınmış bazı özgün yazınsal metinlerin eklenmesi, öğrencinin en azından bu tür metinlerle tanışması, bunları okuyup anlama ve bu metinlerin yansıttığı sorunları irdeleme alışkanlığı kazanması, yazınsal metinler yoluyla Alman kültürüne de yaklaşması liselerdeki Almanca derslerini zenginleştirecek etmenlerdir.

'Texte und Situationen' ders kitaplarında anlama yetisini geliştirmek amacıyla her ders biriminde, o ders biriminin çıkış noktası olan bildirişim nedenine dayanan çeşitli düzeydeki metinler yer alır. Bu metinlerin çoğu Almanca gazete, ya da gençlik dergilerinden seçilmiştir. Makale, anı, haber, röportaj türünde olan bu metinlerin bazıları ders için basitleştirilmiştir.

Günümüzdeki kentleşme düzeni, yaşlı kişilerin sorunları, tüketim toplumunun tuzakları, günümüzde ve geçmişte ulaşım, gençlerin meslek seçimi ile ilgili düşünceleri, Üçüncü Dünya ülkelerinin ekonomik ve kültürel sorunları gibi konu ve içerik olarak toplumsal sorunlara değinen bu gazete metinlerinin yanında Almanya'yı tanıtıcı metinlere de yer verilmiştir. Ayrıca bir masal ve bu masalın günümüzde alımlanması, bir ev kadını ile yapılan röportajın protokolu, Trier-Saarburg yöresi öğrencileri arasından seçilmiş bir yazılı anlatım ödevi 'Texte und Situationen' ders kitaplarında yer alan öteki düzeydeki metinlerdir(49).

Görüldüğü gibi, lise ders kitaplarında düzyazı metinlerde de, diyaloglarda olduğu gibi, konu ve işleniş biçimi açısından büyük bir çeşitlilik söz konusudur. Öte yandan yeni kentleşme düzeni içindeki kişinin yalnızlığı, tüketim toplumu, gençlerin meslek seçerken karşılaştıkları sorunlar gibi, genellikle bugünün insanının sorunlarını irdeleyen metin içerikleri doğal olarak ders kitaplarının yöneldiği öğrencileri de bir ölçüde ilgilendirecektir. Ancak yine de bu konular 14-17 yaşları arasındaki Türk öğrenci için yeterince güdüleyici değildir. Lise ders kitaplarıyla yapılan metin çalışmalarında öğrencinin daha istekle çalışması isteniyorsa, sözü geçen kitapların, yönelinen öğrenci grubunun kendi özel niteliklerinden ve gereksinimlerinden yola çıkarak, Türkiye'de eğitim ve gençlik sorunları, Türkiye'de meslek seçimi ve çalışma yaşamı, gençliğin boş zamanını değerlendirmesi, yabancı dil eğitiminin anlamı ve önemi gibi öğrenci grubunun doğrudan doğruya ilgi alanına giren konuları içeren metinlerin eklenmesi öğrencinin çalışma isteğini artıracaktır. Ayrıca lise ders kitaplarında çeşitli mesleklerle ilgili konuların incelenmesi, bilgiler verilmesi, günümüzde en çok seçim alanı olan bazı mesleklerle ilgili kavramların ders kitabı metinlerine yerleştirilmesi öğrencinin okul sonrası çalışma yaşamına hazırlık açısından uygun bir tutumdur.

3.5.10. Lise Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Kültür Etkileşimine Katkısı

'Texte und Situationen' ders kitaplarında Alman kültürü ile ilgili metinler, ortaokul kitaplarında olduğu gibi, yalnızca bilgi aktarma niteliğindedir. Öğrencinin amaç-dil kültürünü kendi kültürüyle karşılaştırmasına olanak tanınmamıştır. Yabancı dil eğitimi ile ilgili son araştırmalarda, yabancı dil dersinde kültür aktarımı için en verimli metinlerin, kişiyi kendi kültürü ile amaç-dil kültürü arasında bağlantılar kurmaya yönelten metinler olduğu çalışmamızda be-

lirtildi(50). İste, lise ders kitaplarında bu eksikin giderilmesi için, bu ders kitaplarına kültür sorunlarını çok yanlış irdeleyen yeni metinler eklenmelidir. Ders kitaplarında yer alan bu konudaki metinlerle yapılacak çalışmalar ise, öğrencinin bu metinlerde karşılaştığı kültür olgularını, kendi kültürü, kendi ülkesi, kendi sorunlarıyla karşılaştırmalar yapabileceği biçimde olmalıdır.

Ders kitabı metinlerinden yola çıkılarak bu çeşit karşılaştırmalı çalışmalar şöyle yapılabilir: Örneğin 'Texte und Situationen 1' ders kitabında 'Alte Menschen neben uns'(51) adlı metinde ele alınan konu, Almanya'da, gelişmiş ülke yaşama düzeni içinde, yaşlı kişilerin yalnızlığı sorunudur. Türk öğrenciye oldukça yabancı böyle bir konunun öğrencinin ilgisini çekebilmesi için, öğrencinin metindeki kendine yabancı dünya ile kendi dünyası arasında bağlantılar kurabilmesi, iki yaşam biçimini karşılaştırarak benzerlikleri ve ayrımları bulabilmesi, ortaya çıkan seçenekler üzerinde düşünebilmesi gerekir. Derste bu konunun yukarıda belirtildiği gibi işlenebilmesi için, 'Alte Menschen neben uns' metnine koşut olarak Türkiye'de buna benzer bir durumu yansıtan bir metin seçilebilir. Böylece öğrenci, 'ben olsam ne yapardım?', 'bizde farklı olan ne?', 'hangi yaşam biçimi kişiyi daha mutlu kılar?' gibi sorularla karşı karşıya getirilir, bunların yanıtlarını bulmaya zorlanabilir. 'Texte und Situationen' ders kitaplarında birçok metinde böyle karşılaştırmalı çalışmalardan yararlanılabilir.

Bildirişim nedenlerinden yola çıkarak hazırlanmış olan ve dilin kullanımına ağırlık veren 'Texte und Situationen' ders kitabı metinleri, yukarıdaki çözümleme ve değerlendirme sonucundan da anlaşılabilceği gibi, gerek metin biçimlerinin ve konularının çeşitliliği, gerek metinlerin dili ve içeriği bakımından lise düzeyi Almanca derslerinde kullanılmaya elverişlidir. Bildirişimsel-işlevsel yöntemin ilkelerine uygun

hazırlanmış olan bu metinler, bildirişim yetisini kazandırmaya ve geliştirmeye uygundur. Ancak düzyazı metinlerin, yönelinen öğrenci grubu doğrultusunda bazı eklemeler ve değiştirmele yapılarak yeniden düzenlenmesi, derslerde başarı oranını artırması bakımından yararlı olacaktır.

3.6. ALIŞTIRMALAR

3.6.1. Yabancı Dil Öğretiminde Alıştırma Biçimleri

Yabancı dil ders kitaplarının temelinde hangi yöntem bulunursa bulunsun, alıştırmalar bir ders biriminin temel bölümleri arasında yer alır. Alıştırmaların düzenleniş biçiminden ders kitabının hangi yöntemin ilkelerine göre hazırlanmış olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Dilbilgisi-çeviri yönteminde alıştırmalar dilbilgisi kurallarını öğretmek, bu kurallara göre tümce çözümlemeleri yapmak, ezberlenmiş sözcükleri denetlemek, çeviriler yapmak amacıyla düzenlenmiştir. Yapısal dilbilimin verilerinden kalılarak hazırlanan konuşsal-işitsel yöntemin alıştırmaları dilin temel yapılarını ve tek tek dil becerilerini uyaran - tepki ilişkisi içinde mekanik bir biçimde öğretmeye yöneliktir. Bildirişimsel-işlevsel yöntemde ise dil yetisi ile birlikte bildirişimin öteki boyutlarını da içeren alıştırmalara ağırlık verilir. Bu alıştırmalarla öğrenci, dilin biçimsel yanı ile birlikte, dil yapılarından hangisini nerede, ne zaman, nasıl kullanacağını öğrenecektir.

İşte yabancı dil ders kitaplarında alıştıırma bölümleri incelenirken bu görüşler temel alınmalı, alıştıırmaların salt dil yetisini mi öğretmeye yönelik olduğu, yoksa bildirişim yetisini tüm boyutlarıyla kazandırmayı mı amaçladığı saptanmalıdır. Böyle bir saptama ders kitabı alıştıırmalarının eksik boyutlarının ortaya çıkmasına ve bu eksiklerin yapılacak eklemeler ve değiştirmelerle giderilmesine yardımcı olacaktır. G.Neuner'in de belirttiği gibi, "çağcıl yabancı dil öğretim ilkelerine uymayan ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi söz konusu olacaksa, bu düzenleme ders kitabının genel yapısı bozulmadan en kolay alıştıırmalar yoluyla gerçekleştirilebilir"(52).

Bildirişimsel-işlevsel yöntem uyarınca düzenlenmiş ders kitaplarında alıştıırmalar açısından saptanan amaç, anlama yetisini kazandırma ve geliştirme evresinden yola çıkılarak sistemli bir ilerleme sonunda öğrenciyi özgür anlatıma ulaştıırmaktır. G.Neuner, M.Krüger, U.Grewer 'Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht' adlı yazılarında, bildirişim yetisini kazandırmayı amaçlayan bir ders kitabında alıştıırmaların anlama ile özgür anlatım evreleri arasında dört aşamadan geçmesi gerektiğini savunur ve aşağıdaki modeli oluştururlar(53):

Aşama A

Anlama yetisini geliştirme ve sınama

- Anlama yetisini geliştirme
- Anlama yetisini sınama

Aşama B

Anlatma yetisinin temellendirilmesi-dilsel biçimlerle ilgili yeniden-üretici nitelikli alıştırmalar

Aşama C

Anlatma yetisinin geliştirilmesi - belirlenmiş durumların/rollerin/bildirim^{ve üretici} nedenlerinin yeniden-üretici nitelikli alıştırmalarla dilsel olarak oluşturulması.

Aşama D

Özgür anlatımın geliştirilmesi.

Bu modelin savunucularına göre, ders kitaplarında her aşamada yeterli sayıda alıştırma bulunması zorunludur. Alıştırma bölümlerinde bu aşamalardan birinin eksik olması, kazandırılması amaçlanan bildirişim yetisinin de eksik öğrenilmesine neden olacaktır.

Bugün Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında kullanılan Almanca ders kitaplarında yer alan alıştırmalar ne ölçüde bu modele uygun düzenlenmiştir?

3.6.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Drill-Alıştırmaları

Konuşsal-işitsel yöntemin ilkelerine göre hazırlanmış olan 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki alıştırmalar, sözü geçen yöntemin belkemiğini oluşturan drill-alıştırmaları dır. Dilin dizge niteliğine ağırlık veren yapısal dilbilimin ve öğrenmeyi salt koşullanmaya bağlayan davranışçı ruhbilimin verilerinden yararlanılarak hazırlanmış olan yeniden-üretici nitelikli drill-alıştırmalarının amacı, öğrencinin Almanca'nın dil yapılarını, koşullanma yoluyla, uyaran-tepki (yanıt) ilişkisi içinde, alışkanlık oluşacak biçimde öğrenmesidir.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında ders birimlerinin üçüncü bölümlerinde yer alan drill-alıştırmaları, birinci ve ikinci bölümlerde öğrenciye sunulan Almanca'nın yeni dil yapılarını pekiştirmek ve alışkanlık biçimine dönüştürmek için düzenlenmiştir. Ayrıca, 'Wir lernen Deutsch 1' ders kitabında, ders birimlerinin birinci bölümlerinde, yeni dil yapılarının sunuluşunda drill-alıştırmalardan yararlanılmaktadır.

Sözü geçen kitaplarda drill-alıştırmaları yineleme, değiştirim ve dönüştürüm tekniklerine göre düzenlenmiştir. Yineleme drill-alıştırmaları ile tek tek yapılar yinelenerek pekiştirilirken, değiştirim drill-alıştırmalarında öğretilmesi ya da pekiştirilmesi amaçlanan yeni dil yapısının, belli bir örnek yapıya göre bir ya da birçok öğesi değiştirilir. Dönüştürüm drill-alıştırmalarında ise bir dilsel yapıdan öbürüne geçilerek öğrenciye yapıları birbirinden ayırtedebilme yeteneği kazandırılmaya alışılır.

Sözü geen alıştırma biimlerine, 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yer alan, aşağıdaki alıştırmalar örnek olarak gösterilebilir:

- Yineleme Drill-Alıştırmaları(54)

Örnek Tümce: Ich gebe dem Lehrer das Heft .

U: Ich gebe dem Lehrer das Heft . Y: Ich gebedem Lehrer das Heft .
U: Ich gebe dem Lehrer den Füller . Y: Ich gebe dem Lehrer den Füller .
U: Ich gebe dem Lehrer die Tasche , Y: Ich gebe dem Lehrer die Tasche ,

⋮

⋮

- Değiştirim Drill-Alıştırmaları(55)

a) Tek öge değiştirimi

Örnek Tümce: Ich gebe dem Lehrer das Heft ,

U: das Heft Y: Ich gebedem Lehrer das Heft ,
U: den Füller Y: Ich gebe dem Lehrer den Füller ,
U: die Tasche Y: Ich gebe dem Lehrer die Tasche ,

⋮

⋮

b) Birden çok öge değiştirimi

Örnek Tümce: Ich will der Mutter eine Tasche
schenken,

U: der Mutter, eine Tasche Y: Ich will der Mutter eine Tasche schenken ,
U: der Tante, ein Kleid Y: Ich will der Tante ein Kleid schenken .
U: dem Vater, ein Buch Y: Ich will dem Vater ein Buch schenken .

⋮

⋮

- Dönüştürüm Drill-Alıştırmaları(56)

a) Örnek Tümce: Liest du jetzt das Buch?
Ich habe es schon gelesen,

U: Schreibst du jetzt den Brief? Y: Ich habe ihn schon geschrieben,

U: Nimmst du jetzt das Geld? Y: Ich habe es schon genommen.

:

:

b) Örnek Tümce: Turgut muss heute im Bett bleiben.
Ja, ich weiss, dass er heute im Bett
bleiben muss

U: Er darf heute nicht Fussball spielen Y: Ja, ich weiss, dass er heute nicht
Fussball spielen darf

U: Er kann nicht in die Schule gehen Y: Ja, ich weiss, dass er heute nicht in
die Schule gehen darf.

Ortaokul Almanca ders kitaplarında yineleme, değiştirim, dönüştürüm drill-alıştırmalarından başka, her alıştırma bölümünün sonunda, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi öğrenilen yeni yapının denetlenmesi işlevini üstlenen tamamlama alıştırmalarına yer verilmiştir(57).

1- Tülin und ihre Mutter zum Bahnhof.

2- Wann der Zug an? Er um 5 Uhr an.

3- Wann wieder ab?

4- Er in Eskişehir eine halbe Stunde.

5- Wir jetzt schnell gehen.

Başka bir deyişle 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yer alan drill-alıştırmalarının uygulanmasında öğrenci Almanca dil yapılarını yineler, öğelerini değiştirir, bir yapıya başka bir yapıya dönüştürür. Bu uygulama sürecinde önemli olan öğrencinin doğru dil yapıları oluşturması, dilin yapısal boyutu ile ilgili doğru dil alışkanlıkları kazanmasıdır. Bu yapıların anlam yükü ise ikincildir, öğrenci dil yapılarını anlamlarını bilmeden de öğrenebilir, anlam boyutu dil yapıları alışkanlık haline dönüştükten sonra işin içine katılmalıdır. Ancak anlam boyutunun önemsenmemesi, doğal dil kullanımına uymayan, günlük yaşamda kullanım alanı bulunmayan yapay dil biçimlerinin oluşmasına yol açar.

Öte yandan drill-alıştırmaları düzenlenirken, dilin anlam boyutu gibi kullanım boyutuna da ağırlık verilmez. Böyle olunca öğrenci dil yapılarını öğrenir, ama bunları bildirişim bağlamında yeri geldiği zaman, doğru kullanmayı bilemez.

'Schreibst du jetzt den Brief? Ich habe ihn schon geschrieben'.

.....

drill-alıştırmaları ile şimdiki zaman biçimini geçmiş zaman biçimine doğru olarak dönüştürebilen bir öğrencinin, bu tür bir dil yapısını yeri geldiğinde kullanmakta güçlük çekmesinin nedeni dilbilgisi biçimlerinin bildirişim bağlamından bağımsız olarak öğretilmeye çalışılmasındandır.

Ayrıca bildirişim bağlamından kopuk dil yapılarının drill-alıştırmalarla sürekli yinelenerek öğretilmesine dayanan çalışma biçimi mekaniktir, yaratıcılığa yönelik değildir. Güdüleyici, isteklendirici nitelikte olmayan bu çalışma zamanla öğrencinin dersten bıkmalarına neden olur.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yer alan alıştırmalar bu veriler ışığında değerlendirildiğinde bu alıştırma-

larla yapılan çalışmaların amacının Almanca dil yapılarında doğru alışkanlıklar kazandırmak olduğu, alıştırmaların düzenlenişinde dilin anlam ve kullanım boyutlarına ise önem verilmediği ortaya çıkar.

Öte yandan sözü geçen ders kitaplarında yer alan drill-
alıştırmaları salt konuşma becerisini kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Ancak ağırlığın konuşma becerisi üzerinde olduğu bu kitaplarda, vurgulama, titremleme, söyleyiş alıştırmaları gibi sesbilimsel özellikleri içeren alıştırmalara hiç yer verilmemesi, 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları alıştırmaya düzleminde önemli eksiklerden biridir.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında yazma becerisini geliştirici alıştırmalar yoktur. ('Öğretmen Kitapları') bu beceriyi geliştirmek için ders birimi metinlerinin çeşitli bölümlerini duyduğunu-yazma alıştırmaları olarak önermektedir(58). Oysa bildirişim yetisinin eksiksiz öğretilmesi amaçlanıyorsa, yabancı dil dersinde sözlü bildirişimin yanında yazılı bildirişime de yer verilmelidir.

Ortaokul Almanca ders kitapları incelendiğinde, bunlarda anlama becerilerine (duyma-anlama, okuma-anlama) ilişkin alıştırmaların da yer almadığı kolaylıkla saptanabilir. Oysa, özellikle 'Wir lernen Deutsch 2 ve 3' ders kitaplarında okuma-anlama becerisini kazandırma ve geliştirme amacıyla çok sayıda düzyazı metne yer verilmiştir, ama alıştırmaya bölümünde okuma-anlama becerisini geliştirme doğrultusunda düzenlenmiş alıştırmalara rastlanmaz.

Tüm bu belirlemelerden şu sonucu çıkarabiliriz: Ortaöğretim kurumlarının orta sınıflarında kullanılan Almanca ders kitaplarının alıştırmalar yönünden eksik yanları çoktur. Yabancı dil derslerinin başarıya ulaşmasında alıştırmaların yeri büyüktür. 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarıyla yapılan

Almanca derslerinde verimin artmasını istiyorsak, bu ders kitaplarındaki alıştırmalarda saptanan eksik yanların giderilmesi zorunludur. Alıştırmalar yeniden düzenlenirken, Neuner, Krüger, Grewer'in bildirişim yetisini kazandırmaya yönelik alıştırma modelinin örnek olarak alınmasında yarar vardır. Yeni düzenleme girişiminde alıştırmalar oluşturulurken çalışmalarımızın bundan sonraki bölümünde yer alan önerilerden yararlanılabılır.

3.6.3. Ortaokul Ders Kitapları İçin Anlama Yetisini Geliştirici Alıştırma Önerileri(59)

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki alıştırmaları Neuner, Krüger, Grewer'in alıştırma modeliyle karşılaştırdığımızda, her üç ders kitabında da yer alan alıştırmaların, bu modelin yalnızca 'B aşamasına uygun yeniden-üretici nitelikli alıştırmalar olduğu kolaylıkla saptanabilir. Bu durumda yapılması gereken, 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları için, 'A, C ve D aşamalarını geliştirici alıştırmalar oluşturmaktır.

Gerçek bildirişim konumunda özgür anlatım aşamasına (Aşama D) kuşkusuz alıştırma aşamalarından birinin ele alınması ile ulaşılamaz. Neuner'in deyişiiyle, hiç bir alıştırma tipi tek başına bildirişim yetisini geliştiremez, dört aşamadaki alıştırmaların tümünün birbirlerini desteklemesi gerekir(60). Ayrıca ders kitabı metinlerinin alıştırmalar ile kaynaşmış olması, ya da en azından metinler ile alıştırmalar arasında bağlantılar bulunması, öğrencinin bildirişim yetisini kazanmasına yardımcı olacaktır. Ortaokul Almanca ders kitaplarında alıştırmalar ise ancak tek tek ele alınabilir biçimde düzenlenmiştir. Gerek alıştırmaların kendi aralarında, gerekse alıştırmalarla metinler arasında bağlantılar yoktur. Oysa özellikle anlama yetileri, en kolay metin-alıştırma bağlantısı içinde kazandırılabilir. Bunun için 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarına ilk olarak ders kitabı metinlerin-

den yola çıkarak anlama yetisini kazandırmaya yönelik alıştırmalar eklenmelidir.

Anlama yetisi ile ilgili çalışmalara, işlenecek metin ve buna bağlı alıştırmaların hangi konuyu kapsadığını belirleyerek başlanmalıdır. Örneğin, konu alanı olarak 'doğum günü' seçilebilir. Sonra bu konu alanı içinde öğrencinin gerçek yaşamda karşılaşabileceği durumların ve bu durumlarda kişiyi bildirişimde bulunmaya zorlayacak bildirişim yönelimlerinin öğrencilerle birlikte saptaması yapılabilir. Böyle bir çalışmada ders gerekirse Türkçe yürütülebilir. Çünkü bu adımda önemli olan, öğrencinin neyi, niçin öğrendiğinin bilincine varmasıdır. Edindiği bu ön-bilgiler öğrenci'nin işlenecek metinle ilk karşılaşmasında anlamayı kolaylaştırıcı ipuçları olacaktır.

'Wir lernen Deutsch' ders kitabının 14. ders biriminde yer alan, 'Ich gratuliere dir zum Geburtstag'(61) adlı metinle ilgili ön-bilgi çalışmaları şöyle yapılabilir:

Ders kitabına sözü geçen metnin yerleştirilme nedeni, 'belirtme ve yönelme ad ve adıl durumları' ile ilgili Almanca dil yapılarını öğretmektir. Ancak sözü geçen metnin bildirişim yetisini kazandırmaya yönelik alıştırmalarla desteklenmek isteniliyorsa, yani, dilin biçimsel değil, kullanımsal yanı vurgulanıyorsa, çıkış noktası olarak şu sorunun seçilmesi gerekir: Doğum günü ile ilgili bir bildirişim konumunda bildirişim gereksinimlerini giderebilmek için hangi dilsel olanaklardan yararlanılabilir? Öğretmen derste öğrenci ile birlikte yaptığı çalışmalar sonunda, bu konu çerçevesinde gerçek yaşamda karşılaşılacak şu söz-eylemlerin gerekli olduğunu saptayabilir(62):

- Jemanden fragen, wann er/sie Geburtstag hat, und die Antwort verstehen

- Sagen, wann man Geburtstag hat
- Jemanden fragen, was er/sie zum Geburtstag wünscht
- Besprechen, was man jemandem schenken könnte
- Eine Glückwunschkarte schreiben
- Jemandem gratulieren (mündlich)
- Auf eine Gratulation reagieren
- Ein Geschenk übergeben
- Sich für ein Geschenk bedanken/Freude ausdrücken .

Bundan sonra sözü geçen söz-eylemleri gerçekleştirecek anlatım araçları öğrencinin dil düzeyine uygun olarak belirlenir ve öğretmen-öğrenci işbirliğiyle oluşturulacak, araştırmamızın bundan sonraki bölümlerinde ayrıntılı olarak üzerinde duracağımız, kurgu oyunlarına yönelik çalışmalar yapılır.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında metinlerle bağlantılı olarak düzenlenecek böyle alıştırmalar, biryandan öğrencinin işlenecek metni anlamasına yardımcı olacak, öte yandan ise öğrenciye 'doğum günü' bildirişim konumunda ne gibi bildirişim gereksinimleri ile karşılaşabileceğini ve bunları nasıl çözümleyebileceğini göstermesi bakımından yararlı olacaktır. Ayrıca öğrenci bu çalışma biçiminde edilgen değildir, çalışmaya katkıda bulunmaya zorlanması onu etkinliğe itecek, derse ilgisini artıracaktır.

Bu ön-bilgi çalışmalarından sonra öğrenci, duyma ya da okuma yoluyla işlenecek metinle karşılaşır. Bu adımda da anlamayı geliştirici alıştırmalar düzenlenmelidir. Örneğin anahar sözcüklerin saptanması ile ilgili alıştırmalar yapılabilir, doğru-yanlış çizelgeleri ile çalışılabilir, metin içeriği karışık verilerek düzenletilebilir, metinle ilgili soruların doğru karşılıkları çoktan seçmeli yanıtlarla saptanabilir.

3.6.4. Ortaokul Ders Kitapları İçin Anlatma Yetisini Geliştirici Alıştırma Önerileri

Anlatma yetisinin kazandırılmasında ilk adımlar, Neuner, Krüger, Grewer'in oluşturduğu alıştırma modelinin ikinci aşamasında (aşama B) atılır. Bu aşamada, anlama yetisi kazandırılırken ortaya çıkan dil yapılarının ve sözcüklerin tanıtılması ve pekiştirilmesi ile ilgili alışırtmalarla çalışılır. Tüm bu alışırtmalar yeniden-üretici niteliklidir. Mekanik bir çalışma biçimi öngören bu aşamada öğrenci amaç dilde doğru dil alışkanlıkları kazanacak biçimde yönlendirilir.

Ortaokul Almanca ders kitaplarındaki alıştırma biçimlerinin bu aşamada yoğunlaştığı belirtilmişti. Kuşkusuz anlatım araçlarının, yani amaç-dilin dil yapılarının ve sözcüklerin, alışkanlık oluşturacak biçimde öğretilmesi için ders kitaplarına bu aşama doğrultusunda yeterince alıştırma yerleştirilmesi zorunludur. Ancak ders kitaplarında alışırtmaların tümünün yalnız 'B aşamasında yer alması bildirişim yetisini kazandırmak için yeterli değildir.

Anlatma yetileri geliştirilirken, mekanik bir çalışmaya dayanan yeniden-üretici nitelikli alışırtmalardan, doğrudan doğruya öğrencinin dilde yaratıcılığına dayanan özgür anlatıma geçmek olanaksızdır. İşte, bu iki aşama arasında hem yeniden-üretici, hem de üretici nitelikli alışırtmalarla çalışılan 'C aşaması' yer almaktadır. 'B aşamasında, öğrencinin uyaran-tepki ilişkisi üzerine kurulmuş olan dilsel davranışı tümüyle yönlendirilmiştir. Kendisinesunulan anlatım araçlarını, yine kendisine sunulmuş olan durumlar içinde kullanmak zorundadır.

'C aşaması' alışırtmalarında ise öğrenci yine bir ölçüde yönlendirilir, ancak alışırtmalardaki anlatım araçları ve durumlar öğrenciye seçme, karar verme özgürlüğü sağlayacak biçimde esnek düzenlenmiştir.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında 'C aşaması' doğrultusunda alıştırmalara yer verilmemiştir. Oysa Almanca öğretiminin ilk düzeyinden başlayarak, öğrenciyi özgür anlatıma hazırlayan bu alıştırmalarla çalışmak sözlü ve yazılı anlatma yetisini kazandırmak bakımından zorunludur. Bu alıştırmalar düzenlenirken saptanmış olan bildirişim nedenlerinden ve ders birimlerinde yer alan metinlerden yola çıkmak yararlı olacaktır. 'C aşaması' için 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarına şu alıştırmalar eklenebilir: Metinlerle ilgili soruları yanıtlamak, diyalog biçiminde bir metin söz konusu ise, rollerden birini üstlenmek, söz-eylemleri gerçekleştiren anlatım araçlarını toplumsal rollere uygun olarak geliştirmek, diyalog biçiminde bir metni düzyazıya çevirmek ya da düzyazı bir metinden diyalog oluşturmak, açık bırakılmış bir diyalogu ya da düzyazı metni kendi düşünceleri doğrultusunda tamamlamak, resim betimlemeleri yapmak, verilere göre mektup ya da kart yazmak, formlar doldurmak, sunulan konuşma ya da okunan metinle ilgili kısa notlar almak, özet çıkarmak.

Sözü geçen alıştırma modelinin 'C aşaması'nda öğrencinin ders içinde yönlendirilmesi gittikçe azaltılır. Amaçlanan, 'D aşaması'na gelindiğinde öğrencinin daha önceki üç aşamadaki bilgi ve deneyiminden yola çıkarak özgür olarak bildirişimde bulunma olanağına kavuşmasıdır.

Doğal olarak özgür kavramı bu aşamada da yine derse bağımlıdır. Alıştırmaların çıkış noktası yine ele alınan ders birimindeki bildirişim nedenleri ve söz-eylemlerdir. Ancak 'D aşaması'nda ulaşılmak istenen nokta, öğrencinin aynı bildirişim nedeni çerçevesinde de olsa, yönlendirilmeden amaç-dilde bir konuyu anlayabilmesi ve düşüncesini özgürce dile getirebilmesidir. Alıştırmalar öğrencinin bir konuda düşünce yürütebileceği, bu düşünceyi savunabileceği, yorumlayabileceği, ya da buna karşı çıkabileceği gibi düzenlenir. Kültür ayrımlarının ve benzerliklerinin tartışıldığı alıştırmalar, çeşitli

konularda mektup düzenlemek, bir konuda bazı ön-bilgilere (anket, istatistik) dayanarak rapor yazmak, duygu ya da bilgi aktarımı gibi kişisel görüşlere dayanan metinler üretmek, yazınsal metinlerle çalışmak 'D aşaması' çalışma alanına girer.

'D aşaması' alıştırmalarına hiç yer verilmeyen 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarına, öğrencinin dil düzeyine uygun olarak, yukarıda belirtilen doğrultuda yeni alıştırma eklenmelidir.

3.6.5. Lise Ders Kitaplarında Anlama Yetisini Geliştirici Alıştırma

Lise sınıflarında kullanılan 'Texte und Situationen 1,2' ders kitaplarının alıştırma bölümlerini yukarıda sözü geçen modele göre inceleyip değerlendirdiğimizde, bu kitaplarında, dağılımları farklı da olsa, dört aşamayı da geliştirici alıştırma yer aldığı ortaya çıkar. Alıştırma ders birimlerinin birinci, dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer almaktadır. Ayrıca dilbilgisi açıklamalarının sunulduğu ek bölümde, dilbilgisi konularını pekiştirici alıştırma vardır.

Anlama yetisini kazandırmaya ve geliştirmeye yönelik alıştırma 'Texte und Situationen' ders kitaplarının birinci ve beşinci bölümlerinde görülür. Ders biriminin çıkış noktası olan bildirişim nedeninin içinde yer alan konuşma yöntemleri, söz-eylem ve anlatım araçlarının saptandığı ve düzene sokulduğu birinci bölüm alıştırmaında, öğretmen öğrenci ile birlikte bildirişim nedeninden yola çıkarak, ön-bilgi çalışması niteliğinde kurdu oyunları oluşturur. Kurdu oyunları gerekli ön-bilgileri sağlayarak, ele alınacak metnin anlaşılmasına yardımcı olur. 'Öğretmen Kitabı 4'te kurdu oyunları ile ilgili aşağıdaki açıklama yer alır: "Öğrenciler önce belirli bir durumda, dil yoluyla bir iletişim amacını kendiliklerinden gerçekleştirme olanağını bulmalıdır. Bu amaç için,

öğretmen toplumsal bir oyunun kurgusunu yapar, daha doğrusu sınıfla birlikte yapar ve rolleri dağıtarak, öğrencilerin teker teker bu duruma uygun olarak dil kullanmasını sağlamaya çalışır"(63).

Kurgu oyunlarının nasıl düzenlenebileceğine örnek olarak 'Texte und Situationen 1' ders kitabının 'Jemand möchte etwas räumlich einordnen'(64) bildirişim nedenine dayanan birinci ders birimini örnek olarak gösterelim. Bu bildirişim nedeninden yola çıkarak düzenlenmiş olan 'Vor der Haustür'(65) adlı birinci kısa diyalogun ön çalışması olabilecek bir kurgu oyunu için şöyle bir çözümlene yapabiliriz:

Kişiler : Birbirini tanıyan iki kişi
Yer : Yolda
Konuşma yönelimi : Kişilerden her biri ötekinin nereye gittiğini ya da nereden geldiğini öğrenmek ister
Söz-eylemleri : Birisine soru yöneltmek
Bilgi vermek
Anlatım araçları : wo, wohin, woher
hin-her
in, zu, nach, von aus

Bu verilere göre öğretmen ve öğrenciler aşağıdaki kurgu oyunlarını oluşturabilirler(66):

Alıştırma 1: (Öğretmen/öğrenci)

Lehrer : Wohin wollen Sie denn nach so spät?
Schüler 1 : Ich gehe ins Kino
Lehrer : Und Sie?
Schüler 2 : Ich gehe ins Theater
Lehrer : Und Sie?
Schüler 3 : Ich gehe zum Bahnhof
.....

Alıştırma 2: (Öğretmen/Öğrenci)

Lehrer : Woher kommen Sie denn noch so spät?

Schüler 1 : Ich komme aus dem Konzert.

Lehrer : Und Sie?

Schüler 2 : Aus dem Theater.

Lehrer : Und Sie?

Schüler 3 : Aus dem Kino.

.....

Alıştırma 3: (Öğrenci/öğrenci)

Schüler 1 : Wo wollen Sie denn noch so spät hin?

Schüler 2 : Ich gehe zu einem Freund. Und woher kommen Sie?

Schüler 1 : Ich komme vom Bahnhof.

Schüler 2 : Und wohin gehen Sie?

Schüler 3 : Ich gehe ins Kino. Und woher kommen Sie?

Schüler 4 : Aus der Schule.

.....

Bu kurgu oyunlarından sonra öğrenciden aynı konuşma yönelimini dahadeğişik koşullardan yola çıkarak gerçekleştirmesi beklenir.

Yerin değiştirilmesi: (Kişiler, istasyonda, sinema önünde, okulda karşılaşılabirler)

Kişilerin toplumsal rollerinin (iki arkadaş, öğretmen değiştirilmesi: öğrenci, iki meslektaş konuşabilirler)

Ruhsal durumun değiştirilmesi: (Kişilerden birinin acelesi vardır, ya da sinirlidir)

Öğretmen öğrencilerle birlikte yukarıdaki örneklere olduğu gibi, yeni kurgu oyunları oluşturur. Son yıllarda çe-

şitli oyunlarla yabancı dil öğretme büyük bir yaygınlık kazanmıştır. Ö.Ekmekçi'nin de belirttiği gibi, "oyunlar sınıf dışı gerçeklerin modeli olduğu için gerçek yaşamı yansıtır ve öğrenciye bu yaşamda davranış olanağı verir. Bu nedenle de öğrencinin öğrenme isteği artar ve sınıfa canlı bir hava getirilmiş olur"(67). Ayrıca öğrenciler belli bir rolü üstlendiklerinde bu rolü gerçeğe uygun olarak yansıtabilmek için dil yapıları ile birlikte dilin titremleme, vurgu, söyleyiş özelliklerini ve dil ötesi öğeleri (jest, mimik, devinim) doğru uygulamaya özen gösterirler. Böyle bir çalışma bildirisi yetisinin bir bütün olarak kazanılmasına yardımcı olur.

Lise sınıfları Almanca ders kitaplarında ders birimlerinin birinci bölümlerinde kurgu oyunlarından sonra aynı bildirişim nedeni çerçevesinde düzenlenmiş kısa diyaloglar yer alır. Bu diyaloglar ve ikinci bölümde bulunan ana diyalog duyma yoluyla anlama yetisini geliştirmek üzere düzenlenmiştir. 'Öğretmen Kitabı 4' öğretmene diyalog çalışmaları ile ilgili önerilerde bulunur(68). Ancak ders kitaplarında metinlerle bağlantılı anlamayı geliştirici ve denetleyici alıştırmalara yer verilmemiştir. Alıştırma kitaplarındaki alıştırmalar ise yetersizdir. 'Texte und Situationen' ders kitaplarına duyma yoluyla anlama yetisini kazandırıcı ve denetleyici alıştırmaların eklenmesi yerinde bir çalışma olacaktır.

Sözü geçen kitapların ders birimlerinin birinci bölümlerinde çok sayıda özgün metin bulunmaktadır. Kısa diyalogları tamamlayan, destekleyen özgün metinlerle çalışma, okuyup anlamayı geliştirecektir. Ayrıca ders birimlerinin beşinci bölümlerindeki metinlerde okuduğunu anlama yetisini geliştirme doğrultusunda düzenlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmalarla ilgili öneriler yine 'Öğretmen Kitabı 4'te yer alır(69). Ancak bu önerilerle ilgili alıştırmalar 'Texte und Situationen 1' ders kitabında yalnız soru-yanıt düzleminde kalmaktadır, alıştırma kitabındaki okuduğunu anlama yetisini güçlendirecek alıştırmalar ise yeterli değildir.

'Texte und Situationen 2' ders kitaplarında ise okuma-anlama yetisini geliştirici değişik biçimlerde düzenlenmiş çok sayıda alıştırmanın yer aldığı görülür. Ayrıca 'Alıştırma Kitapları' ile de bu alışırtmalar desteklenmiştir. Metin bağlamı içinde sözcük açıklama; anahtar sözcüklerin bulunması, konunun belli bakış açılarına göre düzenlenmesi; metin içeriğine yönelik alışırtmalar, soru yanıt alışırtmaları gibi çok sayıda ve değişik alıştırma biçimleriyle okuma-anlama yetisinin geliştirilmesi 'Texte und Situationen' ders kitapları açısından olumlu bir tutumdur(70).

3.6.6. Lise Ders Kitaplarında Anlatma Yetisini Geliştirici Alışırtmalar

Lise sınıfları Almanca ders kitaplarında, Neuner, Krüger, Grewer alıştırma modelinin('B aşamasına giren yeniden-üretici nitelikli alışırtmalar da vardır. Ders birimlerinin birinci bölümlerinde, kısa diyaloglara bağlı olarak yer alan bu alışırtmalar, bildirişim nedenlerinin gerçekleştirilmesinde gerekli olan anlatım araçlarını pekiştirmek için aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi düzenlenmiştir(71):

Örnek 1

Wo liegt denn		das Geschenk?
		die Fahrkarte?
		der Ausweis?
		das Buch?

Örnek 2

Würden		Sie bitte einen		Elektriker	vorbeisicken?
Könnten				Tischler	
				Schlosser	

Örnek 3

Man müsste vor allem mehr	Autostrassen Parkplätze Kindergarten	bauen
Es wäre besser, wenn man	Vorschulen Altersheime Universitäten	bauen würde
Man müsste überlegen, ob man nicht,	Schwimmbäder bauen sollte Spielplatze einrichten sollte Talsperren bauen könnte	

'Texte und Situationen' ders kitaplarında yukarıda görülen dizi alıştırmaların dışında, kitapların beşinci bölümlerinde ve dilbilgisi açıklamalarının sunulduğu ek bölümlerde dil yetisini güçlendirmek amacıyla düzenlenmiş, tümce kurma, tümce bağlama, tamamlama alıştırmaları gibi yeniden-üretici nitelikli alıştırmalar da bulunur.

Anlama yetisi ve yeniden-üretici nitelikli alıştırmalarla temeli atılmış olan anlatma yetisinin geliştirilmesi ve etkinleştirilmesi, sözü geçen alıştırma modelinin (C aşamasında gerçekleştirilmektedir. Lise sınıfları Almanca ders kitaplarında (C aşaması) çalışmaları doğrultusunda çok sayıda alıştırma yer almıştır. Bu ders kitaplarında ağırlığın (C aşaması) üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

Ders birimlerinin birinci bölümlerinde öğretmen-öğrenci işbirliğiyle gerçekleştirilen kurgu oyunları, bir yandan metinlerle ilgili ön-bilgileri sağlayarak anlama yetisini geliştirirken (Aşama A), öte yandan öğrenciye konuşma yönelimlerini çeşitli durumlarda, çeşitli toplumsal rollere göre kullanabilme olanakları sağlayarak, öğrencinin anlatma yetisinin gelişmesinde de yardımcı olur (Aşama C).

Kurgu oyunları gibi, ders birimlerinin birinci bölümlerinde yer alan kısa diyaloglarla ilgili kimi çalışmalar da sözlü anlatımı geliştirmeye yönelik üretici nitelikli alıştırmalardır. 'Spielen Sie folgende Szenen', 'Fragen Sie einige Passanten', 'Fragen Sie höflicher', 'Geben Sie andere Aufträge an Funk-taxi'(72) bu tür alıştırmalar için verilebilecek örneklerdir.

Ders birimlerinin birinci bölümlerine yerleştirilmiş olan özgün metinler ise, okuma-anlama yetisiyle birlikte hem sözlü, hem de yazılı anlatımı geliştirir. Ortaokul Almanca ders kitaplarında üzerinde hiç durulmayan yazılı anlatımın lise kitaplarında yeterince vurgulanması olumlu bir tutumdur.

'Texte und Situationen' ders kitaplarında sözlü ve yazılı anlatımı geliştirmeye yönelik, hem yeniden-üretici, hem de üretici nitelikli çok sayıda ve değişik biçimde düzenlenmiş alıştırmalar, sözü geçen kitapların dördüncü bölümlerinde yer alır. Aşağıdaki alıştırmalar 'Texte und Situationen' ders kitaplarının dördüncü bölümlerinde 'C aşaması' çalışmalarına örnek olarak seçilmiştir(73).

- Verabreden Sie sich zum Wochenende! Hier einige Vorschläge: Kino, baden, spazierengehen, Fussball spielen, Schulbücherei.
- Was können Sie alles in den Ferien unternehmen? Sprechen Sie mit Wolfgang darüber.
- Schreiben Sie an Manfred nach Hamburg, Welche Urlaubsmöglichkeiten es in der Türkei gibt.

- 2. *Fragen Sie, wie Sie wollen:*

Sie suchen einen Buchladen.

1.

2.

Sie wollen zur Albertstraße.

1.

2.

Sie möchten eine Zeitung kaufen.

1.

2.

Sie wollen zur Post.

1.

2.

Sie möchten die Abfahrtszeit des Zugs nach München wissen.

1.

2.

Sie möchten den Preis für eine Postkarte nach Istanbul wissen.

1.

2.

- 4. *Sie wollen telefonieren, aber im Telefon ist leider eine Störung. Sie verstehen schlecht und werden schlecht verstanden. Sie müssen viel fragen:*

Nach dem Kinobesuch

A. : Hallo Gerta, wie war es gestern abend?

B. : Prima, wir waren

A. :

B. : Im Kino! — Später haben wir im einen Tee getrunken.

A. : Entschuldigung,

B. : Im Café neben dem Kino. Der Film war !

A. :

B. : Ich sagte : der Film war sehr gut!

Guten Abend, Werner!

A. : Guten Abend, Werner, kannst du abend zu uns kommen?

B. : Ich verstehe schlecht,

A. : Ich fragte, ob du morgen abend zu uns kommen kannst?

B. : Nein, morgen geht's nicht, kommt zu Besuch!

A. :

B. : Peter, den kennst du doch. Hast du denn am Samstag Zeit?

A. : Nein, da wollen wir nach fahren!

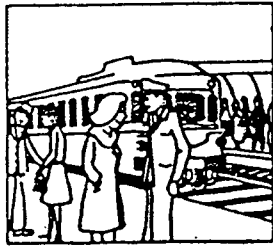
B. :

A. : Nach Lüneburg. Zu meinem

B. :

A. : Zu meinem Onkel.

B. : Schade, dann ein anderes Mal.

5.

Sie sind auf dem Bahnhof und wollen nach Düsseldorf. Ein Zug kommt an. Fragen Sie einen Beamten!

6. Sie wollen ins Kino gehen. Rufen Sie im Ufa-Palast an und fragen Sie nach dem Abendprogramm, den Anfangszeiten und dem Preis für eine Karte in der 10. Reihe.

Anfangszeiten

11.00	18.15
13.45	20.30
16.00	
Sonnabends (Samstags)	
Nachtvorstellung: 23.15	

Preise

Reihe	1 - 5	DM	4,50
	6 - 14	DM	5,—
	15 - 20	DM	5,50
Balkon		DM	6,—

Arbeitsamt Hamburg - Mitte

Personalbogen

(bitte sorgfältig ausfüllen)

1. Name:

2. Vorname:

3. Geburtsort,-datum:

4. Anschrift:

(Ort) (Straße) (Hausnummer)

5. Schulausbildung:

6. Beruf:

7. Familienstand: ledig-verheiratet-geschieden-verwitwet

8. Kinder: nein/ja

9. Zahl der Kinder:

10. Alter der Kinder:

11. Ist Ihre Ehefrau berufstätig? nein/ja

sorgfältig

r Vorname,
-n

ledig
verheiratet
e Zahl, -en

Füllen Sie den Personalbogen aus!

Bitte begründen Sie sich schriftlich: Sie haben viel Arbeit. Sie können nicht zu Klaus gehen. Wie würden Sie das an Klaus schreiben?

4. Verilen örneğe göre başka bir seçenek gösterin!

Orhan spielt jeden Abend Karten.
Wie wäre es, wenn er eine Sprache lernen würde?

Ayla interessiert sich nur für schöne Kleider.

.....
.....

Bildirilişim yetisini kazandırmayı amaçlayan yabancı dil öğretiminin önemli bir ilkesi öğretimin öğrenciye yönelik olarak sürdürülmesidir. Yabancı dil öğretilirken bir yandan da öğrencinin kişiliğinin geliştirilmesine özen gösterilmelidir. Yabancı dil öğretimine böyle bir yaklaşım alıştırmalarında bu yaklaşıma uygun düzenlenmesini gerektirir. Öğrenci alıştırmalarda "kişi olarak", "kendisi olarak" bulunmalıdır(74). Alıştırmaların düzeni öğrencinin kendi dünyasını da bu alıştırmalara katabileceği, alıştırmaların yansıttığı dünyayı kendine göre yorumlayabileceği gibi kurulmalıdır. 'Texte und Situationen' ders kitaplarının 'C aşamasında yapılan uygulamalarda öğrenci yer yer "kişi olarak" işin içine katılmaktadır. Öğrenciyi özgür anlatıma yönlendiren bu tür alıştırmaların sözü geçen kitapların 'C aşamalarında çoğaltılması yerinde olacaktır.

Bildirilişim yetisinin alıştırmalar yoluyla kazandırılmasında uygulanan alıştırma modelinin son aşamasında özgür anlatıma ulaştıran alıştırmalar bulunur. 'Texte und Situationen 2' ders kitaplarında bu tür alıştırmalara az da olsa yer verilmiştir. Öğrenciye çeşitli konularla ilgili yorum yapabilme, karşı çıkabilme, tartışma olanakları tanıyan başka alıştırmaların da ders kitaplarına eklenmesi, öğrencinin amaç-dili gerçek yaşamda özgür kullanımına olanak sağlayacağı gibi, onun kişiliğini geliştirmesibakımından da yararlı olacaktır.

Aşağıdaki alıştırmalar 'Texte und Situationen 2' ders kitaplarında 'D aşaması' çalışmalarına örnek olarak gösterilebilir(75):

- Bewerben Sie sich schriftlich bei der Buchhandlung Sefeld oder bei der Oberpostdirektion.

- Rehbersiniz. Atatürk Devrimlerinin tarihsel gelişmesini bir tablo ile gösterin. Turistlere Almanca bilgi verin.
- Boğaz köprüsünün yapımıyla ilgili önemli verileri toplayınız ve Almanca olarak açıklamalarda bulununuz.
- Herr Arslanoğlu ist Kandidat für Bürgermeisterwahlen Ihrer Heimatstadt. Sie sind Reporter der Süddeutschen Zeitung. Interviewen Sie ihn!
- Diskutieren Sie über das Thema "Entwicklungsländer heute" auf Deutsch.
- Schreiben Sie selbst einen Brief an einen Freund über die Diskussion.

Çalışmamızın yukarıdaki bölümünde, ortaöğretim kurumlarının orta ve lise sınıflarında kullanılan Almanca ders kitaplarının alıştırmaları incelendi ve şu sonuçlara varıldı: Ortaokullarda kullanılan 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları bildirişim yetisini kazandırmaya yönelik Neuner, Krüger, Grewer alıştırma modeline göre yetersizdir, bu kitapların alıştırma düzeninin değıştirilmesi zorunludur. Buna karşılık lise sınıflarında kullanılan 'Texte und Situationen' ders kitapları yukarıda anılan modelin dört aşaması göz önünde tutularak düzenlenmiş olduğundan, bazı eklemeler yapılması koşuluyla, bildirişim yetisini kazandırmaya yeterli olabilecektir.

3.7. DİLBİLGİSİ

3.7.1. Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisi Anlayışı

Yabancı dil öğretim yöntemlerinde zamanla ortaya çıkan değışmeler, yabancı dil öğretiminde dilbilgisinin yeri ve öneminin yeniden belirlenmesine neden olmuştur.

1960'lı yıllara dek kullanılan geleneksel dil öğretim yöntemlerinde, dil öğretiminin başlıca amacı dil üzerine bilgi verme ediminde yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda yapılan yabancı dil dersinde ağırlık soyut dilbilgisi çalışmalarına verilmiştir. Dilbilgisi kurallarının öğretimi, dilin biçimsel doğruluğu, bu derslerde yabancı dil dersinin odak noktasını oluşturuyordu. Ancak zamanla bir yandan dil öğrenme amacının dilin kullanımı üzerinde yoğunlaşması, öte yandan çağdaş dilbilim çalışmalarında sözlü dile ağırlık verilmesi, dil öğretim yöntemlerini etkilemiş, salt dilbilgisi kurallarının öğretilmesi doğrultusunda yapılan yabancı dil derslerinin, kişiyi konuşmaya yöneltememesi eleştirilere neden olmuştur. Ö.Başkan'ın belirttiği gibi, "Bir yardımcı dil olarak, açıklayıcı görevi bulunan gramer, kendi başına bir 'dil' olma yoluna girmekte ve öğretilecek dilin üstünde, bir başka dil olarak ortaya çıkmaktadır. ... Böylelikle ortaya, yabancı dili kullanan değil de, yabancı-dilden söz-edebilen bir öğrenci topluluğu çıkmış olmaktadır"(76).

Günümüzde yabancı dil öğrenmenin amacı dilin bildirişim içinde kullanımı üzerinde yoğunlaşmıştır. Böyle olunca dil öğretiminde biçimsel doğruluğun yanında, dilin kullanımında uygunluk ve geçerlilik ölçüleri önem kazanmıştır. Bu yeni bakış açısı dil öğretiminde dilbilgisinin konumunun değişmesine yol açmıştır. Yabancı dil dersinde dilbilgisinin öğretilmesi artık amaç değildir. Dilbilgisi dil kullanımına yardımcı olduğu ölçüde yararlıdır, amaç-dilin bildirişim bağlamında kullanılmasına olanak sağlayan araçlardan biridir.

3.7.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Dilbilgisi Anlayışı

Ortaöğretimin orta sınıflarında kullanılan 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları konuşsal-işitsel yöntemle düzenlenmiştir. Bu yöntem uyarınca yapılan yabancı dil dersinde öğrenciye dile ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmez. Öğretil-

mek istenen, her biri belirli bir yapısal özelliği örnekleyen dil yapı biçimleridir.

'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarındaki dilbilgisi anlayışı 'Öğretmen Kitabı 1'de şöyle dile getirilmiştir: "Dilbilgisi yalnız bir araçtır. Dilbilgisi, yapılar aracılığıyla sunulur ve bu yapılar pekiştirilir. Öğrenciler dilbilgisi kurallarını ezberlemez. Alıştırmalarda 'ad ve eylem çekimleri' yer almaz. Bunlar akıcı konuşmayı engelleyici etmenlerdir... Öğrenciler örnek tümcelerden yola çıkarak tümevarım yoluyla dilbilgisini öğreneceklerdir"(77). Başka bir deyişle, sözü geçen ders kitaplarında, dilsel yapıların önce örneklerle sunulması, alıştırmalarla pekiştirilmesi, daha sonra da dilbilgisi kurallarının öğrenciler tarafından örneksime yoluyla bulunması beklenmektedir. "Öğretmen herhangi bir yanlış öğrenmeye yer bırakmamak amacıyla ve ancak alıştırmaların gereği gibi tamamlanmasından sonra varılmak istenen genellemeyi kısaca açıklamalı, böylece öğrencilerin kendi kendilerine bulduklarını doğrulamalıdır"(78).

Yukarıdaki anlayışa uygun olarak orta sınıflarında kullanılan her üç ders kitabında da dilbilgisi kuralları ile ilgili hiçbir açıklayıcı bilgi yer almamıştır. Ders birimlerinde dilbilgisel ilerleme, yalnızdan karmaşığa doğru sıralanmış olan Almanca dil yapılarının alışkanlığa dönüştürülmesi göz önünde tutularak belirlenmiştir. Dil yapılarının içiçe örüldüğü, birbirlerine bağlı olduğu ders birimlerinde dilbilgisi konuları tek tek ele alınıp işlenemez.

'Wir lernen Deutsch 1,2,3' ders kitaplarında Almanca'nın temel dil yapıları, dilbilgisi açıklamaları yapılmadan, yineleme ve örneksime yoluyla alışkanlık oluşturulacak biçimde öğretilir. Ancak bu konularda alışkanlık sağlandıktan sonra, 'Wir lernen Deutsch 3' ders kitabının sonunda bulunan ek bölümde, her üç kitapta yer alan dilbilgisi konuları toplu

olarak ve açıklamalarla öğrenciye sunulur. Bu bölümde, 'eylem çekimi', 'eylem zaman ve kipleri', 'ad durumları', 'soru-kişi-ve iyelik adılları', 'sıfatlar ve derecelendirilmesi', 'ilgeçler' listeler biçiminde düzenlenmiştir. 'Als', 'damit', 'dass', 'ob', 'weil', 'wenn', 'wer', 'was', 'wo', 'wann', 'warum', 'der', 'das', 'die' gibi bağlaçlarla kurulan temel ve yan tümceler örneklerle tanıtılmaktadır. Ancak dilbilgisi konularına belirli bir açıklık kazandırması beklenen bu dilbilgisine toplu bakış bölümünün, yeterince sistemli düzenlenmediği için gerek öğrenciye, gerek öğretmene beklenildiği ölçüde yarar sağlayabileceği kuşkuludur.

Bu bölüme biçimsel açıdan bakıldığında, numaralarla gösterilen konu başlıklarının yer yer yalnız Almanca, yer yer Almanca-Türkçe, yer yer de Almanca-Türkçe karıştırılarak sunulduğu görülür(79). Ayrıca bu bölümde görsel destekten yararlanılmamıştır, hatta bölümün görsel düzeni kavramayı engelleyecek denli karışıktır. Oysa dil yapılarının kavranmasına yönelik değişik çizim, resim ya da yazı biçimlerinden yararlanılarak dilbilgisi konuları daha anlaşılır kılınabilirdi.

Sözü geçen ek bölüm içerik açısından incelendiğinde, konuların sözcük türlerine göre ayrıldığı görülmektedir. 'Fragepronomen-soru zamiri', 'Personalpronomen-şahıs zamiri' ... (80) olarak izlenen sıralamada önceliğin hangi nedene dayandığı ortaya çıkmamaktadır. Bunun yanı sıra ders kitaplarında işlenen 'Unbestimmte Pronoma', 'Rektion der Verben' gibi dilbilgisi konularına, toplu bakış bölümünde hiç yer verilmemiştir(81).

Konuşsal-işitsel yönteme göre, dilbilgisi genellemeleri yapılar içinde açıklığa kavuşturulur. Yapılara önem verilerek hazırlanmış olan ortaokul Almanca ders kitaplarının dilbilgisi bölümünde, Almanca'nın temel yapılarını toplu biçimde bulamamaktayız. Sözcük türlerine göre düzenlenmiş olan bu bö-

lümde sözdizimine hiç değinilmemiştir. Temel tümce yapı biçimleri yer yer, sözcük türlerine göre ayrılan alt bölümlerde görülmekte, ancak burada amaç, yapı biçimlerini vermek değil, ele alınan sözcük türlerinin hangi bağlamda kullanıldığını ortaya çıkarmaktır. Örneğin, 'Fragepronomen-Soru zamiri' bölümü içinde sekiz değişik tümce yapısına rastlanmaktadır(82). Buna karşılık eylem bölümünde 'eylemler', 'yardımcı eylemler', 'eylemlerin zaman ve kipleri' yalnızca listeler biçiminde verilmektedir(83). Oysa Almanca'nın yapılarına bu denli önem veren bir dil öğretim kitabının, özellikle eylemleri işlerken, Almanca'nın tümce yapı biçimlerini de ele alması daha doğru olurdu.

Dilbilgisine toplu bakış bölümünün, geleneksel dilbilgisi, üretici-dönüşümsel dilbilgisi, bağımsal dilbilgisi gibi dilbilgisi betimleme örneklerinden hangisi temel alınarak düzenlenmiş olduğu açıkça ortaya çıkmamaktadır. 'Öğretmen Kitapları'da bu konuda bilgi vermez. 'Wir lernen Deutsch 3' ders kitabının sonunda bulunan dilbilgisine toplu bakış bölümünün, çağdaş dilbilgisi betimleme örneklerinden birine dayanarak, daha sistemli ve özenli bir biçimde yeniden düzenlenmesi gerekir. Böyle bir düzenleme öğrencinin alışkanlık biçiminde öğrendiği yapıları kavramasında daha yararlı olacaktır.

3.7.3. Ortaokul Ders Kitaplarında Anadili-Amaç-dil Karşılaştırması

Yabancı dil ders kitaplarının hazırlanmasında anadili-amaç-dil karşılaştırması doğrultusunda yapılacak çalışmalar daha verimli ders kitaplarının oluşmasına yol açacaktır. Ş.Özil'in belirttiği gibi, "yabancı dil öğretiminde ortaya çıkan yanlışların büyük bir çoğunluğu öğretilen dille anadili arasındaki yapı ayrılıklarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle öğretilen dil kadar anadilinin özellikleri de yabancı dil öğretiminde büyük bir önem taşımaktadır"(84). Fries yabancı dil

öğretiminde amaçlanan düzeye ulaşmak için şu üç aşamanın gerekli olduğunu öne sürer: "Önce amaç-dilin, sonra anadilinin yapıları incelenmeli, daha sonra ise amaç-dil anadili arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır. Bu karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilecek bulgularla daha etkin ders malzemesi oluşturulacaktır"(85). Demek ki, genel dilbilimin bir kolu olan karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarından yabancı dil öğretiminde yararlanılabilir. Şöyle ki, anadili ile amaç-dil arasındaki ayrılıklar ortaya çıkarılarak öğrencinin karşılaştacağı güçlükler önceden saptanabilir. Ancak, H.Sebüktekin'in de dile getirdiği gibi, "güçlüklerin neler olduğu, hangi nedenlerden doğduğu ve nasıl giderilecekleri ders sırasında açıklanıp öğrencilerle tartışılacak konular değildir. Bunlardan ancak öğretim malzemesinin hazırlanışında yararlanmalı, yani işlenen konulara önceden saptanmış olan güçlük dereceleri oranında ağırlık verilmeli, konuların sunuş sırası da aynı şekilde kararlaştırılmalıdır"(86).

Ortaokul Almanca ders kitapları bu açıdan incelendiğinde, bu kitaplar hazırlanırken, anadili-amaç-dil karşılaştırmalı çalışmalarından yararlanılmadığı ortaya çıkmaktadır. Yalnızca Almanca'nın dil yapılarının yalından karmaşığa, sık kullanımdan dar kullanıma doğru sıralandığı gözlemlenmektedir. Bu sıralamada yönelinen öğrenci grubunun anadili olan Türkçe göz önünde tutulmamıştır. Örneğin, 'belirtme durumu'nun ilk kez 'haben' eylemiyle öğretilmesi anadili Türkçe olan öğrenciye öğrenme sürecinin başlangıç aşamasında güçlük çıkaracaktır. Oysa 'Wir lernen Deutsch' ders kitapları aynı anadilini konuşan öğrenci grubuna yönelmiştir. Böyle olunca, bu ders kitaplarının karşılaştırmalı dil çalışmalarına dayanarak hazırlanması, ayrı dilleri konuşan öğrenci gruplarına yönelen ders kitaplarının bu doğrultuda hazırlanmasından daha kolay olacaktır. Her iki dilin kendine özgü dil yapıları göz önünde tutularak hazırlanmış olan ders kitaplarıyla yapılan yabancı dil dersinde kuşkusuz başarı oranı da yükselecektir.

Orta sınıfları için yeni ders kitapları hazırlanırken, göz önünde bulundurulması gereken noktalardan biri de bugüne dek yapılmış olan Türkçe-Almanca karşılaştırmalı dil çalışmalarından yararlanılmasıdır(87). Ancak bu konuda yapılmış çalışmalar henüz az sayıdadır. Ülkemizde bu konuyla ilgilenen dil araştırmacılarının bu tür çalışmalara eğilmelerinin Almanca dil öğretimine büyük yararı olacaktır.

3.7.4. Lise Ders Kitaplarında Dilbilgisi Anlayışı

Lise sınıflarında kullanılan 'Texte und Situationen' ders kitaplarında dilbilgisinin ele alınışı ortaokul Almanca ders kitaplarından daha değişiktir. Lise ders kitapları bildirişim nedenlerine göre hazırlanmıştır. 'Öğretmen Kitabı 4'de böyle bir düzenlemenin gerekçesi şöyle açıklanmaktadır: "Öğrenciler ortaokul kitaplarında salt biçimsel yönleriyle öğrenip kullandıkları dil öğeleri ile cümle yapılarını bu kez gerçeğini duydukları iletişimi gerçekleştirmek amacıyla kullanma yol ve olanaklarını kazanırlar"(88). Demek ki lise kitaplarında dilbilgisi, bildirişimin gerçekleşmesine olanak sağlayan bir araçtır, ancak bildirişim bağlamında ele alınıp işlenir.

Sözü geçen ders kitaplarında bildirişim nedenine uygun anlatım araçları ders birimlerinin üçüncü bölümlerinde toplu olarak öğrenciye sunulur. Bu anlatım araçları belli bir düzen içinde öğrenciye verilirken, dilbilgisi açıklamalarına ya da dilbilgisi terimlerine hiç yer verilmemiş, salt örneklerden yararlanılmıştır. Bildirişim nedenlerinin kavranmasına yönelik açıklamalar, bildirişimsel-işlevsel yöntemin de öngördüğü gibi, aşağıdaki örnekteki gibi Türkçe yapılmaktadır(89):

Kommunikationsanlass:

Jemand möchte etwas wissen

A. SORU YÖNELTMEYE BAŞLAMA YOLLARI

1- Saygılı bir biçimde soru yöneltme

Können Sie mir sagen, ob (wie, was...)...
Könnten Sie mir sagen, ob (wie, was...)...
Wissen Sie, ob (wie, was...)...
Sagen Sie, fährt dieser Bus...

2- Özür dileyerek soru yöneltme

Verzeihung,	fährt dieser Bus...
Entschuldigung,	können Sie mir sagen, ob...
Verzeihen Sie (bitte),	wissen Sie, ob...
Entschuldigen Sie (bitte),	

3- İzin dileğinde bulunarak soru yöneltme

Darf ich fragen, wie oft Sie gerufen werden?

B. RESMİ KURUMLARDA SORU YÖNELTME BİÇİMİ

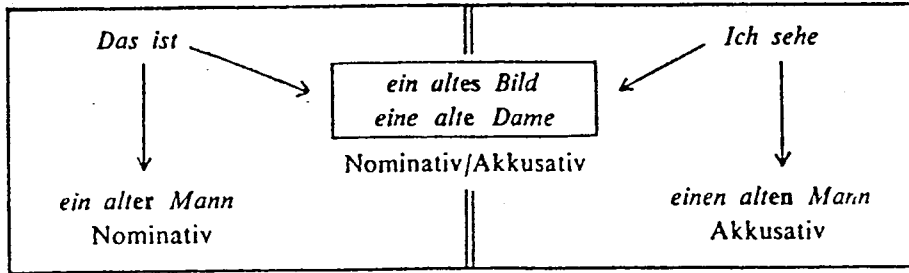
Name?	
- Karl Schmid	
Geboren?	<u>sözlü sorular</u>
- 18.12.49	
Beruf?	
- Arbeiter	

Name:	
Geboren:	yazılı (formlardaki sorular)
Beruf:	

Dilbilgisine ilişkin bilgiler ve bunları destekleyici alıştırmalar 'Texte und Situationen' ders kitaplarının sonundaki ek bölümlerde bulunur. Bu bölümlerde ders birimlerindeki anlatım araçlarına uygun dilbilgisi konularına ilişkin açıklamalar, kurallar, çizimler ve örnekler yer alır. Dilbilgisi kuralları ve açıklamaları Türkçe'dir. Ancak Türkçe-Almanca karşılaştırmalı çalışmalara yer verilmemiştir. Oysa bildirişimsel-işlevsel yöntem uyarınca dilbilgisi açıklamaları yapılırken anadili ve amaç-dil arasındaki benzerlik ve ayrılıkların da öğrenciye gerekli yerlerde açıkça gösterilmesi, öğrencinin bu konulara bilinçle eğilmesi ve bunları daha kolay kavramasına olanak sağlaması bakımından yararlı olacaktır.

Dilbilgisi ek bölümlerinde dilbilgisi genellemelerinin, aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi(90) resimler, listeler ve çizimlerle desteklendiği görülür. Bu görsel destekler dilbilgisi konularına belli ölçüde açıklık sağlamaktadır.

B. Adjektivdeklination (II)

1. Bilden Sie grammatisch richtige Sätze!

Sie sucht	(k)ein	modern-		Haus.
Das ist	(k)eine	billig-	er es e en	Jacke.
Er hat	(k)einen	hübsch-		Apparat.
				Wohnung.
				Zimmer.
Kauft sie	ein	lang-		Kleid?
Ist dort	eine	neu-	er es e en	Tisch?
Möchten Sie	einen	frei-		Platz?
Hat er		gut-		Krawatte?
				Wörterbuch?

A. Lokale Präpositionen

1. Bilden Sie grammatisch richtige Sätze:

Inge	geht	<table border="1"> <tr> <td>in</td> <td>ins</td> <td>nach</td> <td>zu</td> <td>zum</td> </tr> </table>	in	ins	nach	zu	zum	Theater. einem Freund. Bahnhof. Haus. Hamburg. die Schule. Arzt. die Türkei.
	in		ins	nach	zu	zum		
fährt								

Dieter kommt	<table border="1"> <tr> <td>aus</td> <td>von</td> <td>vom</td> </tr> </table>	aus	von	vom	Bahnhof. einem Freund. dem Theater. zu Haus. dem Bahnhof. Hamburg. der Schule. Arzt. dem Haus. der Türkei.
		aus	von	vom	

Das Bild	kommt	<table border="1"> <tr> <td>in</td> <td rowspan="8"> <table border="1"> <tr> <td>die</td> </tr> <tr> <td>der</td> </tr> <tr> <td>den</td> </tr> <tr> <td>das</td> </tr> <tr> <td>dem</td> </tr> </table> </td> <td rowspan="8"> Wand. Schublade. Wandlampe. Schrank. Piano. Sessel. Bücherschrank. </td> </tr> <tr> <td>hängt</td> </tr> <tr> <td>hängen wir</td> </tr> <tr> <td>stellen wir</td> </tr> <tr> <td>steht</td> </tr> <tr> <td>befindet sich</td> </tr> <tr> <td>legen wir</td> </tr> <tr> <td>liegt</td> </tr> </table>	in	<table border="1"> <tr> <td>die</td> </tr> <tr> <td>der</td> </tr> <tr> <td>den</td> </tr> <tr> <td>das</td> </tr> <tr> <td>dem</td> </tr> </table>	die	der	den	das	dem	Wand. Schublade. Wandlampe. Schrank. Piano. Sessel. Bücherschrank.	hängt	hängen wir	stellen wir	steht	befindet sich	legen wir	liegt
	in		<table border="1"> <tr> <td>die</td> </tr> <tr> <td>der</td> </tr> <tr> <td>den</td> </tr> <tr> <td>das</td> </tr> <tr> <td>dem</td> </tr> </table>		die	der	den	das	dem		Wand. Schublade. Wandlampe. Schrank. Piano. Sessel. Bücherschrank.						
	die																
	der																
	den																
	das																
	dem																
	hängt																
hängen wir																	
stellen wir																	
steht																	
befindet sich																	
legen wir																	
liegt																	

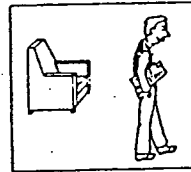
A. Plusquamperfekt

Eylemin sürmesi (Präsens):

Şimdiki zamanda eylemin son bulmuş durumu (Perfekt)

Herr Bauer liest Zeitung.

Herr Bauer hat die Zeitung gelesen.

Geçmiş eylemin sürmesi (Präteritum): Geçmiş zamanda eylemin son bulmuş durumu (Plusquamperfekt):

Herr Bauer las Zeitung.

*Herr Bauer **hatte** Zeitung **gelesen**.*

Der Junge ging bei Rot über die Kreuzung.

*Der Junge **war** bei Rot über die Kreuzung **gegangen**.*

Plusquamperfekt: Präteritum von *sein* oder *haben* + Partizip

Ayrıca 'Texte und Situationen 1' ders kitabının dilbilgisi ek bölümünde, ders birimlerine yönelik dilbilgisi çalışmalarını dışında sıfat çekimi ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Almanca dil öğretiminde Türk öğrenci için oldukça güç olan bu konunun ele alınarak pekiştirilmesi yerinde bir tutumdur. Ancak bu çalışmanın salt sıfat çekimi ile sınırlı kalması yeterli değildir. Türk öğrenciye 'sıfat çekimi' gibi, özellikle güçlük çıkarabilecek Almanca'da 'ilgeçlerin çeşitli kullanımları', 'ilgi tümceleri' gibi başka dilbilgisi konularının da ayrıntılı işlenmesinde yarar vardır.

Ortaokul ders kitaplarında olduğu gibi, lise sınıfları Almanca ders kitaplarında da dilbilgisi düzeninin hangi dilbilgisi anlayışına dayanarak kurulduğu belli değildir. Bunun yanısıra lise kitaplarında da, diğerlerinde olduğu gibi, Almanca'nın sözdizimine hiç değinilmemiştir. Oysa bu kitapların Almanca dil bilgisi orta düzeye ulaşmış bir öğrenci grubuna yöneldiğinden, çağcıl bir dilbilgisi betimleme örneğinin çıkış noktası olarak seçilmesi ve kitapların dilbilgisi düzeninin bu anlayışa uygun, dilbilgisinin sözcük türleri ve bunların çeşitli kullanımları dışındaki, sesbilgisi, sözcük yapısı, sözdizimi gibi öteki alanları da işin içine katılarak, daha sistemli oluşturulması gerekirdi. Çünkü bildirimsel- işlevsel yönteme dayanan dilin bildirişim bağlamı içinde kullanımı öğretilirken, öğrencinin dilin işlevsel yanıyla birlikte, biçimsel yanını da, salt alışkanlık oluşturacak biçimde değil, aynı zamanda kavrayarak da öğrenmesi amaçlanır.

'Texte und Situationen' ders kitaplarında dilbilgisi gerçi ikincil önemdedir, bildirişime katkıda bulunduğu ölçüde yararlıdır, ancak sözü geçen kitaplarla daha verimli çalışmalar yapılabilmesi için, dilbilgisinin bu kitaplardaki konumunun yeniden belirlenmesi yerinde olacaktır.

3.8. GÖRSEL DÜZEN

3.8.1. Yabancı Dil Öğretiminde Görsel Düzenin Önemi

Günümüzde ilerleyen teknoloji, görüntü olgusunun etki alanının gittikçe büyümesine neden olmuştur. Bugün "insanların büyük çoğunluğu, günlük yaşamın değişik evrelerinde birçok görüntü türüyle karşılaşmakta, görüntüyle içiçe yaşamaktadır"(91). Çağdaş yaşamda bu denli önem kazanan görüntü olgusu, başka alanlarda olduğu gibi, eğitim alanında da gittikçe yaygınlaşan bir işlev üstlenmektedir. "Gerek öğrencilerin çağcıl alışkanlıklarına ayak uydurmak, gerekse görüntülerin sağladığı olanaklardan yararlanmak için çeşitli öğretim dalları yöntemsel değişimler yapma zorunluluğu duymaktadır(92).

Öğretimin başka dallarında olduğu gibi, çağdaş yabancı dil öğretiminde de görüntüden yararlanma gittikçe daha çok yaygınlık kazanmaktadır. "Yabancı dildeki "sözceleri dil-dışı bir yolla açıklamaya yönelik öğelerin tümü biçiminde tanımlanabilecek görsel destekleri oluşturan görüntüleri ikiye ayırma olanağı vardır: a) Durağan görüntüler, b) Devingen görüntüler"(93). Yabancı dil öğretiminde daha etkin çalışmalar yapılabilmesine olanak sağlayan durağan ve devingen görüntüler yabancı dil ders izlencelerinin vazgeçilmez öğeleri olmuştur.

Görüntünün yaygınlık kazanması resim, fotoğraf, grafik, kolaj, çizimler, çizgi resimler, karikatür gibi görsel desteklerle donanmış ders kitaplarının hazırlanmasına neden olmuştur. Bunun yanısıra özellikle son yıllarda ağırlık verilen film ve televizyon gibi devingen görüntüler de yabancı dil eğitiminde daha verimli çalışmalar yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Yabancı dil öğretiminde görsel desteğin öğretimbilgisel yararlarının belirlenmesi yabancı dil ders kitaplarının görsel düzeninin de araştırma ve değerlendirme konusu olmasına yol açmıştır.

Çağdaş dil öğretim yöntemlerinde, yabancı dil dersinin bir parçası olan görüntünün, bir yandan bildirişim ortamını aydınlatıcı bir işlev üstlenmesi, öte yandan öğrenciyi olumlu yönde güdüleyerek derse ilgiyi artırması beklenir. Ancak der- si görsel öğeler desteğiyle ilginç kılabilmek için, görüntü seçimi ve düzenlemesi yapılırken bazı noktalara özen gösteril- melidir.

Herşeyden önce, görüntünün ders birimleriyle, özellik- lede metin ve alıştırmalarla kaynaşmış olması gerekir. T.Scherling'e göre, "özellikle, amaç olarak karşılıklı konu-ş- maları günlük durumlar içinde öğretmeyi benimsemiş olan ders kitaplarında, görüntü kitabın içeriği ile bütünleşmelidir, görüntü salt bir süs unsuru olarak kullanılmamalıdır... Ders kitabıdüzeni içinde metin ve resim iç içe geçmemiş, birbirle- rine kenetlenmemişse, öğretici ve öğrencinin resim kullanı- mından yararlanabilmesi söz konusu değildir"(94). Oysa özel- likle konuşsal-işitsel yöntem ilkelerine göre hazırlanmış ders kitaplarında, belli dil yapılarını günlük yaşamda kulla- nılan konuşmalar içinde belletmeyi amaçlayan metin ve alıştıır- malara ilişkin görüntüler, sözü geçen metin ve alıştırmalar hazırlandıktan sonra bunlara eklenmiştir. Zorlama eklemeler bildirişim ortamını yapay olarak yansıtan, gerçek izlenimini uyandırmayan görüntülerin ortaya çıkmasına neden olur. Konuş- sal-işitsel yöntem ilkeleri uyarınca hazırlanan ders kitabı metin ve alıştırmalarında, dil yapılarını öğretirken kullanılan yapay durumlar ve yapay dil, eleştiri konusu olmuştur. Benzeri eleştiriler yapay bir bildirişim ortamı yansıtan görüntülere de yöneltmiştir. Görüntüden, dilsel ögenin dolaysız olarak, anadilini işe karıştırmadan anlaşabilmesine yardımcı olması beklenir. Ancak yapay bildirişim ortamı yansıtan görüntüler öğrencinin ilgisini çekmez, hatta bu ortamı gerçeğe uygun yansıtamadığı için yanlış anlamalara da yol açabilir. H.Barkowski'ye göre,hiçbir eleştiri ya da çelişki unsuru taşı- mayan, toplumsal gerçeği herşey yolunda, uyum içindeymiş gibi yansıtan görüntülerin yabancı dil öğretiminde güdüleyici yanı

olamaz. Ders kitaplarında, metinlerle ve alıştırma ile bütünleşmiş olarak yer alması gereken görüntüler aracılığıyla dil-dışı gerçek yansıtılırken, bu gerçeği yabancılaştırma yolları aranır, ironi, karikatür gibi gereçlere başvurulursa, öğrenciye tartışma ve eleştirme olanağı sağlanır(95). Ayrıca görsel öğelerin salt amaç-dilin bağlı bulunduğu kültür ortamını yansıtması, yalnız bu ortamı tanıtıcı öğeler içermesi yabancı dil dersinde öğrenciyi güdüleme açısından yetersizdir. Görüntülerde öğrenci kendi gerçeğini de bulabilmeli, kültürler arasındaki benzerlik ve ayrılıkları saptayabilmelidir. Bu anlamda seçilmiş görüntüler öğrenciyi düşünmeye, düş gücünü kullanmaya itecek, onu dilde üretici ve yaratıcı olmaya yöneltecektir. Ancak görsel öğelerin üstlendikleri bu işlevi yerine getirebilmeleri için, ders kitabının yöneldiği öğrenci grubunun "görme alışkanlıkları"(96) göz önünde tutulmalıdır. Herşeyden önce görüntünün öğrenci tarafından anlaşılabilirliği gerekir. "Yabancı dil öğrenilirken görüntü alımlamasındaki deneyimsizlik, görüntünün güdüleyici işlevini yerine getirememesine neden olacaktır"(97). Bu durumu engellemek için, "görüntü oluşturulurken, yalnızca öğrencinin içinde yaşadığı uygarlığın sağladığı gereçler kullanılmalıdır"(98).

Ayrıca yabancı dil ders kitaplarının görsel düzenlemesinde görsel öğelerin estetik niteliğine de gereken önem verilmeli, ilkel olmayan, öğrencinin hoşuna gidecek çizgileri taşıyan, açık-seçik bir anlam yansıtan görüntüler kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra ders kitaplarının sayfa düzenlemesi açık ve anlaşılabilir olmalıdır. Çok fazla ve karışık görüntü ve yazıyla dolu sayfalar öğrencinin dikkatinin dağılmasına neden olur.

1970'lerden sonra Almanca ders kitapları, görsel öğelerin yukarıda belirtilen öğretim bilimsel önemi üzerinde durularak hazırlanmış, görüntünün öğrencinin ilgisini çekecek bir çeşitlilik ve estetik düzey içinde sunulmasına özen gösterilmiştir. Yabancı dil dersinde görsel boyutun böylesine önem

kazanması sonucu, son yıllarda Almanca ders kitaplarını hazırlayan komisyonlara, ders kitabının görsel boyutunu düzenleyen çizerler de katılmıştır(99). Görüntü düzenini oluşturan çizerlerle, ders kitabı yazarlarının çalışmalarını birlikte sürdürmeleri, resim-metin bütünleşmesinin sağlanmasına, böylece görüntünün yabancı dil dersinde üstlendiği işlevi yerine getirmesine olanak sağlar.

Yabancı dil dersinde bildirişim ortamını aydınlatıcı, öğrenciyi güdüleyici işlevler üstlenmiş olan görüntü, aynı zamanda bildirişimin dil-ötesi boyutunun (devinim, jest, mimik) öğrenciye aktarıldığı alandır. Yabancı dilin gerçek bildirişim durumlarında kullanımının öğretilmesi amaçlanıyorsa, bu dili anadili olarak konuşan toplumun bildirişim sırasında yaptığı devinimlerin, jest ve mimiklerin öğrenciye aktarılmasında yarar vardır. Gerçek bildirişim durumlarında kullanılan devinimleri öğretmek, bir ölçüde yabancı dili yapay konuşma durumlarından kurtarmak, günlük yaşamdaki kullanımıyla öğretmek olacaktır. O.Senemoğlu'nun belirttiği gibi, "dili öğretirken, dil dışı öğeleri de (devinimler, mimikler, vb.) öğretmek, öğrencileri o dili konuşan insanlarla karşılaştığı zaman güç duruma düşmekten kurtarır. Yaşayan her dili, bildirişimde kullanılan devinimlerden soyutlayarak öğretmek bir bakıma, o dili bir ölü dilmiş gibi öğretmeye benzer"(100). Bildirişime bağlı devinimleri, jest ve mimikleri gösterme konusunda devingen görüntüler en etkili görsel desteklerdir.

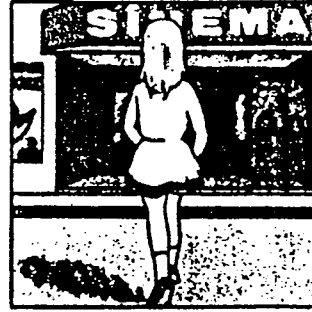
3.8.2. Ortaokul Ders Kitaplarında Görsel Düzen

Ortaöğretim kurumlarının orta ve lise sınıflarında kullanılan Almanca ders kitaplarının görsel düzeni, yukarıda belirttiğimiz ölçütler ışığında incelenip değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkar:

Ortaokul Almanca derslerinde yararlanılan görsel araç-gereç yalnızca ders kitaplarında yer alan resimler ve bunların büyütülmüş kopyalarıdır. Anadiline başvurmadan yapılan dil öğrenim sürecinde anlam açıklayıcı işlev üstlenmiş olan bu resimler yeni dil yapıları, diyaloglar ve düzyazı metinlerle birlikte yer almaktadır. Her üç kitapta aynı düzen içinde, hiç bir değişiklik göstermeden yinelenen resimlerle metinler arasındaki bir kaynaşmadan, bütünleşmeden söz edilemez. Resimlerin ilişkili oldukları yapı ve metinlere sonradan eklendiği açıktır(101).

Ahmet spielt jetzt Fussball.

Tülin geht jetzt ins Kino.

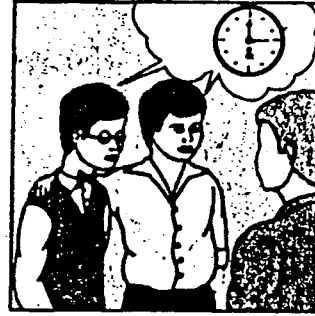
Ich spiele Fussball.

Die Schule ist aus.

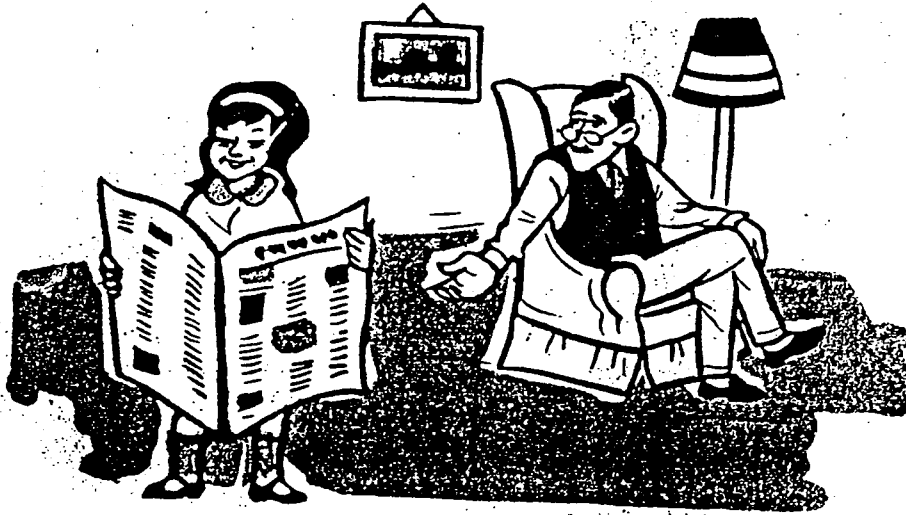

Turgut : "Ahmet, ich besuche
dich um 4 Uhr".

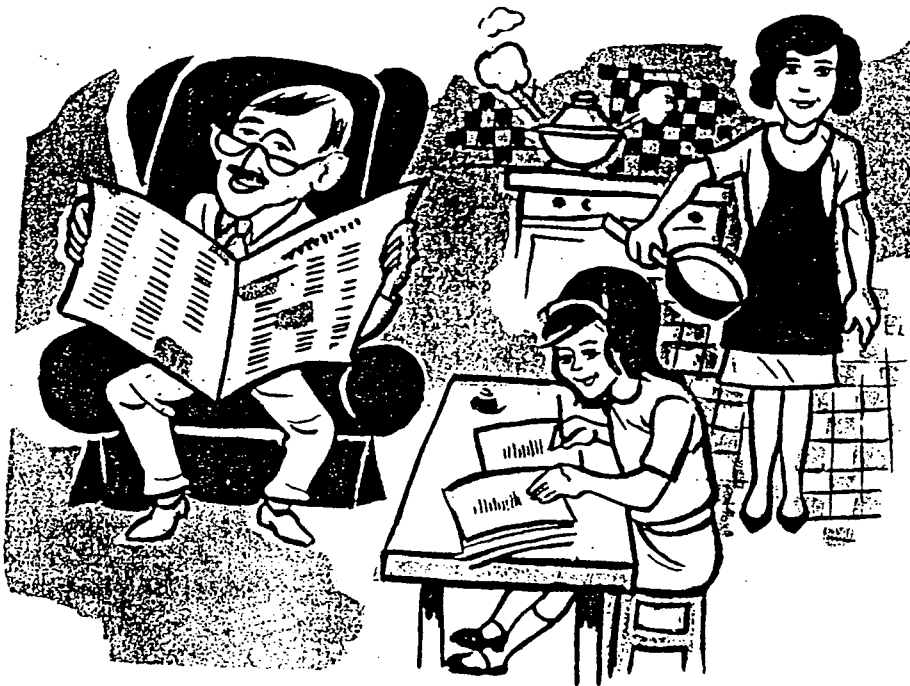

Turgut und Hüseyin : "Wir holen
dich um 3 Uhr ab".

Belli bir zorlamayla ders kitaplarına yerleştirilmiş olan bu resimler ne içerik, ne de biçim açısından dersi ilginç kılmaya yeterli değildir. Hiç bir estetik kaygı güdülmeden çizilmiş olan resimlerin renk kullanımı ve çizgileri özensizdir, orantı ve perspektiv yanlıştır, devinimler ilkel bir biçimde yansıtılmıştır. 'Wir lernen Deutsch' ders kitaplarında dersi olumlu yönde etkilemesi, derse ilgiyi artırması beklenen görüntüler, biçim açısından bu işlevi yerine getiremez. Aşağıdaki örenklerde görüldüğü gibi bunların 11-15 yaş grubu öğrencilerinin hoşuna gitmeyeceği açıktır(102).

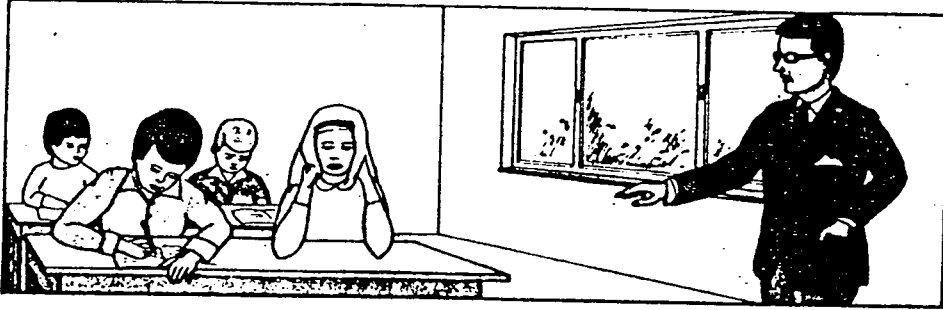

Der Vater sagt zu Tülin:
"Zeig mir die Zeitung!"

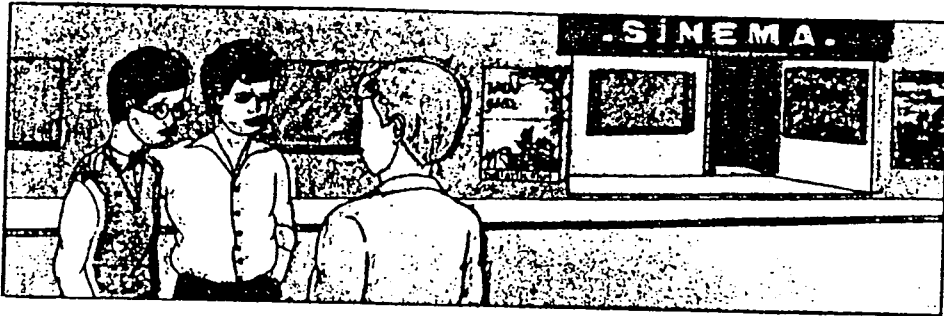

Familie Aktaş ist zu Haus. Herr Aktaş liest die Zeitung, Frau Aktaş kocht. Ihre Tochter Tülin macht Aufgaben. Es klingelt. Tülin geht zur Tür und macht auf. Der Briefträger gibt ihr einen Brief.

Sözü geçen ders kitaplarında doğal bildirişim durumlarını yansıtmayan metin içeriklerine bağlı olarak, görüntü içerikleri de yapay durumları yansıtmaktadır. Metinlerde olduğu gibi, resimlerde de her yönden çevresiyle uyumlu, hiç bir sorunu olmayan, çelişkisiz kişilerin yaşadığı bir dünya yansıtılır. Öğrencinin bu gerçek olmayan yapay dünyada kendi dünyasını görebilmesi, buradaki kişilerle özdeşleşebilmesi söz konusu olamaz. Böyle olunca görüntüler öğrencinin duyularına seslenemeyecek, öğrenciye yavan ve sıkıcı gelecektir(103).

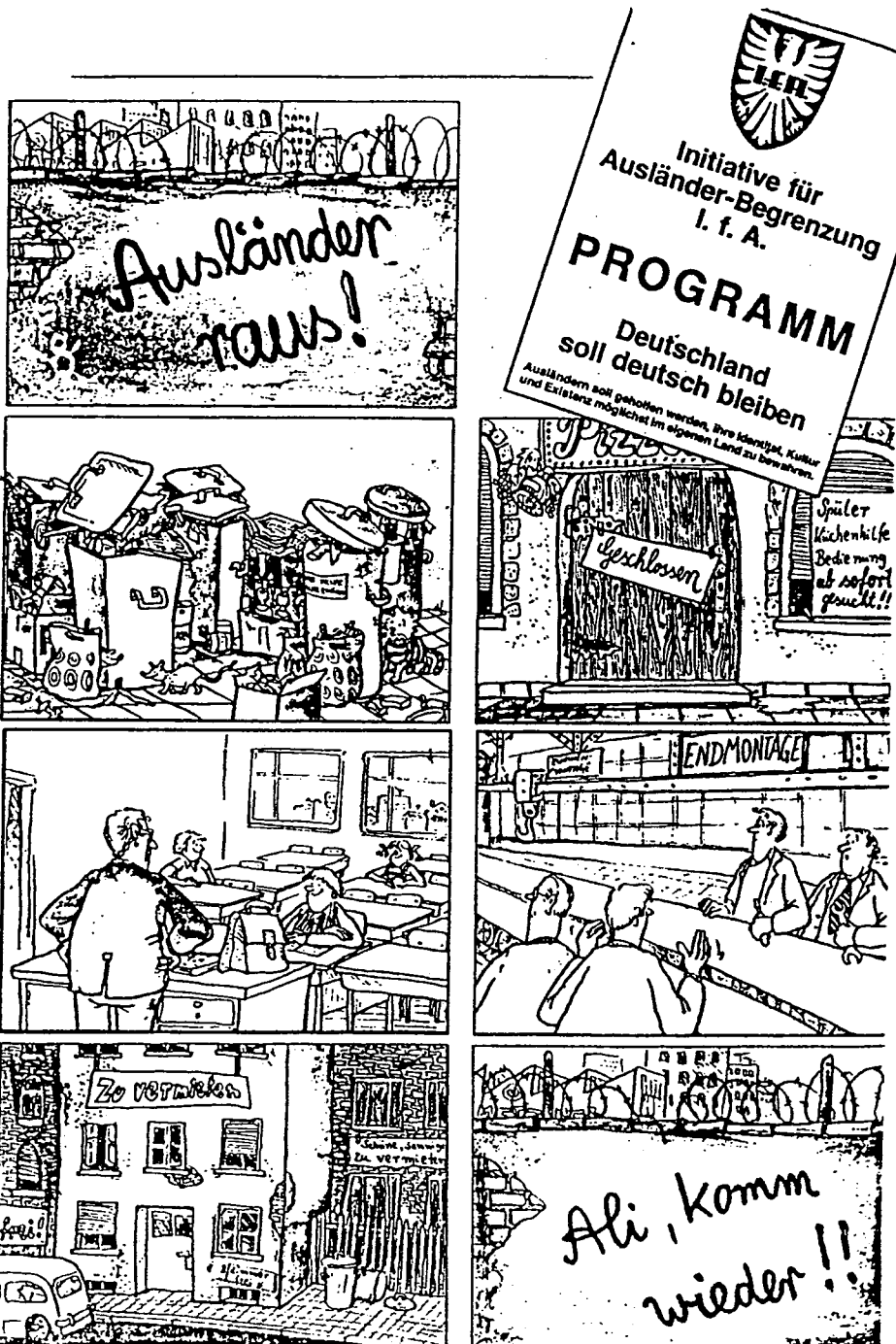
Tülin hat kein Heft.

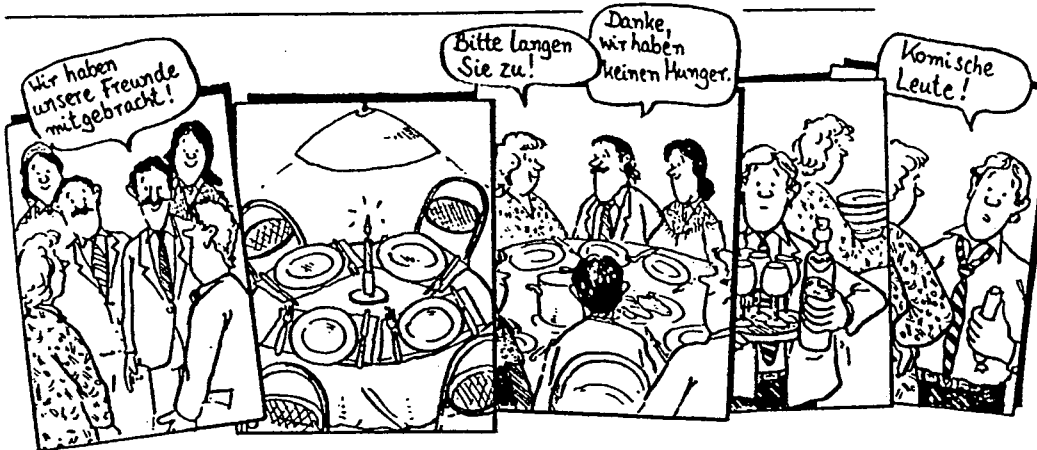

Eine Verabredung.

Öte yandan bu resimlerde gerilim, çelişki, kültür karşılaştırmaları gibi etmenlere yer verilmediğinden, bunlar öğrenciyi soru sormaya, düş gücünü kullanmaya, çözümler yapmaya yöneltmeyecek, dilde yaratıcı olmaya zorlamayacaktır.

Aşağıda ise amaçlanan bu çalışma biçimine uygun örnekler görülmektedir(104).

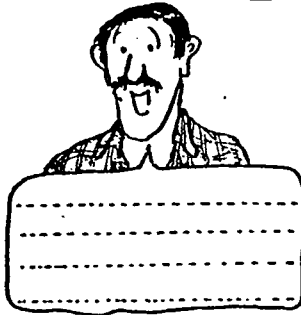
Herr und Frau Blaschke bekommen Besuch von ausländischen Gästen. Die Gäste bringen noch 2 Freunde mit. Damit haben Blaschkes nicht gerechnet!

Frau Blaschke hat Angst, daß sie zu wenig gekocht hat.

Frau Blaschke bietet ihren Gästen zu essen an. Aber die sagen, daß sie keinen Hunger haben. Blaschkes sind ratlos!

Frau Blaschke bietet den Gästen noch einmal zu essen an; aber die danken wieder. Da deckt sie den Tisch ab. Ihr Mann holt jetzt was zu trinken.

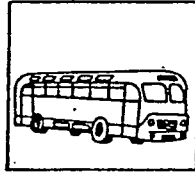
Nach 3 Stunden sind Blaschkes wieder allein.

Wir lernen Deutsch ders kitaplarındaki görüntülerin Almanca derslerine katkısından söz edilemez, bunların yeni yöntemsel yönelişlere ve yeni görüntü tekniklerine göre değiştirilmesi zorunludur.

3.8.3. Lise Ders Kitaplarında Görsel Düzen

Lise sınıfları için hazırlanmış olan 'Texte und Situationen' ders kitaplarının görsel düzeni incelendiğinde, sözü geçen kitaplarda, ortaokul kitaplarına oranla değişik görüntü biçimlerinden yararlanıldığı ortaya çıkar. Çizgi resimlerin yanında, fotoğraflar, reklâm ve ilânlar, harita, plan, tarife, trafik işaretleri, telgraf, kartpostal örnekleri, kitapların görsel düzeni içinde yer alır. Sözü geçen ders kitaplarında diyaloglara ve yer yer de düzyazı metinlerle birlikte bildirişim ortamını açıklamak amacıyla çizgi resimler yer alır. Bu çizgi resimlerden bazılarının bağlı oldukları metin ve alıştırmalarla bütünleşmiş olduğu gözlemlenebilir(105).

1) A: Sag mal, Ali, welche Möglichkeiten gibt es, von Deutschland in die Türkei zu fahren?

B:

A: Kann man auch mit der Eisenbahn fahren?

B:

A: Und mit dem Fahrrad?

B: Nein,

2) A: Was machen wir denn heute nachmittag?

B:

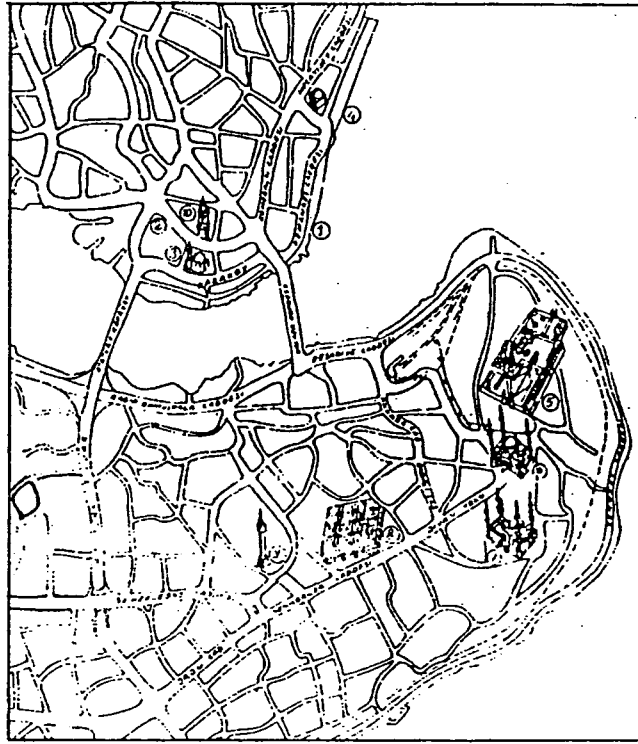
A: Das ist eine Möglichkeit.

B:

A: Auch möglich. Wir

.....

7) Stadtplan von Istanbul

(1) Fremdenverkehrsbüro, (2) Stadtbüro der Türk Hava Yollar, (3) Arabische Moschee, (4) Top-hane Brunnen (Çesme), (5) Topkapı Palast, (6) Hagia-Sophia-Museum, (7) Sultan Ahmet Moschee, (8) Großer Bazar, (9) Beyazit Turm, (10) Galata Turm.

Sie arbeiten im Fremdenverkehrsbüro (1). Viele Touristen kommen und fragen nach den Sehenswürdigkeiten der Stadt. Geben Sie Auskunft mit dem Stadtplan!

Karikatür biçiminde çizilmiş olan bu resimlerde, figürlerin devinimleri ve yüz ifadeleri bildirişim ortamını aydınlatıcı biçimde yansıtılmaya çalışılmıştır, bu resimlerde devinim ögesi egemendir, bu da görüntülere belli bir canlılık getirmektedir(106).

Beim Kleiderkauf

Unfallarzt Dr. Behrendt

Auf der Abschlussfeier des Heinrich-Heine-Gymnasiums

'Texte und Situationen' ders kitaplarındaki görüntülerle belli bir devinim ve canlılık yaratılsa bile, bu görüntülerin silik, renksiz ve gösterişsiz çizgilerinin öğrencinin ilgisini sürekli çekebilmesi zordur. Görüntünün yabancı dil öğretim bilgisi açısından yararlarının açıkça saptandığı günümüzde Almanca ders kitaplarının görsel düzenlemesi yapılırken, aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, daha çarpıcı görsel öğelerden yararlanılmaktadır(107).

Was tut weh?
Was ist kaputt?
Was ist gebrochen?

Sachen und Personen beschreiben

Was für Gepäck haben Sie?	Eine Tasche und ein Paket.
Was für eine Tasche ist das?	Eine große schwarze.
Was für ein Mantel war das?	Ein dunkelblauer, ein ganz neuer.
Was für ein Zimmer?	Ein ruhiges Zimmer, ein Einzelzimmer mit Bad.

Ayrıca görüntülere içerik açısından bakıldığında, ortaokul kitaplarında olduğu gibi, lise ders kitaplarında da, görüntülerde çelişkilere, kültür karşılaştırmaları sonucu ortaya çıkacak sorunlara yer verilmediği görülür.

'Texte und Situationen' ders kitaplarında yer alan siyah-beyaz fotoğraflar daha çok Almanya'nın çeşitli yörelerini

tanıtmak amacıyla ders kitaplarına yerleştirilmiştir, ama bu fotoğraflar gerek salt bilgi düzeyinde kalan içerikleri, gerek kötü baskıları yüzünden öğrencinin ilgisini çekmekten uzaktır.

Lise Almanca ders kitaplarının görsel düzeni, bazı yeterli yanları olmasına karşın, derse destek olacak, öğrenciyi güdüleyecek ve dersi başarıya ulaştıracak nitelikte değildir.

Görüntü yardımıyla Almanca derslerinde başarı oranının yükseltilmesi amaçlanıyorsa, hem orta, hem lise sınıflarında kullanılan Almanca ders kitaplarının görsel düzeninin yeni yöntem çalışmalarına ve yeni görüntü tekniklerine uygun olarak değiştirilmesi gereklidir.

4. SONUÇ

Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında sürdürülen Almanca derslerine katkıda bulunmak amacıyla yaptığımız bu çalışmada, bu kurumların, yoğun yabancı dil ağırlıklı olanlarının dışında kalan bölümünde kullanılan Almanca ders kitapları belirlediğimiz ölçütlere göre çözümlenip değerlendirilmiş, sözü geçen kitapların bugün Almanca öğretiminde benimsenmiş olan yöntemsel yeniliklere uygunluğu saptanmış, yetersiz yanlarının giderilmesi için öneriler getirilmiştir. Bu inceleme sonunda vardığımız sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

— Yabancı dil öğretim yöntemlerinin dayanaklarını oluşturan bilim dallarında ortaya çıkan yenilikler yabancı dil öğretiminde de değişik yönelişlere yol açmıştır. Başarılı bir dil eğitimi için kullanılan ders kitaplarının da değişen koşullara ve yöntemlere uyacak biçimde yenilenmesi gereklidir. Günümüzde yabancı dil öğretimiyle ilgili yöntem çalışmaları öğrencinin bildirişim yetisini kazanması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yaklaşıma koşul olarak ders kitaplarının da bu yönde yeniden düzenlenmesi zorunludur.

— Günümüzde yabancı dil öğretiminde amaç belirlemesi öğrenci gereksinimleri temel alınarak belirli amaçlara göre yapılmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında kullanılan Almanca ders kitapları için Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenmiş amaçlar ise, öğrenciye dilin bütünününün öğretilmesi doğrultusundadır.

Ancak ortaöğretim kurumlarında Almanca öğretiminin amaçlarının Türkiye koşulları ve öğrenci gereksinimleri göz önünde tutularak yeniden saptanması ve bu doğrultuda belirli amaçlara yönelik yeni ders kitaplarının ya da yardımcı kitapların düzenlenmesi Almanca derslerinde başarı oranını yükseltecektir.

— Dayandıkları yöntemler açısından 'Wirlernen Deutsch' ortaokul kitapları ile 'Texte und Situationen' lise kitapları farklı düzenlenmiştir. Bu bakımdan çalışmamızda bu iki ders kitabı grubu ayrı ayrı ele alınıp incelenmiştir:

Konuşsal-işitsel yöntem'in temel ilkelerinin izlendiği ortaokul ders kitapları Almanca dil yetisini kazandırmada yararlı olmakta, ama belli bir bildirişim konumunda Almanca'ya uygun kullanabilmeyi öğretmede yetersiz kalmaktadır. Bildirişim yetisini tüm boyutlarıyla, eksiksiz kazandırmak için, dil yetisiyle birlikte dilin kullanımı da öğretilmelidir. Ortaokul ders kitaplarındaki bu eksikğin giderilmesi için, beceri kazanımı ile dilin kullanımının ilk dersten başlayarak bir arada öğretilmesi zorunludur.

Lise ders kitaplarının hazırlanmasında temel alınan yöntem, günümüzde Almanca öğretiminde kullanım alanı yaygın olan bildirişimsel-işlevsel yöntem'dir. Büyük ölçüde bu yöntemin ilkeleri uyarınca hazırlanmış olan lise ders kitapları bildirişim yetisini kazandırma bakımından bir çok yönden yeterlidir.

— Ortaokul ders kitaplarındaki metinlerin tümü ders kitabı yazarları tarafından hazırlanmış kurma metinlerdir. Konuları yönelinen öğrenci grubu gözönünde tutularak seçilmiş de olsa, bu metinler yapay dil kullanımı, gerçeği yansıtmayan ve kültür etkileşimine dayanmayan metin içerikleri yüzünden öğrencinin ilgisini çekmez, sınıf içinde öğrenilip, gerçek

yaşamda uygulamaya dönüşmeden unutulur. 'Wir lernen Deutsch' ders kitabı metinlerinin öğrenme sürecinin dışında da kullanım alanı bulacak ve öğrenciyi, yeni birşeyler öğrenme, araştırma, etkin olma doğrultusunda güdüleyecek biçimde değiştirilmesi gereklidir.

Lise ders kitaplarında yer alan metinler, gerek biçim, tür ve konularının çeşitliliği, gerek metinlerin dili ve içeriği bakımından bildirişim yetisini kazandırmaya, böylece lise düzeyi Almanca derslerinde kullanılmaya uygundur. Ancak bu metinlere, yönelinen öğrenci grubunun özelliklerine yönelik, araştırmamızda önerdiğimiz, bazı değişiklik ve eklemelerin yapılması, daha verimli çalışmalara olanak sağlayacaktır.

— İncelememizde ayrıntılı olarak gösterdiğimiz Neuner, Krüger, Grewer alıştırmaya modeli'nde, bildirişim yetisini tüm boyutlarıyla kazandırmayı amaçlayan ders kitabı alıştırmalarının anlama (A), anlatmanın temellendirilmesi (B), anlatmanın geliştirilmesi (C), özgür anlatım (D) aşamalarından geçmesi gerektiği savunulur.

Ortaokul ders kitaplarındaki alıştırmalar öğrenciye Almanca'nın dil yapılarını alışkanlık oluşturan biçimde öğretmeyi amaçlayan drill-alıştırmaları'dır. Bildirişim yetisinin yalnız dilsel boyutuna yönelik olan bu alıştırmalar yukarıda anılan model uyarınca değiştirilmelidir.

Lise ders kitaplarında ise bu dört aşamayı da geliştirici alıştırmalar bulunmaktadır. Sözü geçen ders kitaplarındaki alıştırmalar, bazı eklemeler yapılması koşuluyla, bildirişim yetisini kazandırmaya yeterlidir.

— Gerek ortaokul, gerekse lise ders kitaplarında dilbilgisi düzeninin hangi dilbilgisi anlayışına göre kurulduğu açık değildir. Bu kitaplarla daha verimli çalışmalar yapılabilir.

bilmesi için, çağdaş bir dilbilgisi anlayışı çıkış noktası olarak seçilip, sözü geçen ders kitaplarının bu anlayışa göre yeniden hazırlanması yerinde olacaktır.

— Çağdaş yabancı dil derslerinin vazgeçilmez bir ögesi olan görüntünün bir yandan bildirişim ortamını aydınlatıcı, böylece bildirişim yetisini geliştirici bir işlev üstlenmesi, öte yandan öğrenciyi güdüleyerek derse ilgiyi artırması beklenir. Ortaöğretim kurumlarının orta ve lise sınıflarında kullanılan Almanca ders kitaplarında yer alan görsel öğeler bildirişim yetisini geliştirecek, dersi ilginç kılacak biçimde olmadığından, bu kitapların görsel düzeninin, maddi olanaklar elverdiği ölçüde, yeni yönlemsel yönelişlere ve yeni görüntü tekniklerine göre değiştirilmesi gerekir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında şunları söyleyebiliriz:

Bildirişimsel-işlevsel yöntem'in ilkelerine göre düzenlenmiş olan lise ders kitaplarıyla yapılan Almanca derslerinde öğrenciye bildirişim yetisi, çalışmamızda belirlediğimiz eksiklerin giderilmesi koşuluyla, büyük ölçüde kazandırılabilir. Sözü geçen eksiklerin giderilebilmesi için 'Texte und Situationen' ders kitaplarına çalışmamızda önerdiğimiz ekleme ve değiştirmeleri kapsayan ek kitapların hazırlanması önemli ölçüde yararlı olacaktır.

Konuşsal-işitsel yöntem'in ilkeleri bugün Almanca dil öğretiminin ulaşmış olduğu düzey için yeterli olmadığından, bu yöntemin ilkelerine göre hazırlanmış olan ortaokul Almanca ders kitapları ile bildirişim yetisini kazandırma doğrultusunda yapılan öğretimde, amaçlanan başarıyı sağlamak olanaksızdır. Ortaokullarda sürdürülen Almanca derslerinde başarı oranını artırabilmek için 'Wir Lernen Deutsch' ders kitapları değiştirilmeli, bu kurumlar için, araştırmamızda da belirtti-

ğimiz gibi Türkiye gerçeklerine uygun, günümüz yöntem çalışmalarını göz önünde bulunduran yeni ders kitapları hazırlanmalıdır. Ancak bu konuda tutarlı bir çalışmanın kuramcı-yöntembilimci-uygulamacı arasında kurulacak işbirliği ile sağlanabileceği unutulmamalıdır.

5. ALMANCA ÖZET

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Arbeit beabsichtigt, die Lehrbücher, 'Wir lernen Deutsch 1,2,3' und 'Texte und Situationen 1,2', die in den türkischen Sekundarschulen für das Fach Deutsch als Fremdsprache (DaF) in der Sekundstufe 1 (orta) und Sekundarstufe 2 (lise) verwendet werden, einer Analyse und Beurteilung zu unterziehen. Das Ziel der Arbeit ist, festzustellen, ob sich die oben genannten Lehrbücher der heutigen methodisch-didaktischen Konzeption des Fremdsprachenunterrichts anpassen, oder ob sie von den fortschreitenden wissenschaftlichen und didaktischen Erkenntnissen abweichen. Wenn eine Abweichung vorhanden ist, wie ist sie zu bewerten, können die Lehrbücher trotz dieser Abweichung durch Überarbeitung oder durch Ergänzungen weiter für den Deutschunterricht in den türkischen Sekundarschulen empfohlen werden, oder müssen sie durch neue dem heutigen Stand des Fremdsprachenunterrichts entsprechenden Lehrbücher ersetzt werden?

Das Bedürfnis nach Überarbeitung oder Ersetzung vorhandener Lehrmaterialien entsteht immer dann, wenn Ergebnisse der wissenschaftlichen Forschung die methodisch-didaktische Konzeption des Fremdsprachenunterrichts verändern. So befasst sich der erste Teil der vorliegenden Arbeit mit den Faktoren, die zur Veränderung der Zielsetzung des Deutschunterrichts im 20. Jahrhundert beigetragen haben. In diesem Zusammenhang

werden auch die wichtigsten methodischen Ansätze für DaF in unserem Jahrhundert vorgestellt, da die erzielte Analyse, sowie die Beurteilung vorhandener Lehrmaterialien ein Kenntnis des Wandels und der Entwicklung der Prinzipien in der Fremdsprachendidaktik voraussetzt.

Die Neuansätze in der Methodik und Didaktik für DaF, die sich seit der Mitte der 70 er Jahre abzeichnen, erfordern einen Fremdsprachenunterricht, der den Lernenden zu aktivem, produktivem Gebrauch der Sprache befähigt. Das bedeutet, dass in Lehrwerken nicht nur das Sprachsystem, sondern auch die Bedingungen der Sprachverwendung zu berücksichtigen sind. Durch das Lehrmaterial soll dem Lernenden genügend Gelegenheit geboten werden, die zu erlernende Fremdsprache schon im Lernprozess tatsächlich als Kommunikationsmittel zu verwenden, die Sprech- und Schreibabsichten, mit denen er je nach seinen kommunikativen Bedürfnissen konfrontiert wird, in der Zielsprache zu realisieren.

Im zeitgemäßen Deutschunterricht, dessen Hauptziel der Erwerb der Kommunikationsfähigkeit als sprachlicher und sozialer Handlungsfähigkeit ist, steht der Lernende mit seinen Interessen und Bedürfnissen im Zentrum. Der kommunikative Deutschunterricht soll zugleich der Identitätsförderung des Schülers dienen. Um dieses Lernziel zu verwirklichen, braucht man Lehrwerke, die den Schüler als 'Person' berücksichtigen, d.h. ihm die Möglichkeit geben, seine Meinungen, Interessen, Bedürfnisse auszudrücken, seinen Erfahrungsbereich miteinzubeziehen und Sprechsituationen individuell zu gestalten.

Ausgehend von den oben genannten neuen Ansätzen für das Fach DaF, werden im zweiten Teil der vorliegenden Arbeit Kriterien für die Analyse und Beurteilung der Deutschlehrbücher in den türkischen Sekundarschulen festgestellt.

Im dritten Teil der Arbeit werden die genannten Lehrbücher anhand der im zweiten Teil schon festgestellten Kriterien aus den Themenbereichen wie Struktur des Lehrwerks, Lernziele, methodischer Ansatz, Lehrwerktexte, Übungen, Grammatikkonzeption und Visualisierung analysiert und bewertet. In diesem Zusammenhang wird auch festgestellt, in wieweit die Forderungen des zeitgemässen Deutschunterrichts in den vorliegenden Lehrbüchern erfüllt werden, ob die Lehrbücher in den oben erwähnten Bereichen einen kommunikativ ausgerichteteten Unterricht ermöglichen, in dem die Kommunikationsfähigkeit in der Zielsprache gefördert wird.

Schlußfolgerungen:

- Die Lehrbücher 'Wir lernen Deutsch', gültig für die Sekundarstufe 1, sind nicht nach den gleichen methodisch-didaktischen Ansätzen strukturiert, wie die Lehrbücher 'Texte und Situationen' für die Sekundarstufe 2.

- Die in der Sekundarstufe 1 benutzten Lehrbücher 'Wir lernen Deutsch' folgen grundsätzlich den Prinzipien der audio-lingualen Methode und somit beabsichtigen sie in erster Linie die Vermittlung des deutschen Sprachsystems. Durch die Betonung des formalsprachlichen Aspekts werden in den oben erwähnten Lehrbüchern die Bedingungen der Sprachverwendung und die Ausbildung der Fähigkeit zu situationsgerechtem Handeln in der Zielsprache vernachlässigt. Der Schüler mit seinen Interessen und Bedürfnissen ist nicht in den Unterricht einbezogen. Gemessen an den festgestellten Kriterien zeigen diese Lehrbücher erhebliche Mängel auf, besonders in den Bereichen der Übungen, der Textverarbeitung und der Visualisierung.

Die Lehrbücher 'Wir lernen Deutsch' sind für einen kommunikativen Deutschunterricht und für die Förderung der kommunikativen Fähigkeit in der Zielsprache nicht geeignet.

Weil sie dem heutigen Stand des Unterrichts für das Fach Deutsch als Fremdsprache nicht angemessen sind, müssen sie durch neue, der neuen methodisch-didaktischen Konzeption des Deutschunterrichts gerechte Lehrmaterialien ersetzt werden.

- Die in der Sekundarstufe 2 verwendeten Lehrbücher 'Texte und Situationen' sind grundsätzlich nach einem kommunikativ-pragmatischen Ansatz konzipiert. Ziel des Spracherwerbs ist nicht mehr die formalsprachliche Progression, sondern der Erwerb der Kommunikationsfähigkeit. Die Priorität liegt auf der situationsgerechten Verwendung der Zielsprache. Im Vordergrund stehen die sprachlichen Handlungen; Themen, Wortschatz und Grammatik werden dann jeweils diesen Sprachhandlungen zugeordnet. Die Lehrbücher, die auf die Kommunikationsbedürfnisse der Schüler eingehen, sind so strukturiert, dass die Sprache zur Realisierung von Kommunikationsabsichten verwendet wird. Gemessen an den Bewertungskriterien weisen die Lehrbücher bestimmte Schwächen, besonders in den Bereichen Themenplanung, Grammatikkonzeption und Visualisierung auf. Zur Beseitigung solcher Mängel müssen die Lehrbücher entweder überarbeitet oder durch Zusatzmaterialien ergänzt werden.

Trotz einiger Mängel sind aber die Lehrbücher 'Texte und Situationen' für einen kommunikativ ausgerichteten Deutschunterricht in der Sekundarstufe 2 der türkischen Sekundarschulen im grossen Ganzen geeignet.

6. NOTLAR

GİRİŞ - 20.YÜZYIL YABANCI DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

- 1- Başkan,Ö.: "Yüksek Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimine İlişkin Saptamalar", İzlem 1, 1978, s.6.
- 2- Sebüktekin,H., Yüksek Öğretim Kurumlarımızda Yabancı Dil İzlenceleri. İstanbul, 1981, s.65.
- 3- Bkz., a.g.y., s.65.
- 4- Vardar,B.: "Bildirişim İşlevi, Alan Kavramı ve Terim Öğretimi", Türk Dili 379-380, 1983, s.3.
- 5- Neuner,G.: "Zum Wandel der Prinzipien und Übungsformen in der Fremdsprachenmethodik", Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht, Neuner,G., Krüger,M., Grewer, U., Berlin und München, 1981, s.10-15.
- 6- Bkz., Zimmermann,G.: Grammatik im Fremdsprachenunterricht. Frankfurt/M, Berlin, München 1977, s.11.
- 7- Helbig,G.: Geschichte der neueren Sprachwissenschaft. Opladen 1983, s.93.
- 8- Başkan,Ö., Lengüistik Metodu. İstanbul, 1967, s.59.
- 9- Vardar,B., Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri. Ankara, 1982, s.30.
- 10- Mahler,G., Schmitt,R., Wir lernen Deutsch II, Frankfurt/M 1973, s.V.
- 11- Neuner,G.: "Zum Wandel...", s.11.
- 12- Senemoğlu,O.: "Yabancı Dil Öğretiminde Dil Düzeyleri Sorunsalı", Türk Dili 379-380, 1983, s.169.

- 13- Lado,R.: Moderner Sprachunterricht. Almanca çeviri, München, 1973, s.15.
- 14- de Saussure,F.: Genel Dilbilim Dersleri. Türkçe çeviri. Ankara, 1985, s.26.
- 15- Vardar,B.: "Ferdinand de Saussure", XX.Yüzyıl Dilbilimi, Berke Vardar yönetiminde, Ankara, 1983, s.11.
- 16- a.g.y., s.13.
- 17- Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretimi ve Dilbilim", Boğaziçi Üniversitesi Dergisi 8-9, 1980-1981, s.243.
- 18- Vardar,B.: Dilbilimin Temel Kavram..., s.23.
- 19- Başkan,Ö.: Lenguistik Metodu. s.79-80.
- 20- Vardar,B.: "İşlevsel Dilbilimde Temel İlkeler ve Yeni Yönelişler", Dilbilim IV, 1979, s.24.
- 21- Martinet,A.: İşlevsel Genel Dilbilim.Türkçe çeviri, Ankara, 1985, s.2-3.
- 22- Correll,W.: Lernpsychologie. Donau-Wörth 1978, s.21.
- 23- Bkz., Helbig,G., a.g.y., s.74-75.
- 24- Burada yer alan ilkeler şu yapıtlardan derlenerek seçilmiştir: Lado,R., a.g.y., s.78-86; Helbig,G., a.g.y., s. 85-86; Ebnetter,T., Angewandte Linguistik 2, München 1976, s.299-301.
- 25- Bkz. Helbig,G., a.g.y., s.75.
- 26- Bkz., Sebüktekin,H., "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem", İzlem 1, 1978, s-11-12.
- 27- Braun,K., Lorenz,N., Schmöe,F.: Deutsch als Fremdsprache 1. Stuttgart 1972, s.3.
- 28- Vardar,B.: Dilbilimin Temel Kavram..., s.26.
- 29- Sözer,E.: "Noam Chomsky". XX.Yüzyıl Dilbilimi, Berke Vardar yönetiminde, Ankara 1983, s.235.
- 30- a.g.y., s.236.
- 31- Vardar,B.: Dilbilimin Temel Kavram..., s.27.
- 32- Bkz., Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem, s.12.

- 33- a.g.y., s.13.
- 34- Bkz., Vardar,B., Dilbilimin Temel Kavram..., s.37.
- 35- Bkz., a.g.y., s.37.
- 36- Bkz., a.g.y., s.37.
- 37- Göktürk,A.: Okuma Uğraşı, İstanbul, 1979, s.37.
- 38- Bkz., a.g.y., s.40-41.
- 39- Sebüktekin,H.: Yüksek Öğretim Kurumlarımızda..., s.9.
- 40- Neuner,G., Mellinhaus,G., Schmidt,R.: Deutsch in Deutschland, Lehrerhandbuch. Tübingen 1975, s.13.
- 41- Neuner,G., Schmidt,R., Wilms,H., Zirkel,M.: Deutsch Aktiv 1, München 1979, s.3-5.
- 42- Krüger,M.: "Sozial-und Übungsformen im Fremdsprachenunterricht", Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht, Neuner,G., Krüger,M., Grewer,U., Berling, München, 1981, s.30-31.
- 43- Bkz., Torkak,M., Aydoğan,B., Pekşirin,H.: Texte und Situationen I, İstanbul, 1984.
M.E.B. (komisyon), Texte und Situationen II, İstanbul, 1982.
- 44- Neuner,G.: "Überlegungen zur Didaktik und Methodik des Textverständnisses im Unterricht Deutsch als Fremdsprache", Zielsprache Deutsch 1, 1984, s.17.
- 45- Bkz., Sebüktekin,H.: Yüksek Öğretim Kurumlarımızda..., s.15.
- 46- Kocaman,A.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", Türk Dili 379-380, 1983, s.119.
- 47- Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem", s.12.
- 48- Kocaman,A.: a.g.y., s.120.
- 49- Sebüktekin,H.: Yüksek Öğretim Kurumlarımızda..., s.15.

ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARI ÇÖZÜMLEME VE DEĞERLENDİR-
MESİNDE ÖLÇÜT SEÇİMİ

- 1- Engel,U., Krumm,H.-J., Wierlacher,A.: Mannheimer Gutachten 2, Heidelberg, 1979, s.8.
- 2- Galisson,R.: "...S.O.S... Didactique des Langues Etrangères en Danger... Intendance ne Suit Plus... S.O.S. ..." Dil-
bilim II, 1977, Özet, s.134.
- 3- Neuner,G.: "Lehrwerkanalyse und-Kritik als Aufgabenfeld der Fremdsprachendidaktik- zur Entwicklung seit 1945 und zum gegenwärtigen Stand", Zur Analyse fremdsprachlicher Lehrwerke, Gerhard Neuner (Hrsg), Kasseler Arbeiten 5, Frankfurt/M-Bern-Las Vegas, 1979, s.25.
- 4- Löffler,R.: "Über Bild und Rolle zum Sprachhandeln", Zielsprache Deutsch 2, 1979, s.23.
- 5- Engel,U., Halm,W., Krumm,H.-J., Ortman,W.-D., Picht,R., Rall,D., Schmidt,W., Stickel,G., Vorderwüllbecke,K., Wierlacher,A.: Mannheimer Gutachten. Heidelberg, 1977, s.10.
- 6- Bkz., Çalışma. Bölüm 1.3.
- 7- Sebüktekin,H.: Yüksek Öğretim Kurumlarımızda..., s.77-78.
- 8- Bkz., Mannheimer Gutachten 1 ve 2, Funk,H., Analyse und Beurteilung ausgewählter Lehrwerke für Deutsch als Zweitsprache/Fremdsprache, Kassel, çoğaltı.

ORTAÖĞRETİM ALMANCA DERS KİTAPLARININ ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

- 1- M.E.B. (Komisyon): Wir lernen Deutsch 1, İstanbul, 1981.
Pekşirin,H., Aydoğan,B., Torkak,M.: Wir lernen Deutsch 2, İstanbul, 1983.
Pekşirin,H., Aydoğan,B., Torkak,M.: Wir Lernen Deutsch 3, İstanbul, 1984.
Torkak,M., Aydoğan,B., Pekşirin,H.: Texte und Situationen I, İstanbul, 1984.
M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen II, İstanbul, 1982.
- 2- M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen I, Alistırma Kitabı, İstanbul, 1981.
M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen II, Alistırma Kitabı, Ankara, 1981.
- 3- M.E.B. (Komisyon): Öğretmen Kitabı, Ortaokul Birinci Sınıf Almanca, Lehrerhandbuch, İstanbul, 1979.
M.E.B. (Komisyon): Öğretmen Kitabı, Ortaokul İkinci Sınıf, İstanbul, 1982.
Torkak,M., Aydoğan,B., Pekşirin,H.: Öğretmen Kitabı, Ortaokul Üçüncü Sınıf, İstanbul, 1982.
M.E.B. (Komisyon): Almanca Öğretmen Kitabı 4, İstanbul, 1979.
M.E.B. (Komisyon): Almanca Öğretmen Kitabı 5, İstanbul, 1981.
Çalışmamızda öğretmen kitaplarından yararlanılacak, ancak başka bir konu kapsamına girdiğinden bunların çözümlenme ve değerlendirilmesi yapılmayacaktır.
- 4- Öğretmen Kitabı 1, s.2.
- 5- Öğretmen Kitabı 4, s.8.
- 6- Başkan,Ö.: "Yüksek Öğretim Kurumlarında...", s.6.
- 7- Neuner,G., "Überlegungen zur Didaktik...", s.13.
- 8- Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi 2149, 10 Ekim 1983.

- 9- Koç,S.: "Belirli Amaçlı Yabancı Dil Öğretimi", İzlem 2, 1979, s.38.
- 10- Simon,J.-L.: "Compte Rendu D'utilisation du Test C.G.M. 62", Dilbilim II, 1977, s.135-144.
- 11- Bkz., Çalışma. Bölüm 3.3.2.
- 12- Bkz., Çalışma. Bölüm 1.3.4.
- 13- Öğretmen Kitabı 1, s.6.
- 14- Öğretmen Kitabı 2, s.16.
- 15- Bkz., Çalışma. Bölüm 3.3.2.
- 16- Polat-Bahçekapılı,T., Suman,N.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yazma Becerisi", Bağlam 3, 81, s.99.
- 17- Öğretmen Kitabı 1, s.17-18.
- 18- Bkz., Çalışma. Bölüm 3.3.1.
- 19- Kocaman,a.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", s.117-118.
- 20- Sebüktekin,H.:Yüksek Öğretim Kurumlarımızda..., s.10.
- 21- Neuner,G.: "Überlegungen zur Didaktik...", s.16-17.
- 22- Deutsch Aktiv 1, s.9.
- 23- Öğretmen Kitabı 4, s.3. Burada 'iletişim' sözcüğü Almanca 'Kommunikation' karşılığında kullanılmıştır.
- 24- Texte und Situationen I, s.4.
- 25- Bkz., Baldegger, M., Müller,M., Schneider,G., Kontakt-schwelle. Strasbourg 1980.
- 26- Sebüktekin,H.: Yüksek Öğretim Kurumlarımızda, s.22.
- 27- Wir lernen Deutsch 1, s.20.
- 28- Neuner,G., Desmaretz,P., Funk,H., Krüger,M., Scherling, T.: Deutsch konkret, Lehrbuch 1, Berlin, München 1983, s.74.
- 29- Başkan,Ö.: Yabancı-Dil Öğretimi İlkeler ve Çözümler. İstanbul 1969, s.2.
- 30- Wir lernen Deutsch 2, s.16.

- 31- Neuner,G., Mellinghaus,G., Schmidt,R.: Deutsch in Deutschland-Neu, Grundkurs, Tübingen 1975, s.48.
- 32- Wir lernen Deutsch 2, s.16.
- 33- Neuner,G.: "Überlegungen zur Didaktik...", s.14.
- 34- Deutsch konkret 1, s.38.
- 35- Wir lernen Deutsch 1, s.16.
- 36- Neuner,G.: "Überlegungen zur Didaktik...", s.12-13.
- 37- Wir lernen Deutsch 2, s.72.
- 38- a.g.y., s.73.
- 39- Wir lernen Deutsch 3, s.15.
- 40- a.g.y., s.30.
- 41- a.g.y., s.56.
- 42- a.g.y., s.62.
- 43- Texte und Situationen II, s.31.
- 44- a.g.y., s.31.
- 45- a.g.y., s.33.
- 46- a.g.y., s.35.
- 47- a.g.y., s.37.
- 48- Neuner,G.: "Überlegungen zur Didaktik...", s.17.
- 49- Adı geçen metinler sırasıyla 'Texte und Situationen' ders kitaplarının şu sayfalarında yer almaktadır:
- Texte und Situationen I, s.25, s.28, s.84, s.105.
- Texte und Situationen II, s.50, s.130, s.139, s.17, s.18, s.23, s.113, s.117, s.125, s.107.
- 50- Bkz., Çalışma. Bölüm 3.5.6.
- 51- Texte und Situationen I, s.28.
- 52- Neuner,G.: "Lehrbuchanalyse und Lehrbuchbearbeitung mit Hilfe der Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht", Lehrwerkforschung-Lehrwerkkritik Deutsch als Fremdsprache, Werkstattgespräche, München 1982, s.78.

- 53- Neuner,G., Krüger,M., Grewer,U.: "Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht", Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht, Berlin-, München, 1981, s.43-140.
- 54- Wir lernen Deutsch 1, s.64.
- 55- a.g.y., s.65.
- 56- Wir lernen Deutsch 2, s.33, s.47.
- 57- Wir lernen Deutsch 1, s.46.
- 58- Öğretmen Kitabı 1, s.22.
- 59- Konuşsal-işitsel yöntemde duyma-anlama, konuşma, okuma, yazma olarak tek tek ve doğal sırayla kazandırılması amaçlanan dil becerileri, bildirişimsel-işlevsel yöntemde bildirişimin anlama ve anlatma boyutlarına yönelik olarak daha geniş bir kapsam içinde ele alındığından anlama ve anlatma yetileri diye adlandırılmaktadır.
- 60- Neuner,G., Mittag,J.: "Anglistik-Studium und Lehrwerk-kritik" Lehrpläne und Lehrwerke für den Englischunterricht, Neuner,G., (u.a.), Kasseler Arbeiten 12, Frankfurt/M. Bern, New York 1983, s.187.
- 61- Wir lernen Deutsch 1, s.62.
- 62- Krüger,M., "Sozial-und Übungsformen...", s.35.
- 63- Öğretmen Kitabı 4, s.10.
- 64- Texte und Situationen I, s.5.
- 65- a.g.y., s.5.
- 66- Öğretmen Kitabı 4, s.13.
- 67- Ekmekçi,Ö., Ekmekçi,T.: "Yabancı Dil Öğretiminde Benzetleme ve Oyunun Etkinliği", İzlem 4, 1980, s.24.
- 68- Öğretmen Kitabı 4, s.16.
- 69- a.g.y., s.18.
- 70- Sözügeçen alıştırmalar, 'Texte und Situationen II' ders kitabında sırasıyla şu sayfalarda yer almaktadır: s.65, 91, 100, 127, s.45, 79, 110, s.51, 85, 94, 143, s.15, 25, 51, 84, 90, 92, 110, 142.
- 71- Texte und Situationen I, s.11.

- 72- Sözü geçen alıştırmalar, 'Texte und Situationen I' ders kitabında sırasıyla şu sayfalarda yer almaktadır: s.6, s.40, s.53, s.89.
- 73- Sözü geçen alıştırmalar sırasıyla, 'Texte und Situationen' ders kitaplarında şu sayfalarda yer almaktadır: Texte und Situationen I, s.41, s.57, 58, s.59, s.61. Texte und Situationen II, s.42, s.h03, s.104, s.138.
- 74- Heinevetter,C., Völker,C.: "Hausaufgaben im Englishunterricht und Übungsformen in Englischlehrwerken", Zur Analyse fremdsprachlicher Lehrwerke, G.Neuner (Hrsg), Kasseler Arbeiten 5, Frankfurt/M. Bern, Las Vegas, 1970, s.326.
- 75- Sözü geçen alıştırmalar sırasıyla 'Texte und Situationen II' ders kitabının şu sayfalarında yer almaktadır: s.48, s.77, s.106, s.129.
- 76- Başkan,Ö.: İlkeler ve Çözümler, s.2-3.
- 77- Öğretmen Kitabı 1, s.5-6.
- 78- Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem", s.11.
- 79- Wir lernen Deutsch 3, s.80-90.
- 80- a.g.y., s.80.
- 81- Toplu bakış bölümünde yer verilmeyen dilbilgisi konuları aşağıdaki ders birimlerinde işlenmiştir:
Wir lernen Deutsch 2, Stück dreizehn, s.80-84.
Wir lernen Deutsch 3, Stück fünf, s.24-28.
- 82- Wir lernen Deutsch 3, s.80.
- 83- a.g.y., s.84-87.
- 84- Ozil,Ş.: Almanca Eylemlere Bağımsal Dilbilgisi Açısından Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul, 1982, s.4.
- 85- Bkz., Helbig,G., a.g.y., s.257.
- 86- Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem", s.12.
- 87- Bu konuda yapılmış kapsamlı bir çalışma için bkz., Ozil,Ş., a.g.y.
- 88- Öğretmen Kitabı 4, s.5.
- 89- Texte und Situationen I, s.55.

- 90- Örnekler Texte und Situationen I' ders kitabının şu sayfalarında yer almaktadır: s.110, s.117, s.119.
- 91- Senemoğlu,O.: Yabancı Dil Öğretiminde Görsel Desteğin İşlevi. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, 1982, s.60.
- 92- a.g.y., s.60.
- 93- a.g.y., s.28.
- 94- Scherling,T.: "Sehen und Verstehen", Zielsprache Deutsch 1, 1984, s.47-48.
- 95- Barkowski,H., Fritsche,M., Göbel,R., Handt,G., Harnisch,U., Krumm,H.-J., Kumm,S., Menk,A.-K., Nikitopoulos,P., Werkmeister,M.: Deutsch für ausländische Arbeiter, Gutachten zu ausgewählten Lehrwerken, Königstein/Ts. 1982, s.8.
- 96- a.g.y., s.8.
- 97- Scherling,T., a.g.y., s.48.
- 98- Senemoğlu,O.: Yabancı Dil Öğretiminde Görsel..., s.25.
- 99- Ders kitabı hazırlama komisyonunda çizerlerin de yer aldığı Almanca ders kitapları: Deutsch konkret 1,2. Scherling,T., Schuckall,H.-F., Wilms,H.: Deutsch hier. Berlin-München 1982.
- 100- Senemoğlu,O.: Yabancı Dil Öğretiminde Görsel..., s.74.
- 101- Wir lernen Deutsch 1, s.12, s.13, s.29, s.52.
- 102- Wir lernen Deutsch 2, s.4, s.6.
- 103- Wir lernen Deutsch 1, s.20, s.54.
- 104- Deutsch hier, s.66, s.147.
- 105- Texte und Situationen I, s.18, s.38.
- 106- Texte und Situationen I, s.54, s.73.
Texte und Situationen II, s.37.
- 107- Deutsch aktiv 1, s.67.
Deutsch konkret 1, s.63.

7. KAYNAKÇA

- Baldegger, M., Müller, M., Schneider, G.: Kontaktschwelle,
Strasbourg 1980.
- Barkowski, H., Fritsche, M., Göbel, R., Handt, G., Harnisch, U.,
Krumm, H.-J., Kumm, S., Menk, A.-K, Nikitopoulos, P.,
Werkmeister, M.: Deutsch für ausländische Arbeiter,
Gutachten zu ausgewählten Lehrwerken, Königstein/Ts,
1982.
- Başkan, Ö.: Lengüistik Metodu. İstanbul, 1967.
- Başkan, Ö.: Yabancı-Dil Öğretimi İlkeler ve Çözümler. İstanbul,
1969.
- Başkan, Ö.: "Yüksek Öğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimine
İlişkin Saptamalar", İzlem 1, 1978.
- Bloomfield, L.: Language. London, 1970.
- Chomsky, N.: Aspekte der Syntaxtheorie. Almanca çeviri, Frank-
furt/M, 1969.
- Correll, W.: Lernpsychologie. Donau-Wörth, 1978.
- Ebneter, T.: Angewandte Linguistik 2, München, 1976.

Ekmekçi,Ö., Ekmekçi,T.: "Yabancı Dil Öğretiminde Benzetleme ve Oyunun Etkinliği", İzlem 4, 1980.

Engel,U., Halm,W., Krumm,H.-J., Ortmann,W.-D., Picht,R., Rall,D., Schmidt,W., Stickel,G., Vorderwüllbecke,K., Wierlacher,A.: Mannheimer Gutachten, Heidelberg, 1977.

Engel,U., Krumm,H.-J., Wierlacher,A.: Mannheimer Gutachten 2, Heidelberg, 1979.

Funk,H.: Analyse und Beurteilung ausgewählter Lehrwerke für Deutsch als Zweitsprache/Fremdsprache. Kassel, çoğaltı.

Gallison,R.: "... S.O.S. Didactique des Langues Etrangères en Danger ... Intendance ne Suit Plus ... S.O.S. ..."
Dilbilim II, 1977.

Göktürk,A.: Okuma Uğraşı. İstanbul, 1979.

Heinevetter,C., Völker,c.: "Hausaufgaben im Englishchunterricht und Übungsformen in Englischlehrwerken", Zur Analyse fremdsprachlicher Lehrwerke, G.Neuner (Hrsg), Kasseler Arbeiten 5, Frankfurt/M., Bern-Las Vegas, 1979.

Helbig,G.: Geschichte der neueren Sprachwissenschaft. Opladen, 1983.

Kocaman,A.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", Türk Dili 379-380, 1983.

Koç,S.: "Belirli Amaçlı Yabancı Dil Öğretimi", İzlem 2, 1979.

- Krüger, M.: "Sozial- und Übungsformen im Fremdsprachen-
unterrichte", Übungstypologie zum kommunikativen
Deutschunterricht. Neuner, G., Krüger, M., Grever, U.,
Berlin-München, 1981.
- Lado, R.: Moderner Sprachunterricht. Almanca çeviri. München
1973.
- Löffler, R.: "Über Bild und Rolle zum Sprachhandeln",
Zielsprache Deutsch 2, 1979.
- Martinet, A.: İşlevsel Genel Dilbilim. Türkçe çeviri, Ankara,
1985.
- M.E.B. (Komisyon): Öğretmen Kitabı, Ortaokul Birinci Sınıf
Almanca, Lehrerhandbuch. İstanbul, 1979.
- M.E.B. (Komisyon): Öğretmen Kitabı, Ortaokul İkinci Sınıf,
İstanbul, 1982.
- M.E.B. (Komisyon): Text und Situationen I, Almanca Öğretmen
Kitabı 4. İstanbul, 1979.
- M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen II, Almanca Öğretmen
Kitabı 5, İstanbul, 1981.
- Neuner, G., Mellinghaus, G., Schmidt, R.: Deutsch in Deutschland,
Lehrerhandbuch, Tübingen, 1975.
- Neuner, G.: "Lehrwerkanalyse und-Kritik als Aufgabenfeld der
Fremdsprachendidaktik-zur Entwicklung seit 1945 und
zum gegenwärtigen Stand", Zur Analyse fremdsprachlicher
Lehrwerke, Gerhard Neuner (Hrsg) Kasseler Arbeiten 5,
Frankfurt/M, Bern-Las Vegas, 1979.

- Neuner, G., Krüger, M., Grever, U.: "Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht", Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht, Berlin-München, 1981.
- Neuner, G.: "Zum Wandel der Prinzipien und Übungsformen in der Fremdsprachenmethodik", Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht, Neuner, G., Krüger, M., Grever, U., Berlin-München, 1981.
- Neuner, G.: "Lehrbuchanalyse und Lehrbuchbearbeitung mit Hilfe der Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht", Lehrwerkforschung-Lehrwerkkritik Deutsch als Fremdsprache, Werkstattgespräche, München, 1982.
- Neuner, G., Mittag, J.: "Anglistik-Studium und Lehrwerkkritik", Lehrpläne und Lehrwerke für den Englischunterricht, Neuner, G., (u.a) Kasseler Arbeiten 12, Frankfurt/M.-Bern-New York, 1983.
- Neuner, G.: "Überlegungen zur Didaktik und Methodik des Textverständnisses im Unterricht Deutsch als Fremdsprache", Zielsprache Deutsch 1, 1984.
- Ozil, Ş.: Almanca Eylemlere Bağımsal Dilbilgisi Açısından Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1982.
- Polat-Bahçekapılı, T., Suman, N.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yazma Becerisi", Bağlam 3, 1981.
- de Saussure, F.: Genel Dilbilim Dersleri. Türkçe çeviri, Ankara, 1985.
- Scherling, T.: "Sehen und Verstehen", Zielsprache Deutsch 1, 1984.

Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretiminde Yöntem", İzlem 1, 1978.

Sebüktekin,H.: "Yabancı Dil Öğretimi ve Dilbilim", Boğaziçi Üniversitesi Dergisi 8-9, 1980-1981.

Sebüktekin,H.: Yüksek Öğretim Kurumlarımızda Yabancı Dil İz-lenceleri. İstanbul, 1981.

Senemoğlu,O.: Yabancı Dil Öğretiminde Görsel Desteğin İşlevi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1982.

Senemoğlu,O.: "Yabancı Dil Öğretiminde Dil Düzeyleri Sorunsa-lı", Türk Dili 379-380, 1983.

Simon,J.-L: "Compte Rendu D'utilisation du est C.G.M. 62" Dilbilim II, 1977.

Sözer,E.: "Noam Chomsky", XX.Yüzyıl Dilbilimi, Berke Vardar Yönetiminde, Ankara, 1983.

Torkak,M., Aydoğan,B., Pekşirin,H.: Texte und Situationen I, İstanbul, 1984.

Torkak,M., Aydoğan,B., Pekşirin,H.: Öğretmen Kitabı, Orta-okul, Üçüncü sınıf., İstanbul, 1982.

Vardar,B.: "İşlevsel Dilbilimde Temel İlkeler ve Yeni Yöne-lişler", Dilbilim IV, 1979.

Vardar,B.: Dilbilim Temel Kavram ve İlkeleri, Ankara, 1982.

Vardar,B.: "Bildirişim İşlevi, Alan Kavramı ve Terim Öğreti-mi", Türk Dili 379-380, 1983.

Vardar, B.: "Ferdinand de Saussure", XX.Yüzyıl Dilbilimi. Berke Vardar yönetiminde, Ankara, 1983.

Zimmermann, G.: Grammatik im Fremdsprachenunterricht. Frankfurt/M., Berlin-München 1977.

ÇÖZÜMLENEN DERS KİTAPLARI

M.E.B. (Komisyon): Almanca Ders Kitabı 1, Wir lernen Deutsch, İstanbul, 1981.

Pekşirin, H., Aydoğan, B., Torkak, M.: Wir lernen Deutsch 2, İstanbul, 1983.

Pekşirin, H., Aydoğan, B., Torkak, M.: Wir lernen Deutsch 3, İstanbul, 1984.

Torkak, M., Aydoğan B., Pekşirin, H.: Texte und Situationen I, Almanca Ders kitabı 4. İstanbul, 1984.

M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen II, Almanca Ders Kitabı 5, İstanbul, 1982.

M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen I, Alıştırma Kitabı, Almanca Ders Kitabı 4, İstanbul, 1981.

M.E.B. (Komisyon): Texte und Situationen II, Almanca Alıştırma Kitabı 5, Ankara, 1981.

ÖRNEKLERİN ALINDIĞI DERS KİTAPLARI

Braun,K., Lorenz,N., Schmoe,F.: Deutsch als Fremdsprache 1,
Stuttgart, 1972.

Mahler,G., Schmitt,R.: Wir lernen Deutsch II. Frankfurt/M.
1973.

Neuner,G., Mellinghaus,G., Schmidt,R.: Deutsch in
Deutschland -Neu, Grundkurs, Tübingen, 1975.

Neuner,G., Schmidt,R., Wilms,H., Zirkel,M.: Deutsch aktiv 1,
München, 1979.

Neuner,G., Desmarests,P., Funk,H., Krüger,M., Scherling,T.:
Deutsch konkret 1, Berlin-München, 1983.

Scherling,T., Schuckall,H.-F., Wilms,H.: Deutsch hier.
Berlin-München, 1982.

8. BAŞLICA TERİMLER

TÜRKÇE

amaç-dil

amaç belirlemesi

anadili

anlama yetisi

anlatma yetisi

anlatım araçları

anlıkçılık

bağımsal dilbilgisi

bağlam

başlangıç düzeyinde Almanca

beceri

betimleyici

bildirişim

bildirişim gereksinimi

bildirişimsel-işlevsel yöntem

bildirişim konumu/durumu

bildirişim nedeni

bildirişim yetisi

bildirişim yönelimi

bilişsel

davranışçılık

değiştirim

derin yapı

ALMANCA

Zielsprache

Lernzielbestimmung

Muttersprache

Verstehensfähigkeit

Mitteilungsfähigkeit

Redemittel

Mentalismus

Dependenzgrammatik

Kontext

Grundstufe

Fertigkeit

deskriptiv

Kommunikation

Kommunikationsbedürfnis

kommunikativ-funktionale Methode

Kommunikationssituation

Kommunikationsanlass

Kommunikationsfähigkeit

Kommunikationsabsicht

kognitiv

Behaviorismus (Verhaltenstheorie)

Austausch (Substitution)

Tiefenstruktur

ders birimi	Einheit/Lektion/Stück
dilbilgisi anlayışı	grammatische Konzeption
dilbilgisi-çeviri yöntemi	Grammatik-übersetzungsmethode
dil-ötesi	außersprachlich
dil yetisi	Sprachfähigkeit
dizge	System
dönüştürüm	Umformung (Transformation)
duyduğunu-yazma	Diktat
duyma-anlama	Hörverständnis
geleneksel dilbilgisi	traditionelle Grammatik
güdülenme	Motivation
günlük Almanca	Alltagsdeutsch
ikinci dil olarak Almanca	Deutsch als Zweitsprache
ilerleme	Progression
işlev	Funktion
işlevsel dilbilim	funktionale Linguistik
karşılaştırmalı dilbilim	kontrastive Linguistik
konuşma becerisi	Sprechfertigkeit
konuşma yönelimi	Sprechabsicht
konuşsal-işitsel yöntem	audio-linguale Methode
kullanımbilim	Pragmatik
kuralcı	normativ
kurma metin	konstruierter Text
okuma-anlama	Leseverständnis
orta düzeyde Almanca	Mittelstufe
öğrenci-odaklı	Schülerzentriert/orientiert
öğrenme kuramı	Lerntheorie
öğretimbilgisi	Didaktik
ölçüt-dil	Standardsprache
ölçüt	Kriterium
örnekseme	Analogie

öykünme	Imitation
özgün metin	authentischer Text
özgür anlatım	Freie Ausserung
sözce	Ausserung
söz-eylem	Sprechakt
söylem	Diskurs
sözlü dil	gesprochene Sprache
tepki/yanıt	Respons
tümce yapı biçimi	Satzbauplan
tümevarım	Induktiv
ulam	Kategorie
uyaran	Stimulus
üretici	produktiv
üretici-dönüşümsel dilbilgisi	generative Transformationsgrammatik
yabancı dil olarak Almanca	Deutsch als Fremdsprache
yapı	Struktur
yapısalcılık	Strukturalismus
yapısal dilbilim	strukturelle Linguistik
yazılı dil	geschriebene Sprache
yazma becerisi	Schreibfertigkeit
yeniden-üretici	reproduktiv
yineleme	Wiederholung (Repetition)
yüzeysel yapı	Oberflächenstruktur